

Könyves Magazin

2016/5. 490 FORINT KONYVES.BLOGHU

LAURA PALMER VISSZATÉRT!

Folytatódik
a Twin Peaks

TITOKZATOS SZERZŐK

Nemes Nagy Ágnes
Elena Ferrante

INTERJÚ

Richard Flanagan
Ljudmila Ulickaja
Sofi Oksanen

Megérdemli

Bob Dylan
a Nobel-
díjat?

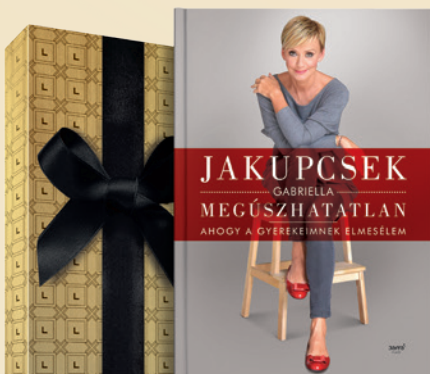
Történeteket adunk ajándékba

JAKUPCSEK GABRIELLA

Megúszhatatlan
Ahogy a gyerekeimnek
elmesélem

Egy nő, egy korszak
és egy hivatás

Ünnepi ajánlatainkat
keresse a Libri Könyvesboltokban
és a libri.hu/karacsony oldalon!

Libri
Könyvesboltok

36.

46.

Könyves TARTALOM

CÍMLAP: **MEGÉRDEMELTE BOB DYLAN A NOBEL-DÍJAT?**

36.

Egy generáció szószólója. A legnagyobb hatású dalszövegíró. Nem is tud énekelni. Igen, ezt mind Bob Dylanról mondták.

BÖNGÉSZ:

46.**KICSODA ELENA FERRANTE?**

A legtitokzatosabb írónak tartják, pedig könyveiben mindent elárul magáról.

60.**NEMES NAGY ÁGNES NEM KÜLÖN KATEGÓRIA**

Objektív líra, mértani pontosság, hűvös távolságtartás és megingathatatlan erkölcs: ezek az eposzi jelzői a 20. századi magyar irodalom egyik legfontosabb költőjének, Nemes Nagy Ágnesnek.

50-59.**KÖNYVES-INTERJÚK**

- 52. **Richard Flanagan** apja túlélte a halálvasutat
- 54. **Sofi Oksanen:** A nemek közti egyenlőségen mindig dolgozni kell
- 55. **Joanna Bator** trilógiáá írta a várost, ahová sosem akart visszatérni
- 56. **Jean Mattern:** A müncheni mészárlás még mindig tabunak számít
- 57. **Kristian Bang Foss:** A társadalom foglyai vagyunk
- 58. **Ilma Rakusa:** A hallgatás is erotikusabb, mint németül dadogni
- 59. **Ljudmila Ulickaja:** A levelek nélkül nem lett volna regény

Könyves TARTALOM

FRISS:

14. HAMAR VISSZAZÖKKENT A ROWLINGI VARÁZSVILÁGBA
Interjú Tóth Tamás Boldizsárral, a Harry Potter-könyvek fordítójával

30. MILBACHER RÓBERT KAPTA AZ IDEI MARGÓ-DÍJAT
„Picit ráuntam az irodalomra, az az igazság”

32. LAURA PALMER VISSZATÉRT
Pár nappal az amerikai megjelenés után már magyarul is olvasható a Twin Peaks titkos története című könyv.

EGY SZUSZRA:

4. Ajánló

6. Blogajánló

8. Blokk

26. SORVEZETŐ
Megnyugtató egy szimbolikus név mögött megbújva publikálni.

28. ÍGY KÉSZÜLT
Nyáry Krisztián: A festészet másképp része az általános műveltségünknek

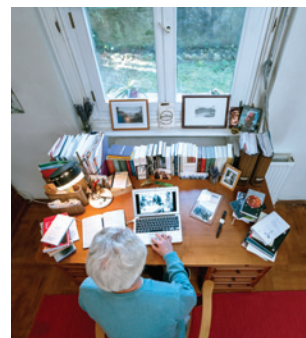
63. EGY KIÁLLÍTÁS KÉPE
Péterfy Gergely: Mikrokozmosz

64. BEAT HOTEL
Sirokai Mátyás & Bajtai András rovata
Lírai csúcstámadások és mélyütések

66. NÓRA POLCA
Winkler Nóra rovata
A közvetlen beszédmód lefegyverző ereje

68. KÖNYVVIZSGÁLÓ
Weyer Balázs rovata
Ideátról odaátra

70. TÁRGYALÁS
Németh Gábor

72. HÁROM KÍVÁNSÁG

AZ OLVASÁS ELÉ

Category Error?

Category Error! Alert!
Category Error! Alert!
Category Error! – tvittelte a népszerű sci-fi-szerző, a *Déli Végek*-trilógiát jegyző Jeff VanderMeer, amikor kiderült, hogy idén az amerikai énekes-dalszerző, Bob Dylan kapja az irodalmi Nobel-díjat. Mondjuk más azzal viccelődött, hogy szerencsére az orvosit nem Dr. Dre kapta.

A hírtől egyébként maga a díjazott is zavarba jött, a Svéd Akadémia nem tudott gratulálni neki telefonon, a honlapjára napokkal később került ki a jó hír, és amikor végre megszólalt, akkor is csak annyit mondott, hogy ha teheti, ott lesz a díjátadó ceremónián. Végül úgy döntött, nem megy el, ahogy egyébként korábban Alice Munro, Doris Lessing, Harold Pinter és Elfriede Jelinek sem jelentek meg a stockholmi gálán.

Azt tudjuk, hogy a díjak általában többet elmondanak a díjazókról, mint a díjazottról, és a Svéd Akadémia mindenkit meglepett a döntésével, igazi trolletettként működött, pedig Dylant évek óta a legesélyesebbek

között emlegetik a fogadóirodák. Bizony, a világ legfontosabb irodalmi díjáról a fogadóirodák tudnak a legtöbbet, annyira titkosan és szivárogtatás nélkül zajlik a zsűrizés. A meglepetés annak szült, hogy egy zenészt díjaztak, pontosabban énekes-dalszerzőt, aki új költői kifejezőmódok alkotásáért kapta meg a díjat. A Nobel történetében egyébként nem ő az első díjazott dalszerző: 1913-ban a kétezer dalt jegyző Rabindranáth Tagorét tüntették ki, akinek harminc művét adták ki magyarul 1920-25 között. Európai turnéján szívpanaszai miatt hosszabb időt töltött a balatonfüredi szívkórházban, a városban pedig sétányt is elneveztek róla.

A költészet és a dal történetileg nem szétválaszthatók, ahogy Dylan dalainak kulturális jelentősége sem megkérdőjelezhető, az amerikai folkhagyományból indulva hozott valami teljesen újat, ami nélkül a mai zene sem lenne az, ami. Hatások és ellenhatások nélkül nem működik a kultúra, és a

Nobel-bizottság bátran nyitott a populáris kultúra irányába, az elefántcsonttoronyban kinyitották az ablakot, beengedték a friss levegőt. A Svéd Akadémia szeret fontos ügyeket támogatni, az életművek súlyozásánál rendszeresen figyelembe vesznek társadalmi-politikai kontextusokat is, vagyis az irodalmi szövegek nem önmagukban versenyeznek, hanem egy tágabb értelmezési keretben. Ez persze érthető, az irodalom folyamatos párbeszédben van mindennel, ami körülvesz minket, ezért nem szabad úgy csinálni, mintha bármilyen kizárható lenne, aminek köze van a nyelvhez, az íráshoz.

Valuska László

CÍMLAP

GRAFIKA:
RÁTKAI KORNÉL
INSTAGRAM.COM/
MR.BRAINTREE_
ILLUSTRATION

Libri Bookline

A LIBRI BOOKLINE
CÉGCSOPORT FÜGGETLEN
KÖNYVES MAGAZINJA

IMPRESSZUM

FŐSZERKESZTŐ: VALUSKA LÁSZLÓ • SZERKESZTŐ: ROSTÁS ENI • OLVASÓSZERKESZTŐ: SZALAI BALÁZS • KORREKTOR: SZALAI BALÁZS • MŰVÉSZETI VEZETŐ: SZABÓ M. BENCE • FOTÓ: VALUSKA GÁBOR • KÖZREMŰKÖDŐK: APRÓ ANNAMÁRIA, BAJTAI ANDRÁS, FORGÁCH KINGA, ILLÉS ZSÓFIA, INKEI BENCE, RADICS VIKTÓRIA, RUFF ORSÓLYA, SIROKAI MÁTYÁS, TAMÁS-BALHA ETELKA, WEYER BALÁZS, WINKLER NÓRA, ELSŐ LAPTELV: KENCZLER MÁRTON • KIADÓ: KULTÚRKOMBINÁT KFT., 1024 BUDAPEST, KELETI KÁRÓLY U. 15/C., TELEFON: (361) 266-5407 • NYOMDAI ELŐÁLLÍTÁS: CREW PRINT KFT., 1161 BUDAPEST, JÁNOS U. 175., TELEFON: (361) 401-3045, ÜGYVEZETŐ IGAZGATÓ: SZAMOS TAMÁS • LAPMENEDZSER: DOKTOR ENIKÓ, TELEFON: (3620) 6611017, DOKTOR.ENIKO@LIBRIBOOKLINE.COM • HIRDETÉS: SZABÓ-KENDERESI KATA, SZABOKENDERESI.KATA@LIBRIBOOKLINE.COM, TELEFON: (3620) 6611053 • ISSN 2063-2614

Könyves
Blog
KONYVES.BLOG.HU

Könyves
Podcast
MIXCLOUD.COM/KONYVESBLOG
BIT.LY/KONYVESBLOG

Könyves AJÁNLÓ

JAN
27.

MOZI

T2: TRAINSPOTTING

RENDEZŐ: DANNY BOYLE
SZEREPLŐK:
EWAN MCGREGOR,
JONNY LEE MILLER,
ROBERT CARLYLE,
EWEN BREMNER

Huszonegy évvel a *Trainspotting* filmpremierje után januárban érkezik a második rész, pedig titkon már minden igazi rajongó letett erről. Irvine Welsh azonban nem állt le, regényeiben folytatta hősei életét: a magyarul is megjelent *Pornó* mellett állítólag a Begbie utóéletét feldolgozó *The Blade Artist*ből is felhasználnak részeket az Oscar-díjas Danny Boyle filmjéhez. A várakozás óriási, az első előzetes ugyanazt az erőszakos és drogtól pörgő világot ábrázolja, amit a kilencvenes évek közepén megszerettünk. A kihívások mások, az elidegenedés a régi, a nagymonológba már a Facebook és a Twitter is bekerül, jöhet a társadalomkritika, a pornós világ és kedvenc karaktereink a mára dzsentrifrikálódó Edinburghben. Renton, Begbie, Spud és a Beteg Srác visszatér.

ROBERT CAPA - A HÁBORÚ ÉS BÉKE KÉPEI

MAGYAR FOTÓGRÁFUSOK HÁZA - MAI MANÓ HÁZ

KIÁLLÍTÁS

A Robert Capától fennmaradt körülbelül háromezer eredeti fotográfiából negyvennyolcat válogatott ki dr. E. Csorba Csilla művészettörténész és Kincses Károly fotótörténész. A kiállítás a Magyar Nemzeti Múzeum gyűjteményében található közel ezer Capa-fotó közül szelektál, amiket a különböző hírügynökségek, elsősorban a Magnum és a Pix nagyítottak és autorizáltak. A képeket korabeli folyóiratok, a magyarországi Capagyűjtemény teljes anyagát bemutató slideshow és egy Capa életéről szóló, 50 perces dokumentumfilm (angol felirattal) egészítik ki.

DEC
30.

ESEMÉNY

KLÍMACSÚCS - A LITERA 15. ELŐSZILVESZTERI PARTIJA

TRAFÓ

A Litera 15. előszilveszterén a globális éghajlatváltozás következményeinek megvitatására összeül a szerzőkből álló klímacsúcs. Megállapítják, hogy környezetünket nem csupán a világméretű felmelegedés sújtja, szellemi klímánk is alapvető változáson ment át. Utolsó értékeink védelmében pulpitusra állnak és felszólalnak. Zene: Müller and Friends.

SZÍNHÁZ

NOV
5.

A PÁL UTCAI FIÚK
VIGSZÍNHÁZ

ZENE

JAN
27.

BÁBEL-EST - ÉJSZAKA
MŰVÉSZETEK PALOTÁJA

Alvó lélek, kússz a tájon,/ /
álmodon mint pókfóná-
lon,/huss! huss!" - írta
Az éjszaka csodái című
versében Weöres Sándor.
A pókfónálalom a Tünet
Együtttest is meghívta, akik
az éjszakai fényben fürdő
Műpában teremtik újra a
világot reggelig. A Babel-
estre ezúttal leszál az éj,
alvás és ébrenlét határán
pedig bármi megtörténhet.
Például a katarzis, amire
a kultikus The Walkabouts
frontembere, Chris Eckman
szólófellépése alatt van
jelentős esély. Eckman
altcountryval, americanával
idézi meg az éjszaka
démonjait, az esten zenél
még a Meszecsinka, akiknek
nevét minden műsarajongó
Nyugat-barát olvasta már
legalább egyszer
Meszecsinszának,
a költészetet ezúttal az
„éjszakapecialista” Sziij
Ferenc szállítja, a sötétség
ura, vagyis a műsorvezető
pedig Nádasdy Ádám lesz.

Száz tíz éve jelent meg egy ifjúsági lap hasábjain Molnár Ferenc mára már kultikussá vált regénye, először folytatásokban. A Pál utcaiak és a vörösingesek történetét azóta számos nyelvre lefordították, és több országban is az iskolai tananyag része lett. Szereplői jelképekké váltak, a könyvnek köszönhetően pedig olyan szavak váltak fogalommal és a közbeszéd részévé, mint a gittegyelet, az einstand vagy a grund.

Molnár Ferenc annak idején a Vigszínház házszerzője volt, több darabja (*Játék a kastélyban*, *A testőr*) jelenleg is fut. *A Pál utcai fiúk*ból készült zenés játékot novemberben mutatták be a Vigben, a regényt Grecsó Krisztián írta színpadra, aki „először jól kétségbeesett”, amikor felkérték a feladatára: „Hát nem véletlenül van az előcsarnokban a mellszobra, nem elég, hogy a magyar színpad legsikeresebb és talán legnagyobb alakja, de ezt a ragyogó regényét még nem nagyon sikerült átírni színpadra, mert egy igazi eposz!”

Grecsó *A Pál utcai fiúkat* élete első katarzisaként emlegeti, és olvasóként annak idején képtelen volt elhinni, hogy Molnár megölte a főhőst. „Meg voltam örülve. Újra és újra elolvastam, nem hittem a szememnek, és sírtam.” Szerinte a regény mondanivalója alapvetően nem változott, hiszen a hazaszeretet, a hűség, a barátság, a bizalom ma sem mond mást, mint akkor. „Molnár regénye a hazaszeretet és a hétköznapiból hőssé váló ember gyönyörű és banális története, azé az álomé, hogy lakik bennünk egy jobb én. És hogy tudunk úgy kötődni valamihez, egy eszméhez, egy talpalatnyi földhöz, hogy azt akkor sem vehetik el tőlünk, ha elvették.”

A szöveggönyv közösségi munkában készült. „Marton László, Radnóti Zsuzsa mindenben segített, és nem is gondolnád, hogy Dész milyen nagyszerű dramaturg, és Gesztinek is remek szeme van, ráadásul rajong a könyvért. Nem beszélve arról, hogy ezt nem lehet egymás nélkül; ez nem úgy megy, hogy én írok valamit, aztán utólag

lesz egy dal ide meg oda. Úgy kell felépülnie a szöveggönyvnek, hogy alá menjen a dalnak. Elő kell készíteni a terepet, akár konkrét dialógus, kérdés-válasz szinten.” Grecsó meglepőnek nevezte, hogy Molnár Ferenc a könyvben milyen sokat bízott a narrációra; a meghatározó közlések, a humor legnagyobb része a dialógusok helyett a narratív szövegrészekben jelentkezik. Vagy akár az egyleti naplóban. „Az elbeszélő hangja változik, ha másik karakterről, helyről beszél, a figura gyakran meg sem szólal. Egész jelenetek vannak, ahol molnári világra kellett és lehetett írni, de konkrétan egy mondat sincs tőle. Például a nagy nyitójele-
net, ahol megismerjük a csapatot a Bunsen-
égő lángjával, a regényben egy mondat. Tanóra sincs több, és több dialógus, poén van, amit a nagyszerű regény szelleme hozott, de így nincs benne a könyvben. Például Boka le akarja fokozni Nemeceket a Fűvészkertben, mire Ernő közli a tábornok úrral, hogy őt már nincs hova. De ez ettől zseniális könyv, a karakterek élnek, és lehet őket használni.”

Grecsó Krisztián szerint a remekművek mindig olvassák az aktuális helyet és időt. „Ez a regény aktuális volt Kádár alatt, és nagyon másképpen szól most. A gyerekek minden áron magukénak tekintenek egy becsületkódexet és egy polgári erkölcsöt, de emellett egyfajta hozzájuk nem illő hivatali és katonai nyelvet használnak, önkéntelenül parodizálva azt, a szüleiket majmolva torz tükörtartanak elének, és ebben a tükörben látszik a hazugság, a kivagyiság, a tolvajlás, a naplopás.”

A regény színpadra adaptálásában – Török Sándor átdolgozásának néhány elemét felhasználva – részt vett Marton László és Radnóti Zsuzsa. A darabban felcsendülő dalokon a Dész László és Geszti Péter szerzőpáros dolgozott. A főbb szerepekben Wunderlich József (Boka), Vecsei Miklós (Nemecek), Csapó Attila (Geréb), Józán László (Áts Feri) és Fesztbaum Béla (Rác tanár úr) látható, a rendező Marton László.

43.
A HÉT
KÖNYVE

KESKENY ÚT ÉSZAKRA Richard Flanagan

JELENKOR 476 3999

„A Keskeny út északra az a regény, melyben a kimondatlan igazságok és a hétköznapi hazugságok teljesen új irányt szabnak az egyes szereplők életének. Többségük azonban csak a következő lépésre koncentrálnak. Már nem hisznek Istenben, emiatt nem hisznek a gonoszban sem. Az élet számukra nem az eszményekről szól.” goo.gl/Lp4xlc

44.
A HÉT
KÖNYVE

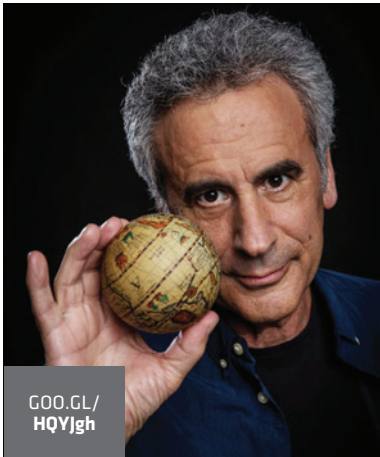
AZ ARANYPINTY Donna Tartt

PARK 797 5990

„A tartti próza igazi tempója a lassú hömpölygés, a kimerevített pillanat, a fájdalmasan vánszorgó idő, a fénypázmákban kavargó porszemek lomha tánca. Az Aranypintyet is a statikus, festményszerű jelenetek, a lélektani drámának beillő, paranoid, büntudattal terhelt fejezetek működtetik, de a nyolcszáz oldalra bőven jutott giccs és pátosz is.” goo.gl/DToQqy

Könyves Blog AJÁNLÓ

Interjúk és cikkek, amiket mindenképp olvasson el!
Válogatás a konyves.blog.hu cikkeiből, hogy le ne maradjon valamiről.

GOO.GL/
HQVjgh

KEPES ANDRÁS: BIZALOM NÉLKÜL NINCS TÁRSADALOM

A világ eltévedt és újratervezésre van szüksége, állítja Világkép című új könyvében Kepes András, akivel a keleti és nyugati típusú hegymászásról, az együtt gondolkodásról és az átmeneti időszakok izgalmáról beszélgettünk.

A különböző civilizációk nem egymással csatáznak, ahogy az Huntington (Samuel P. Huntington, amerikai politológus, A civilizációk összecsapása elmélet atyja – a szerk.) könyve óta közszájon forog, hanem mindenki a saját válságával küzd. Nagyon megváltozott a világ, és a könyvem egy kicsit arról szól, hogy szinte mindent újra kellene

gondolnunk, az ideológiák kudarcától a bizalom, a spiritualizmus elvesztéséig, az emberi kapcsolatokon át a férfi-nő és a családi viszonyig, a lakókörnyezetünkől a digitális világ befolyásáig. Természetesen nem kívánom megmondani másoknak, mi a megoldás, már csak azért sem, mert magam sem tudom. Valószínűleg nincs is egyféle megoldás; én inkább az okokon, a folyamatokon gondolkodtam. Az életem tapasztalatait, utazásaimat és olvasmányaimat segítségül hívva igyekeztem összerakni azt az összetörredett, egységesnek hitt világképünket, ami valószínűleg hosszú ideje már nem is működött, csak kényelmesen belenyugodtunk. Kicsit úgy jártam, mint a kisgyerekek, akinek összetörök a kedvenc játéka, és miután kíváncsian megvizsgálta, mi van belül, megpróbálja valahogy újra összerakni, hátha megint működik.

2016. július 14-én meghalt Esterházy Péter. Az Aegon csapata még **A bűnös** rövidlistára kerülése miatt kezdett portréfilmet forgatni róla. A film végül 55 perccsé bővült, és barátok, pályatársak mesélik el benne, mit jelentett nekik EP. **„...a mindiget javítom örökkére” – EP-émlékek a Könyvesblogon végignézhető.**

JANNAH LOONTJENS: A NORMÁLIS MINDIG UNALMAST JELENT

GOO.GL/
uffLLZ

A 21. századi lét elviselhetetlen könnyűségéről és az X generáció örök fiatalságáról szól Jannah Loontjens első magyarul megjelent regénye, a Talán bizony mégsem. A holland író arról kérdeztük, összeegyeztethetőek-e a különböző női szerepek, áldás vagy átok-e egy nőnek az internet, és baj-e, ha túl normális az élet.

Két nagyon ambiciózus elképzelésem volt ehhez a regényhez: az egyik a saját generációm ábrázolása. A generációé, ami a hetvenes években született és a kilencvenes években járt egyetemre, főiskolára. Úgy nőttünk fel, hogy bármi lehet belőlünk, amit csak szeretnénk. Az egyetlen probléma ezzel az volt, hogy tudnod kellett, mit szeretnél. Nagyon keveseknek volt világos elképzelésük, így mindenfélét tanultunk, váltogattuk a partnereinket és a munkákat, és folyamatosan azt kérdeztük magunktól: tényleg ilyen életet akarok élni? Tényleg vele akarom leélni az életemet? Erre utal a könyvem címe is, a generációom határozatlanságára. Ha meg is állapodtunk, folytattuk a bulizást: a konyhában iszunk a barátainkkal, miközben a gyerekek alszanak, reggel pedig másnaposan visszük őket az iskolába. Ez a generáció örökké kamasz marad.

ESTERHÁZY BETEGSÉGE JOBBÁ TETTE A VILÁGOT

GOO.GL/vWTxi5

Könyves Magazin

Exkluzív interjúk és aktuális trendek

A Könyves színes és sokféle, amilyenek mi, olvasók is vagyunk. Fizess elő most!

Miért érdemes előfizetni?

- ajándék notesz
- ingyenes házhoz szállítás
- előfizetőknek nincs árváltozás

Ajánlatunk csak a 2016. december 31-ig megrendelt és kifizetett előfizetésre vonatkozik. Az éves előfizetési díj (5 lapszám) 1 950 Ft.

Rendeld meg itt: bookline.hu/konyveselofizetes

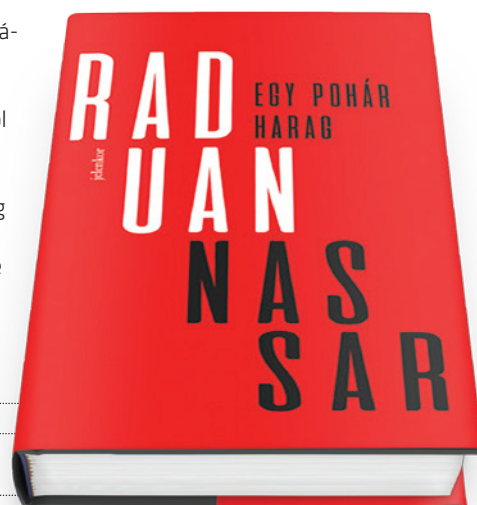
Könyves BLOKK

Egy pohár harag

Egy pohárnyi haragot fröccsent az olvasó arcába a kortárs brazil irodalom mindössze két könyvet publikáló zsenije, Raduan Nassar. Látszólag egy nő és egy férfi zúdítja egymásra elfojtott indulatait és nem titkolt nárcizmusát, ám a szapora pulzussal és kidagadó erekkel a másik arcába vágott

sérelmek, sértések és pózok mögött megvillan a hetvenes évek végi brazil rögváló. Tomboló vágy és vegytiszta harag feszül egymásnak Nassar hőseinek kegyetlen játékaiban, irányítás és ellenállás csap össze hét fejezetben, hét, egy levegővel elhadart mondatban. Az alig 80 oldalon vágni, tépni,

harapni, karmolni lehet az erotikát, mely a regény világában elválaszthatatlan az erőszaktól, járjon az lelki és/vagy testi sebekkel. Az angol fordítás hátsó borítójára az „erotikus kultregény” eposzi jelző is felkerült, ebben pedig kivételesen nincs egy pohárnyi túlzás sem. Tour de force a javából. (RE)

Raduan Nassar

JELSKÖR 84 1299

1 (A kisregény első mondata másfél oldal, így közlésétől most eltekintünk – a szerk.)

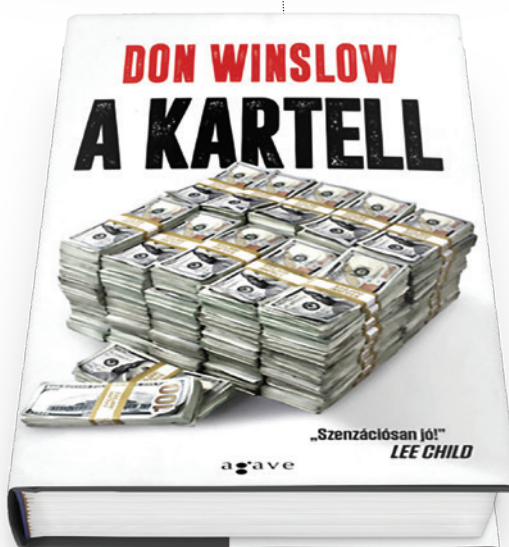
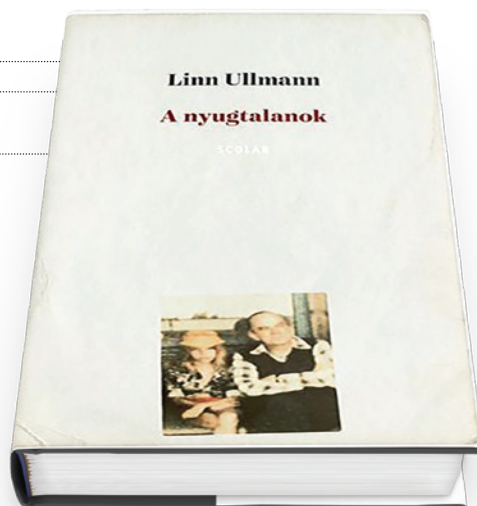
A NYUGTALANOK

Linn Ullmann

SCOLAR 383 3950

1 „Látni, emlékezni, megérteni.”

Személyes és szubjektív, ez a két szó juthat először eszünkbe Linn Ullmann új könyvét lapozgatva. Ullmann szülei iránt érzett szeretete motiválta *A nyughatatlanokat*, és persze az emlékezés, amely mindannyiunk esetében olyan, amilyen. A fotók és a családi anekdoták dacára a szüleit senki sem ismeri igazán, különösen akkor nem, ha azok a szülők rendszeresen történetekké alakítják a saját életüket, ezeket a történeteket pedig úgy mesélik, hogy „a legkevésbé sem érdeklő őket, mi volt igaz és mi nem”. Linn Ullmann hosszú éveig a táskájában hurcolta az apját, legalábbis azt, ami megmaradt belőle: hat hangfelvételt, melyek Ingmar Bergman életének utolsó tavaszán készültek. Töredékek, emlékfoszlányok, beszélgetések és érzetek maradtak a férfi után, ezek alkotják a könyv gerincét, amely az öregségről, a szeretetről és az összetartozásról is mesél. (RO)

A KARTELL

Don Winslow

AGAVE 688 4480

1 „Keller mintha gyereksíróást hallana.”

Don Winslow új könyvének elején egy oldalon át sorjáznak azoknak az újságíróknak a nevei, akik a regény cselekményének idején eltűntek vagy gyilkosság áldozatává váltak Mexikóban. Az ő emléküknak ajánlja a könyvet Winslow, nevük feltüntetése ugyanakkor egyfajta jelképnek is tekinthető. A *Drogháborúban* megismert hőse, Art Keller mindenkit elveszített, akit szeretett. Igaz, hogy rács mögé dugta a világ legnagyobb drokartelljének fejét, Adán Barrerát, mindez azonban legfeljebb pillanatnyi elégtételt jelenthetett, nyugalmat és elégedettséget semmiképpen. A folytatásban Barrera kiszabadul, és újra akarja építeni birodalmát, ezzel pedig évtizedes háborúskodás robban ki a két ősellenség között. „Winslow olyan adrenalinfröccsöt tölt bele a *Drogháborúba*, ami a jelek szerint nemcsak az olvasóiban pulzált sokáig, hanem őt magát sem hagyta nyugodni” – írtuk korábban *A kartellről* a Könyves Magazin Három kívánság rovatában. Winslow a nyáron jelezte, a maga részéről egy darabig még nem szeretné lekerekíteni ezt a történetet: jelenleg éppen a trilógia harmadik kötetén dolgozik. (RO)

Hollóasszony

Szilági Erzsébetet leginkább Mátyás anyjaként emlegeti az utókor, és bár alakja Arany versében is felsejlett, fiatalkoráról, asszonyéveiről keveset tudunk. Ugron Zsolna kisregénye ezeket a réseket igyekszik betölteni a fikció eszközeivel, hőse pedig az Úrasszonyok-trilógia eddig megjelent köteteihez hasonlóan egy olyan nő, akinek nemcsak egy férfiak uralta világban kell helytállnia, de gyakran támasz nélkül, saját akaratában és eszében bízva kell megteremtenie azt a gazdasági-politikai-családi hátteret, ami nélkülözhetetlen férje, majd fiai boldogulásához. Ugron Zsolna Erzsébet egy határozott, időnként konok és önfejtő asszony, aki a boldogságot legfeljebb hírből ismerte, és aki úgy tudta egyengetni szeretetei útját, hogy mindvégig árnyékban kellett maradnia. A kötetet Végh Júlia illusztrálta. (RO)

Ugron Zsolna

LIBRI 157 2999

1 „Egy népi hiedelem szerint ha egy holló fehér fiókákat költ, azokat magára hagyja, nem táplálja.”

Szélhámos Budapest

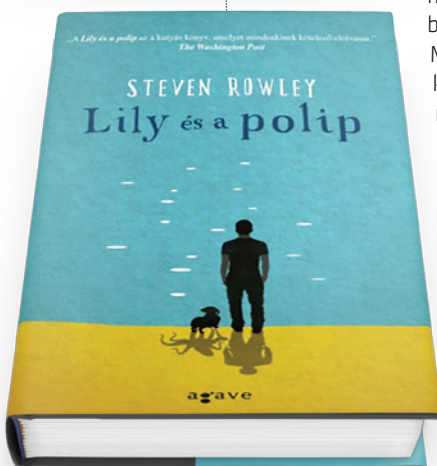
Kondor Vilmos

LIBRI 607 3999

1 „Gordon tarkójára tolt kalappal állt a domboldalba felfutó kis utca közepén, kezében egy cetlivel, és ugyan tudta, hogy alig öt perc sétára van a Döbrentei tértől, mégis úgy érzett, mintha egy másik világba lépett volna, amint elkezdett felfelé baktatni a Tabán oldalában.”

Gordon Zsigmond visszatért, ám most közel sem az a sokat látott, minden hájjal megkent újságíró-nyomozó, akinek megismerhetők a magyar olvasók. Kondor Vilmos ugyanis a *Budapest noir*-sorozat előzménytörténetét tárja elénk legújabb kötetében: Gordon a közelmúltban tért haza Amerikából, se kapcsolatai, se hírneve. Minden vágya, hogy végre letegyen egy szenzációs cikket Az Est főszerkesz-

tőjének asztalára, de addig is minden pitiáner ügyhöz őt szalasztják a főnökei. Útja ezúttal a Tabánba vezet, ahol brutálisan meggyilkoltak egy tőzsdealkuszt. Hamar kiderül azonban, hogy az áldozat nem az, akinek látszik, a nyomok pedig az egyik legvakmerőbb szélhámoshálózat berkeibe vezetnek. A siker érdekében Gordonnak nincs más választása: be kell épülnie a szervezetbe. (RO)

LILY ÉS A POLIP

Steven Rowley

AGAVE 299 3380

1 „Egy csütörtöki napon láttam meg először.”

Ted napjai a kutyája körül forognak. A Lily nevű tascskóban még sosem kellett csalódnia, ő az, aki mindig türelmes volt vele, akivel együtt lehetett filmet nézni, pizzázni, kitárgyalni a helyes pasikat. Ted még kölyökkutyaként vette őt magához, ott volt minden rossz és örömteli pillanatánál. Ted persze tagad, amikor kiderül, hogy Lily gyógyíthatatlan beteg, daganata van. Meggyőződése, hogy kutyáját egy polip támadta meg, és ha elüldözi az életükre rátelepedő bestiát, akkor minden olyan lesz, mint régen. A *Lily és a polip* a gyász és az elengedés regénye, valamint azé a szereteté, ami egy kutyát és gazdáját egy életen át összeköt. (RO)

Az Aranypinty

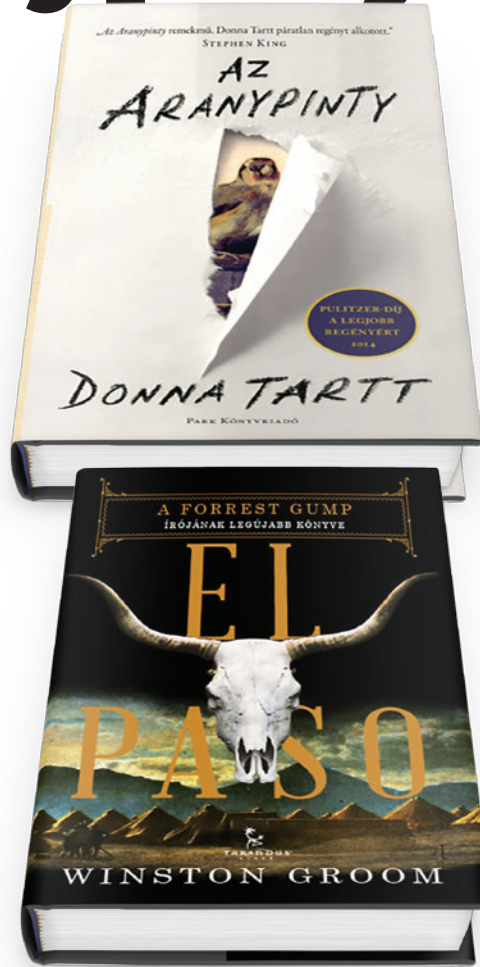
Donna Tartt

PARK 797 5990

1 „Még Amszterdamban voltam, amikor évek óta először álmodtam anyámról.”

Theo Decker 13 éves volt, amikor bomba robbant a manhattani Frick Gyűjteményben. A robbanás az egész életét megváltoztatta: elvesztette édesanyját, egy titokzatos öregember pedig elindította az úton, ami egyszerre látszott reménytelennek, felszabadítóknak és nagyon veszélyesnek. Theo a 17. századi holland festő, Carel Fabritius *Aranypinty* című képével sétált ki a múzeumból, a New Yorktól Las Vegasig majd Amszterdamig

repülő madárka pedig olyan lett számára, mint egy talizmán. Tartt regénye egy határozott esetvonalakkal felvázolt coming-of-age történet, melyben a gyerekkort nem az első szerelem vagy az első drogmámoros éjszaka szakítja félbe, hanem a sokszor thrillerrel mekkél átszótt véletlen. *Az Aranypinty* otthonos téli mese, gazdagon díszített prózája épp úgy burkolja be az olvasót, mint novemberi köd a Central Park juharfáit. (RE)

EL PASO

Winstom Groom

TARANDUS 552 4990

1 „Ha rátört a szorongás vagy a szomorúság, Arthur Shaugnessy gyakran álldogált hatalmas íróasztala mögött, a Pacific Vasúttársaság chicagói főhadiszállásának általános igazgatói és elnökhelyettesi irodájában, és az ablak üvegén át kibámult a rendező pályaudvarra.”

Három évtizeddel a Forrest Gump első megjelenése után Winstom Groom a huszadik század egyik legborzalmasabb epizódjáról, a Pancho Villa által vezetett mexikói forradalomról írt regényt. A történet középpontjában két gyerek elrablása áll, valamint a forradalom legendásan kiszámíthatatlan tábornoka ellen vívott küzdelem. Közben Európában is dúl a nagy háború, a mexikói zavargások pedig könnyen átterjedhetnek Amerikára, a hangulat már-már apokaliptikus, az emberélet mit sem ér. Az *El Paso* az elállatiasodásról, a mindent elsöprő brutalitásról és az értelmetlen gyilkolásról szól, miközben azt is megmutatja, hogy még a legkegyetlenebb hadvezérben is felfedezhető egy leheletnyi emberség. (FK)

HIRDETÉS

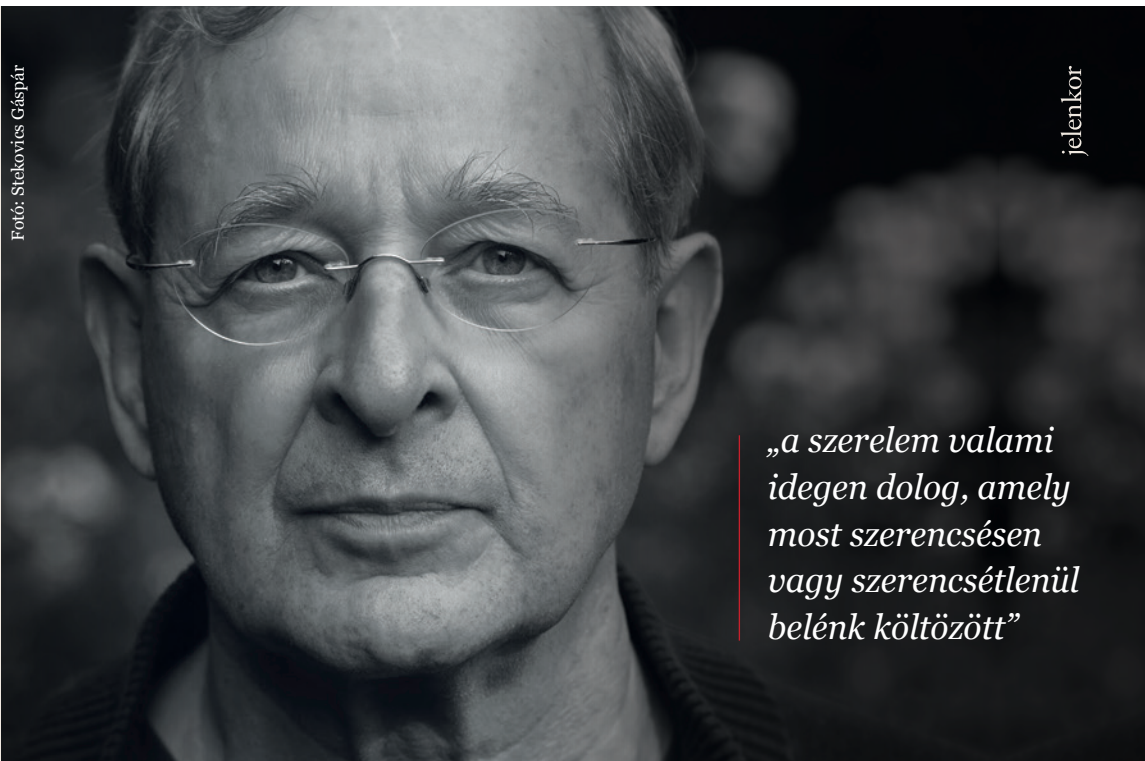
Nádas Péter
Az égi és a földi szerelemről

Forgách András rajzaival

jelenkor

Fotó: Stekovics Gáspár

jelenkor

„a szerelem valami idegen dolog, amely most szerencsésen vagy szerencsétlenül belénk költözött”

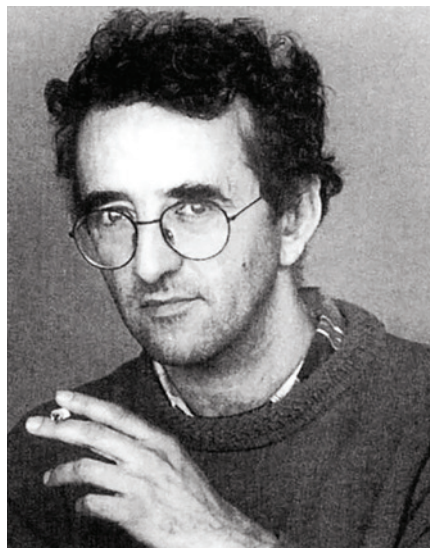

A mexikói nőket megölik, ugye?

2003-BAN, EGY NEM MEGFELELŐEN KEZELT HASNYÁLMIRIGY-GYULLADÁS KÖVETKEZTÉBEN ELHUNYT A DÉL-AMERIKAI IRODALOM FENEGYEREKE / KORSZAKOS ZSENIJE / ÖRÖK LÁZADÓJA. HOGY EZEK KÖZÜL MELYIK, AZ NÉZŐPONT, ÉS AZ AKTUÁLISAN TÁRGYALT MŰVÉNEK KÉRDÉSE.

Roberto Bolaño a halála előtt arra kérte szerkesztőjét, hogy utolsó regénye, a monumentális *2666* öt könyvét öt külön kiadásban publikálják, mert így a jogdíjakból több pénz folyna be két gyermekének, Lautarónak és Alexandrának. A regény egy évvel később jelent meg spanyolul egyetlen kötetben, angolul 2009, magyarul idén november óta olvasható.

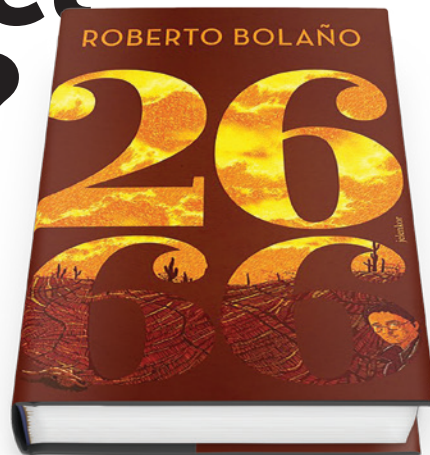
Bolaño a mexikói Playboynak adott utolsó interjújában kijelentette, hogy még az írásnál is jobban vonzotta a gyilkossági nyomozók munkája: true crime-rajongását a főművének titulált *2666*-ban élte ki. A regény egy vad nyomozással indul: *A kritikusok könyvében* négy európai irodalomkritikus nyomoz a titokzatos német szerző, Benno von Archimboldi

után, majd amikor fülest kapnak, hogy kedvencük az amerikai-mexikói határ közelében fekvő Santa Teresában tartózkodhat, az angol, a spanyol és a francia irodalmár a városba utazik. A déjã vu nem véletlen, Bolaño 1998-as nagyregénye, a *Vad nyomozók* (Európa, 2013) két főhőse, Arturo Belanó és Ulises Lima szintén egy irodalmi rejtélyt igyekeznek megoldani, és a mexikói forradalom után eltűnt költő, Cesárea Tinajeró nyomába erednek, méghozzá nagyjából azon a környéken, ahol a *2666* is játszódik. Bár Santa Teresa teljességgel fiktív, nagyban emlékeztet a Mexikó (és a világ egyik) legveszélyesebb városaként elkönyvelt Ciudad Juárezre, ahol 1993 óta nők százai tűntek el és haltak erőszakos halált.

A Mexikóba érkező kritikusokat nemcsak a német írózszeni felé irányuló megszállottság, hanem az egymás iránti testi és lelki rajongás és függés is összekapcsolja, hősük pedig egyenesen a regény alfája és omegája. Archimboldival indul, és vele is ér véget a történet, ami pedig a kettő között történik, az egyszerre ötfelvonásos trip, céltalan, tehát soha véget nem érő kegyetlenkedés és Bolaño zsenialitásának kilencszáz oldalas bizonyítéka.

A második szakasz (*Amalfitano könyve*) címszereplője egy chilei irodalomprofesszor, akit kritikusaink egészen addig a pillanatig semmibe vesznek, amíg ki nem derül, hogy ő is kedvencük fordítóinak egyike. A professzor rövid ideje él a városban tizenhat éves lányával, Rosával, egy kamaszlányt egyedül nevelni pedig sehol nem egyszerű, főleg Santa Teresában, ahol már az is kisebbfajta csodának számít, ha pár hónapig egyetlen női holttest sem bukkan elő a környező sivatagból. A harmadik szakaszban (*Fate könyve*) egy fekete amerikai újságíró követünk a városba, akinek egy helybéli bokszmérkőzésről kell tudósítania a bokszrovat tiszteletbeli, és a regényidőben már halott főszerkesztője helyett.

2666

Roberto Bolaño

JELENKOR 828 5999

„Jean-Claude Pelletier 1980 karácsonyán, tizenkilenc éves korában olvasta először Benni von Archimboldit Párizsban, ahol német irodalmi tanulmányokat folytatott.”

Fate alig konyít valamit a sportághoz, ezért amikor először hall a nőgyilkosságokról, úgy dönt, valódi újságírói munkát fog végezni, és beleássa magát a történetekbe.

A negyedik fejezet, *A gyilkosságok könyve* olyan, mint egy életre kelt Bosch-festmény. Minél tovább nézzük, annál perverzebben és aprólékosabban tárul eléink a pokol. A legmasszívabb, legnyomasztóbb és legmegterhelőbb szakasz tulajdonképpen egy kellő távolságtartással és semleges hangú profizmussal megírt hosszú cikk. Bolaño sorra veszi a megkínzott, megégett, megerőszkolt és más módokon megbecsületlenül áldozatokat, beszámol a nyomozásról, és megmeríti az olvasót a Santa Teresa-i mocsokban, hogy aztán az ötödik fejezetben (*Archimboldi könyve*) visszakanyarodjon a titokhoz, ami az egész regényt beindította.

A *2666* nem kezdő bolañistáknak való, érdemes előbb a sorozatgyilkosságot szintén nem nélkülöző *Távoli csillaggal* (Európa, 2010) és a *Vad nyomozók* beatroadmovie-jával tréningezni, mert Mexikó ezúttal hajlamos megfeküdni a gyanútlan olvasó gyomrát. (RE)

Árnyékban és fény vagy

Radnóti Miklósné Gyarmati Fanni

JAFFA 380 7990

„Albumunk első fejezetében – néhány gyermekkori kép után – az 1925-ben első verseit, köztük a Téli dalt író Radnóti Miklóst látjuk.”

Két évvel Gyarmati Fanni naplójának megjelentése után ezúttal a Radnóti-hagyaték fotóiból válogatott össze egy kötetre valót a Jaffa Kiadó, pontosabban Krähling Edit, az MTA Könyvtár és Információs Központ munka-

társa. A több mint háromszáz felvétel között sok olyan van, ami mára ikonikussá vált – ezek közé tartozik például a házaspár síelős képe –, de jó pár olyan is akad, ami most kerül először a szélesebb nyilvánosság elé. A képeken

feltűnik a gyerek Radnóti és a kislány Gyarmati Fanni, a kötet fotókon keresztül vázolja fel kettejük családi hátterét, majd későbbi közös életüket. Utóbbiak baráti társaságban, kirándulásokon, családi körben ábrázolják

őket, de sok műtermi fotó is helyet kapott köztük. A kötetbe az abdai tömegsír exhumálásakor talált fényképek is bekerültek, ezeket Radnóti Miklós a munkaszolgálat alatt a kabátzsebében tartotta. (R0)

HIRDETÉS

Megjelent Palya Bea új könyve!

Hangolódjatok egymásra táncokkal és dalokkal egy sűrű nap után: használd mindennapi tárgyaidat hangszerként!

Palya Bea CD-melléklettel megjelenő könyvében olyan dalok és játékok várnak rátok, amik a stresszoldást és az egymásra hangolódást segítik. Zenével könnyebb a világ!

bookline.hu/palyabea

bookline

Hamar visszazökkent a rowlingi varázsvilágba

INTERJÚ TÓTH TAMÁS
BOLDIZSÁRRAL, A HARRY POTTER-
KÖNYVEK FORDÍTÓJÁVAL

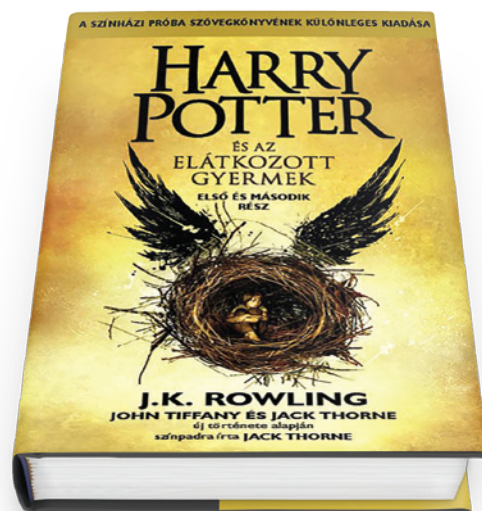

HARRY POTTER ÉS AZ ELÁTKOZOTT GYERMEK
J.K. Rowling, Jack Thorne,
John Tiffany

ANIMUS 311 3390

„Nyüzsgő, zsúfolt pályaudvar tele emberekkel, akik mind igyekeznek valahová.”

SOK ÉV KIHAGYÁS UTÁN 2016 MEGINT HARRY POTERRŐL SZÓLT: OKTÓBER VÉGÉN MAGYARUL IS MEGJELENT A VARÁZSVILÁG TÖRTÉNETÉT TOVÁBB BONTOGATÓ SZÍNDARAB, AZ ELÁTKOZOTT GYERMEK SZÖVEGKÖNYVE, UGYANEKKOR KERÜLT A BOLTOK POLCAIRA A HARRY POTTER ÉS A TITKOK KAMRÁJA ILLUSZTRÁLT KIADÁSA, ÉS NOVEMBER KÖZEPÉN MUTATTÁK BE A HAZAI MOZIK A LEGENDÁS ÁLLATOK ÉS MEGFIGYELÉSÜK CÍMŰ FILMET, MELYEK ALAPJÁT HARRY EGYIK TAN-KÖNYVE ADTA. A HARRY POTTER-KÖNYVEKET ÉS -FILMEKET A KEZDETEK ÓTA TÓTH TAMÁS BOLDIZSÁR FORDÍTOTTA, AKIT NEHÉZSÉGEKRŐL, KÜLÖNBBSÉGEKRŐL, FORDÍTÓI FINOMSÁGOKRŐL FAGGATTUNK. KÖZBEN KIDERÜLT AZ IS, VAN-E SAJÁT HP-SZÓTÁRA, ÉS ELÁRULTA, HOGYAN SZÜLETETT A DURRFARKÚ SZURCSÓK MAGYAR NEVE.

Bár *Az elátkozott gyermek* a Harry Potter-univerzum része, mégis külön darab, hiszen egyrészt nem Rowling írta, másrészt műfaját tekintve nem regény, hanem dráma. Fordítóként miben látta a legmarkánsabb különbséget a sorozat eredeti kötetéhez képest?

JAMIE PARKER (HARRY POTTER), AZ EREDETI SZÍNHÁZI ELŐADÁS FŐSZEREPLŐJE

A *Harry Potter és az elátkozott gyermek* lefordításakor két problémával szembesültem. Az egyik valóban a műfajbeli különbözőséggel függ össze, a másik azzal, hogy ez a történet tizenkilenc évvel a regénysorozatbeli kalandok után játszódik. A leírt szöveg természetesen sosem egyértelmű, azt az olvasónak értelmeznie kell, a fordítónak pedig még inkább, hiszen csak úgy tudja a célnyelven visszaadni azt, amit – értelmezése szerint – a szerző az adott szóval, mondattal, illetve az egész művel el akart érni. Egy regény, amit elsősorban olvasásra szántak, viszonylag könnyen értelmezhető, mert leírások vannak benne, és az „élő” beszédet, tehát az idézeteket, azaz a párbeszédet idéző mondatok értelmezik. Ezzel szemben a *Harry Potter és az elátkozott gyermek* egy színdarab leírt szövege. 99 százalékban dialógusokból áll, és ezeket nagyon kevés értelmező instrukció egészíti csak ki. A szöveg a színházi előadás próbái során csiszolódott, tökéletesedett, és vált színpadon jól előadhatóvá – ezzel párhuzamosan pedig olvasva kicsit nehezebben értelmezhetővé. Mivel a darabot elsősorban előadásra és csak má-

sodsorban olvasásra szánták, ezzel nincs is semmi baj, viszont az én munkámat ez némileg megnehezítette, főként mivel nem láttam a londoni színházi előadást, vagyis nem láttam a szöveget „élni”. Ez tehát a műfajban rejlő nehézség. A másik probléma abból fakadt, hogy a darab nem a regénysorozatbeli történet közvetlen folytatása, hanem eltelt közben tizenkilenc év, a gyerekek érett felnőttek lettek, megváltozott a gondolkodásuk, a stílusuk, tehát gyakorlatilag újra ki kellett találnom őket, már ami az egyes szereplők magyar beszédstílusát illeti. Plusz új szereplők is vannak a darabban, akik közül a legfontosabbak a két főszereplő kamaszfiú és a fiatal felnőtt nő. Az ő jellemük, gondolkodásuk, stílusuk „belövéséhez” rövid leírásokon kívül csak a számukra írt párbeszéd-szövegek adtak támpontokat – és ezzel vissza is kanyarodtunk a leírt színpadi szöveg értelmezésének nehézségeihez.

Kilenc év telt el az utolsó HP-könyv megjelenése óta. Könnyen vissza tudott zökkenni? Mi segíti ilyenkor az átállást? Elovassa például a régebbi köteteket?

Elég, ha csak beleolvasok a régebbi kötetekbe, nem kell végigolvasnom

őket. Ez elég ahhoz, hogy visszazökkenjek a rowlingi varázsvilágba. Amikor a regénysorozatot fordítottam, és egy-két év szünet volt az egyes részek megjelenése között, akkor is szükség volt visszazökkenésre, de leginkább azért, hogy a szereplőket úgy tudjam beszéltetni, ahogy a korábbi kötetekben tettem. Erre ebben az esetben nem volt lehetőség ugyebár, hiszen tizenkilenc évvel idősebb, illetve új szereplőkkel dolgoztam.

Az elétkozott gyermek egyik alapkonfliktusa Harry és a fia között húzódik. Kétygermekes édesapaként mennyire tartotta hitelesnek ennek ábrázolását?

Teljesen hitelesnek tartottam, tökéletesen bele tudtam élni magam Harry helyzetébe, és nem egy szituáció ismerős volt számomra a saját életemből.

Az ön által magyarított HP-kifejezések közül néhány bekerült egy friss videós válogatásba is, amely a legfrappánsabb fordításokat gyűjtötte össze. Vissza tud emlékezni, hogy bizonyos szavak, rowlingizmusok lefordításánál mi volt az a szikra vagy véletlen, ami segített? Nekem például nagy kedvencem a durrfarkú szurcsók vagy a Zsebpiszok köz – ezeknél mi volt a kiindulópont?

A kiindulópont természetesen mindig az angol eredeti és annak a szó szerint fordítása – már ha van neki ilyen. A magyarításra ítélt nevek, fogalmak, varázsigék átköltésére azt a módszert találtam ki, hogy leírom az angol eredetit, és utána sorban azokat a létező vagy nem létező szavakat, amelyek felötlenek bennem. Egyik szó szüli a másikat, és a végén összejön egy olyan verzió, amit használhatónak ítélek. Épp a durrfarkú szurcsók azért emlékezetes számomra, mert nehezen jutottam dűlőre vele, előbb egy másik magyar nevet (már nem emlékszem, mit) kezdtem el használni a fordításban, de azt nem tudtam megszokni, és végül visszamenőleg átjavítottam erre a verzióra. Most utána néztem a 16 évvel ezelőtti jegyzeteimben, hogyan született ez a név, és ezt az ötletsort találtam: „Blast-Ended Skrewt – szurpá piskó, durrvégű, szurcsáng, szurcsók, durrvégű szurcsáng, durrfarkú szurcsók”. Szóval valahogy így születnek ezek a furcsa szavak. A Zsebpiszok köz is egy érdekes darab, ugyanis én úgy emlékszem, hogy Zsebkosz közt akartam írni, mert az jobban hangzik, sőt a saját, fordítás közben vezetett szószeredtemben is Zsebkosz köz szerepel, aztán valahogy mégis Zsebpiszok lett belőle, nem emlékszem, hogyan.

Van tehát saját HP-szótára, melybe a fordítás során kigyűjtötte ezeket a szavakat? Mostanra nagyjából hány szó lehet benne?

Több száz név, könyvcím, fogalom, varázsigé szerepel a listámon, de az még így is hiányos, mert sok szót fordítás közben elfelejtettem felvenni a listára. Szerencsére ott az internet és a kedves Potter-rajongók, akik remek listákat állítottak össze. Ezek segítenek nekem, ha cserbenhagy az emlékezetem és saját jegyzeteim. (RUFF ORSOLYA)

HIRDETÉS

Tudta-e?

A DHA omega-3 zsírsavak szemünk sejtjeinek alkotóelemei.

Óvja szeme egészségét!

- ✓ Komplex összetétel
- ✓ Magas, 250 mg DHA tartalom*

30db
árért

45db

A Béres Szemerő +DHA KOMPLEX lágyszselatin kapszula időskori szembetegség (makuladegeneráció), valamint az erős fény sugárzás oxidatív szemkárosító hatása esetén a különleges táplálkozási igény kielégítésére szolgáló, speciális – gyógyászati célra szánt – tápszer.

Egészségpénztári számlára is kapható. Az akciós kiszerezés a készlet erejéig kapható.

*Az ajánlott napi adagban (2 kapszula)

www.beres.hu

facebook.com/beres.klub

BÉRES A nevünket adjuk az egészséghez

BSK161TKM

MESÉLŐ BUDAPEST

Tittel Kinga

KOLIBRI 400 4900

Budapest varázslatos történetekkel, legendákkal, titkokkal van tele, amiket Tittel Kinga idegenvezető ezúttal a gyerekeknek mesél el. A Mesélő Budapest kimondottan nekik készült, de nemcsak azok forgathatják haszonnal, akik látogatóként érkeznek a fővárosba, hanem azok is, akik bár itt élnek, mindig is vágytak arra, hogy néhanapján turisták lehessenek a saját városukban. A kötetből sok más mellett kiderül, hogy hol található az Ínség-szikla, merre kell keresni Buda legkeskenyebb házát, és melyik házat díszítik delfin- és kagyló-motívumok a Váci utcában. Megtudhatjuk azt is, hogy mi a Bécsi kapu régi neve, vagy hogy 1980-ban melyik budapesti szobor kicsinyített mását vitte magával Farkas Bertalan az ürbe.

SZABADLÁBON

Mészöly Ágnes

TILOS AZ A 392 2990

Dani olyan, mint bármelyik kamasz. Suliba jár, szabadidejében a barátaival lóg, szeret gitározni, és minden álma, hogy bekerüljön az iskolai zenekarba. Dani nem olyan, mint bárki más: születése óta mozgássérült, kerekesszéssel közlekedik, néha bottal jár. Mindkét fenti állítás igaz: hiszen lehet, hogy Dani nem átlagos kamasz, de érzései, vágyai, csalódásai azzá teszik. Danit az anyukája egyedül neveli már a születése óta, kis világát pedig valósággal szétrobbantja, amikor híret veszi, hogy az apja igenis él, és találkozni szeretne vele. Azt persze lehetett sejtetni, hogy a dolgok kicsit sem mennek majd simán, és a fiú egy gigantikus családi veszekedés után úgy dönt: lelép otthonról. Útja Münchenen, Amszterdamban és Párizson át vezet, közben meglopják és elutasítják, de persze rengetegen segítik és drukkolnak neki. Megfordul bajor kastélyban és alternatív holland színházban is, időről időre pedig a legmeghökkenőbb figurák húzzák ki a csávából.

MUSKÉTÁSOK

Ute Krause

MANÓ KÖNYVEK 208 3490

A Picandou nevű egér úgy van a sajttal, ahogy a mi Gombóc Artúrunk a csokoládéval. Lehet krémes, nagylyukú vagy akár gomolya, ő egyikre sem mond nemet. Még a nevüket is imádja, sőt, a sajátját is ezek közül válogatta össze, teljes neve így lett Picandou Camembert Comté. A kiséger tudja magáról, hogy nem hős, és jótékonykodni sem szokott, ám az esőben ázó, láthatólag emlékezet-kieséssel küszködő névtelen patkányon, valamint az egérlükből elkergetett, éhenkórász egéren, Ernie-n mégis megesik a szíve. Egy véletlen folytán megismerkednek az előkelő, de végtelemül unatkozó Rőtsszakállú Richárddal, a D'Artagnan-rajongó aranyhórcsóggal, aki elhatározza, segít nekik abban, hogy az időközben Fondure keresztelt patkány végre-valahára megtalálja a családját.

PANTHERA – A HÓGÖMB FOGSÁGÁBAN

Kertész Erzsi

POZSONYI PAGONY 328 2990

Az osztályból eredetileg csak ketten akartak hegymászók lenni: Gekko és Hétfejű Helga. Bezzeg, amikor hegymászótanfolyamot hirdettek a városban, mindenki más is felkapta a fejét. A plakát egy titokzatos hegyet ábrázolt, a Pantherát, amely a nevét feltűnő formájáról kapta, hiszen a csúcán lévő két szikla bizonyos nézetből egy párduc égnek emelt, kitért állkapcsára emlékeztet.

A tanfolyamot egy Meredek Johnny nevű hegymászó tartotta (ő csak később lett gyanús), és az osztályból végül hatan – Gekko, Helga, Vince, Noémi, Virág, és a mesélő, Kismukk – kaptak engedélyt otthonról, hogy hegymászótanoncnak álljanak. Akkor még senki sem sejtette, hogy a hatból ötüket hamarosan bezárják majd egy hógömbbe. A kötetet Bernát Barbara illusztrálta.

SZÖVEG: RUFF ORSOLYA

A FIÚ, AKIT KARÁCSONYNAK HÍVNAK

Matt Haig

KOLIBRI 272 3499

Mindenki tudja, hogy a Téliapó öreg és nagyszakállú és bojtos sapkája van. De mi volt azelőtt, hogy egy nagy kövér bácsi lett volna belőle, aki szarvasháton repül, manók a segítői, és karácsony éjszakáján bejárja az egész világot? Matt Haig eredettörténetének hőse egy sanyarú körülmények között élő fiú, Nikolas, aki csak azért vág neki északnak, hogy megkeresse a veszélyes és kockázatos küldetésre indult apját. Útja során olyan világokat ismer meg, melyek addig legfeljebb csak a képzeletben léteztek, a megpróbáltatások végén pedig nemcsak új otthonra talál, hanem rájön arra is, mi az, ami a legnagyobb örömet jelenti neki az életben.

KOCSONYAKIRÁLYFI

Szegedi Katalin

CSIMOTA 48 2990

Az Óperenciás-tengeren túl élő malac kurta farkát a legritkább esetben szokták belefőzni a kocsonyába, de egy kocsonyás mesében ez a fordulat szinte elkerülhetetlen. Szegedi Katalin író-illusztrátor meséjében minden egy szakácskönyvvel kezdődött, melynek évszázados reguláit ma már alig valaki érti. Nem jutott vele sokra az öreg király lánya sem, aki éppen az apjának főzött volna valami jót. El is határozta, hogy inkább maga ír szakácskönyvet. Az öreg király persze boldogabb lenne, ha a lánya a receptek helyett a férjhez menésen gondolkodna, de a lánynak esze ágában sincs házasodni. Mindennapjait végül egy titokzatos idegen felbukkanása forgatja fel. A lány sütésbe és főzésbe fojtja bánatát, a nagy szakácskodásban pedig talán még arra is fény derül, hogy mit keres a béka a kocsonyában.

HIRDETÉS

Az igazi meglepetés az,
amit a Mikulás tartogat.

Karácsony ♥ gyerekek

TOPPANTÓS

szerk. Lovász Andrea

CERKABELLA 280 3990

A Toppantós a legkisebbeknek készült: a népköltészeti és gyerekirodalmi szövegek legjavát válogattuk ki” – írja az előszóban a kötet szerkesztője, Lovász Andrea. A dúdoló, mondókák, versek között sok-sok klasszikust találunk, és nagyon nagy számban képviseltetik magukat a kortárs szerzők is. Nyúlász Péter koppantóval, Lackfi János ujjmajszóval, Varró Dániel testtudatosítgatóval, Tóth Krisztina csikizős verssel bírja nevetésre, mondókázásra, mozgásra a legkisebbeket. A kötetben akad nyúl-ugrató (Marék Veronika), morgoló-dó (Kiss Benedek) és dáthás vers is (Várfalvy Emőke). Az illusztrációkat Kismarty-Lechner Zita készítette.

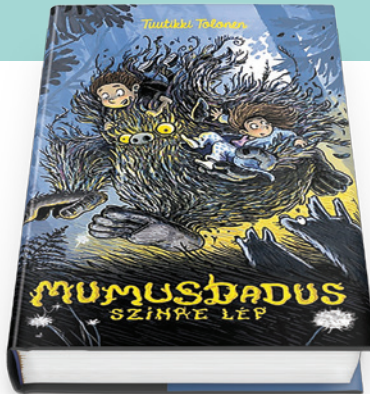
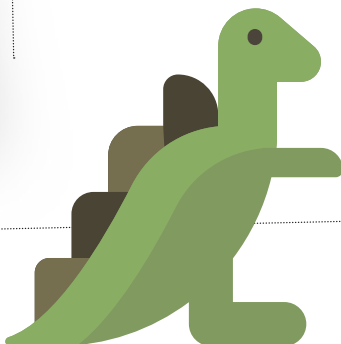
VIHARLOVAG - FEKETE ESŐ

Dóka Péter

MÓRA 288 2499

Szörény király mindenkit a palotájába hívott, aki számít. Az összes bajnokot, lovagot, kardforgatót. Veszélyben a haza, lehet, hogy háború lesz. Bár a tehenekre vigyázó tizenkét éves Azovil se nem bajnok, se nem kardforgató, és lovagnak a legkisebb jóindulattal sem lehetne nevezni, elhatározza, hogy ő is

csatába száll. Hősies helyállásának köszönhetően – melynek eredményeként Szörény király megmenekül a kínhaláltól – a nagyerejű fiúnak ritka szerencsében lesz része, hiszen Igazi Lancelot és Jolóka törpe kíséretében lovagi küldetésre indulhat. A tét pedig nem kisebb, mint az ország és a világ megmentése a pusztulástól.

MUMUSDADUS SZÍNRE LÉP

Tuutikki Tolonen

BABILON 316 3490

Az egész úgy kezdődött, hogy a finn Tuutikki Tolonen akkor hatéves fia megszólalt a reggelinél: „Tegnap bementék a rádióban, hogy az összes anyukának vakációra kell mennie, és mumusok veszik át a helyüket”. Az íróőben annyira megragadt ez a mondat, hogy egy egész könyvet kanyarított belőle, ez lett a Mumusdadus színre lép, amely 2015-ben a legjobb gyerekkönyv díját kapta Finnországban, a legfrissebb hírek alapján pedig Hollywood már le is csapott a filmjogokra. A sztori szerint egy háromgyerekes anyuka – eléggé rejtélyes módon – kéthetes utazást nyer, a gyerekeire, Hannára, Artúrra és Matildára pedig a távollétében egy pinceszagú, nagybundás mumus vigyáz. Megjelenésébe persze kódolva van a kaland.

SZERELMI NYOMOZÁS

Lackfi János

SCOLAR 160 2450

Bálint osztályában mindenki zseni valamiben, az összes tanár velük példálózik, ezért utálják őket a bécek, cécek, décek. Van, aki a zenében, a táncban, a filozófiában vagy a giliszták biológiájában penge, más csak simán izmos és erős. Bálint élete akkor fordul fel fenekestül, amikor egy cetlit talál a padjában. „Szerintem a Bálint tök helyes, totál belezúgtam... Love.” Innentől kezdve a fiú kíváncsiságtól vegyes gyanakvással lesi az osztálytársnőit, és szűkíti le a kört arra az egy személyre, aki talán a levelet írhatta. A szerelmi nyomozást nem várt fordulatok akasztják meg, és Bálintnak minden ravaszságát be kell vetnie, hogy sikerrel járjon. Lackfi János szerelmi krimijét P. Szathmáry István illusztrálta.

RESZKESSETEK, BETÖRŐK!

John Hughes

NAPHEGY 40 2990

A nyolcéves Kevin McCallister figurája lassan annyira összeforr a karácsonyi ünnepekkel, mint a csillagszóró és a mákos bejgli. A filmet 1990-ben mutatták be, Chris Columbus rendezte és John Hughes írta, utóbbi jegyzi a kis Kevin karácsonyi kalamajkait bemutató képeskönyvet is. A sztori szerint a fiúnak elege lesz népes családjából, és azt kívánja, bárcsak eltűnnének. Kívánsága hamar teljesül, a karácsonyi vakációra készülő család ugyanis egyszerűen otthon felejtí a fiút. Kevin napjai akár békésen is telhetnek, ha a környéket fosztogató betörőpáros nem vetne szemet a McCallister-házra. A kötetet Kim Smith illusztrálta.

NAPPALI DALOK

Palya Bea

BOOKLINE 64 3999

Palya Bea azt hirdeti: bármiből lehet zene. Akár olyan hétköznapi tevékenységek zajaiból is, mint a hűsítőfűtés, a kávégép berregése, a csizmasarkak kopogása vagy a mosás. Dalai nemcsak a gyerekeknek, hanem az egész családnak szólnak, így a kicsik és a nagyok jöhetnek akár az óvodából, iskolából, munkából vagy bevásárlásból, a közös zene, ének és tánc után hamar egymásra tudnak majd hangolódni. A kötet tizenkét játékleírást is tartalmaz, melyekhez nem kell semmi extra eszköz, csak a csontjaink, az ujjaink, a szívünk dobogása vagy a leheletünk, amivel egy papírzsebkendőt tapaszthatunk a falhoz.

HIRDETÉS

Karácsonykor a legnagyobb álmok is teljesülhetnek.

Karácsony ♥ gyerekek

A lélek legszebb éjszakája

Jászberényi Sándor

KALLIGRAM 256 2990

1 „Arról, hogy meghalt, utólag értesítettek.”

Az egyik legizgalmasabb, egyben legkérelmetlenebb prózaíró Jászberényi Sándor, aki második prózakötetében, *A lélek legszebb éjszakája* című regényszerű történetfűzében mintha a *Harcosok klubját* telepítené a Közel-Keletre: egy önpusztító férfi utazása a lehető legsötétebb világba, az egyetlen helyre, ahol már tisztán látszódnak a szabályok is. Maros Dániel haditudósító kríziszónákban érzi igazán otthonosan magát, elvált feleségétől és gyerekeitől, a regényidőben borzasztóan káros, örületbe és megbomlásba tartó álmatlanságban szenved. Az örök ébrenlét homályos, kontúr nélküli, folyékony állapotában már csak a beduin szellemlovos varázserejében bízik, aki rontást hozhat a

feleségére, ha már nem lőhetette fejbe, mert az nálunk nem szokás. Ernest Hemingwayt megidéző prózája teljesen szokatlan a magyar irodalomban, ahogy az a könyörtelen, cinikus, a mélységet nem romantizáló stílusa is, ami beszipantja az olvasót. Maros Dánielt nehéz szeretni, de mivel ez nem is cél, elég az, ha megértjük a pokolra szállását, ahogy zuhanunk lejjebb és lejjebb a Közel-Kelet társadalmilag és kulturálisan elkülönülő világába: mintha a gázai övezet vagy az Iszlám Állam csak színes játék lenne Maros lelkéhez képest. *A lélek legszebb éjszakája* páratlan kötet, ami megalkuvás nélkül meséli a történeteket az örök határhelyzetben lévő emberről. (VL)

Öregmama történetei

Radu Ţuculescu

TARANDUS 383 3490

1 „És aztán öregmama lábai annyira meg vannak dagadva, hogy csak egy régi 42-es nemezipapucsot tud felhúzni, ha le akar menni a ház alsó szintjére, ahol a konyha és egy szoba van, vagy a kertbe, ellátni a tyúkokat, néha még a kapuig is elmerészkedik, hogy vessen egy pillantást a kőből faragott emlékműre, melyre az első és második világháborúban elesettek nevei vannak felvéve.”

Öregmama történeteiben nemcsak a valós és elképzelt történetek közötti határ átjárható, hanem a narrátorok közötti is. Radu Ţuculescu éveken át látogatja felesége nagymamáját, és jegyzeteli, rögzíti Petra, a Kolozsvártól nem messze eső kalotaszegi falu lakójának történetét. Résztvevő megfigyelőként egyszerre kívülálló és a közösség által el- és befogadott. Megszólított, aki maga is a történetek szereplőjévé válik, együtt kocsmázik azokkal, akikről a regényben olvassunk, és akikről Öregmama szókimondóan, a legféltebb titkaikat is kibeszélve mesél. A testi szerelem szemérmetlen elbeszélésén túl a betegek és öregek ellen elkövetett kegyetlenkedő halálsürgetés a legmegrázóbb, ami a zárt, túlélésre berendezkedett közösség beleegyezésével történik. (TBE)

Moszkvában esik

Selyem Zsuzsa

JELENKOR 109 2499

„Egy rémálom, ami majd jól végződik.”

Egy évszázadnyi családtörténetet elmeséli egy százkilenc oldalas könyvben szinte lehetetlen, de a *Moszkvában esik* mégis megoldotta ezt, ráadásul kedvesen, szórakoztatóan és magával ragadóan, miközben a szerep-

lők társadalmi beágyazottságának kereteit és súlyát is pontosan érzékelteti. Selyem Zsuzsa elbeszéléseiből egy kisregény áll össze a Beczásy családról, akik a 20. századot még jómodban éledgálték, a trianoni országcsönkítés is csak

erősebbé tette a sujtások iránt érdeklődő férfiakat, de jöttek a komcsik és a kitelepítés, és vele a történelem egy másik, árnyékosabb oldala. Kicsi, sűrű történeteket mesélnek madarak, szúnyogok, németjuhászok és mókusok, vagyis

csupa olyan elbeszélő, aki megerősíti a könnyed, mesebeli elbeszélői hangot. Nádas Péter így ajánlja: „A távolállókát hozza közel, nekem egészen a szívemig elhatol. Selyem Zsuzsa örületesen tud mesélni”. (VI)

HIRDETÉS

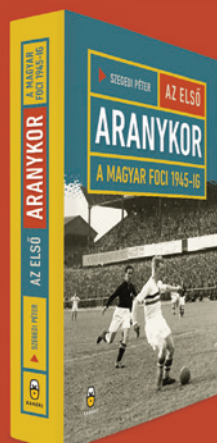
Személyes ajándékok a legszebb ünnepre!

A Kínába átszökött fiatal észak-koreai lány története az emberi élni akarás drámai emlékműve

Ha tudni akarjuk, mi az, ami most látványosan megváltozóban van ebben a világ sorsát meghatározó országban – kötelező olvasmány!

Letehetetlen híradás az 1945 előtti, elképesztően izgalmas magyar focivilágról

A holland foci nem csupán a focirajongók számára jelent inspirációt. A könyv izgalmas és látványos holland kultúr- és társadalomtörténet is egyben

AKADÉMIAI KIADÓ

KANÁRI KÖNYVEK

A huszonhetedik város

Jonathan Franzen

EURÓPA 536 4590

„Miótan William O’Connell, a St. Louis-i rendőrfőnök június elején bejelentete, hogy nyugalmába kíván vonulni, a Polgármesteri hivatal Rendvédelmi Bizottsága, mellőzve mind a helyi politikai erők, mint az afroamerikai kisebbség, továbbá a sajtó, s a Nyugállományú Rendőrök Egyesülete, sőt még a Missouri állam kormányzójának a jelöltjét is, egy nőt választott meg utódjául, aki ráadásul azelőtt az indiai Bombay városának rendőrségénél szolgált.”

Magyarország utolérte végre Amerikát! A siker annak köszönhető, hogy az Európa Könyvkiadó megjelentette Jonathan Franzen bemutatkozó regényét, *A huszonhetedik várost*. A magyar olvasó helyzete nem könnyű, mert visszafelé kell olvasnunk az életművet, viszont pont ezért iszonyú szerencsések is vagyunk, hogy a legjobbal kezdhettük a franzenizálódást. A nemzetközi kritikai értékelés szerint legjobb könyvei (*Javítások*, *Szabadság*) már évekkkel ezelőtt megjelentek, de minden rajongónak kötelező megismernie a startvonalat, ahonnan elindult a szerző. A Paris Reviewban erről a könyvről azt állította, hogy maszk az egész, próbált rendkívül okos, támadhatatlan lenni egy középkorú posztmodern szerző stílusában, miközben egy vékony, ijedt fiúként próbált nagyregényt írni, egyébként úgy, hogy Thomas Pynchon és Don DeLillo hatása erősen látható prózájában. Az 1988-ban megjelent regény 1984-ben játszódik szülővárosában, a középnyugati St. Louisban, ami valaha a negyedik legnagyobb város volt az Egyesült Államokban, de minden darabjaira hullott, miután a gazdaság lelassult és a közbiztonság is romokban. Új rendőrfőnököt neveznek ki, a Bombayból érkező S. Dzsammut, miközben a városvezetés egy őrült politikai összeesküvésbe keveredik. Az biztos, hogy bár nem a legjobb művei között emlegetik *A huszonhetedik várost*, de mégis ezzel indította pályáját Franzen, és pont emiatt már sok olyan prózaeszközt megtalálni könyvében, amiket igazából a későbbiekben vitt sikerre. (VL)

AMIT SOHASE MONDTAM EL

Celeste Ng

EURÓPA 320 2990

„Lydia halott.”

Celeste Ng debütáló regénye csak látszólag egy mostanában divatos domestic noir, pedig még eltűnő nőalakokat is találunk benne. Egy ohioi kisvárosba, Middlewoodba kalauzol a hetvenes évek végére, egy kínai-amerikai család nappalijába, ebédlőjébe, hálószobáiba. A Lee család kicsi kincse, a 16 éves Lydia a városi tóból kerül elő, a trauma pedig felborítja a családi egyensúlyt, és felszínre hozza a titkokat, amiket sosem mondtak el. Bár ez a pár mondatban felvázolt cselekmény egy suspense-re építő családi thriller feltételez, Ng könyve sokkal több ennél. Megdöbbentő erejű, letehetetlen és érzelmileg rendkívül komplex krónikája annak, hogy milyen egy ázsiai-amerikai vegyes családot menedzselni, első- és második generációs kínai-amerikaiként élni valahol, ahol sohasem érezheti magát igazán otthon az ember, egyedül ebédelni a középiskolában, és azzal szembesülni, hogy a városlakók megkérdőjelezik, jó ötlet volt-e a faji keveredés. (RE)

SÖTÉTEDÉS UTÁN

Murakami Haruki

GEOPEN 184 3490

„Magasan szálló éjszakai madár szemén át látjuk a várost.”

Éjszaka van, ami talán Murakami Haruki kedvenc napszaka, a város elcsendesedik, a neonok színesen világítják meg az arcokat, dzsesszzenészek jönnek-mennek, mintha egy teljesen új világ nyílna meg. A Sötétedés után két lánytestvér, Mari és Eri története, a cselekmény pedig szinte valós időben történik, a fejezetek címe is a digitális órajelzéseket idézi meg. Az éjszaka telik, a divatmodell Eri kortárs Csipkerózsikaként csak alszik, képtelen felébredni, míg a 19 éves egyetemi hallgató, Mari hiába menekül az olvasásba az alvás elől, végül egy kínai prostituált segítségére siet. Murakami ügyesen vezet be minket az éjszakába, a prostitúció és a kínai maffia világába, valóság és álomvilág között ugrál, miközben egy különleges elbeszélői játékot is beindít, de ez talán már spoilerelés! (VL)

Érkezés

Ted Chiang

AGAVE □320 ○3480

1 „Ha a tornyot elfekethetnénk Sínár földjén, két nap alatt elérnénk egyik végéből a másikba.”

Aki látta a *Sicariót* is jegyző Denis Villeneuve új filmjét, az év sciijének tartott *Érkezést*, annak nem kell elmagyaráznunk, milyen nagyszerű képzelőerővel megáldott szerzővel van dolgunk. A Föld tizenkét pontjára fura, idegen dolgok szállnak le, ami érthetően borzolja az emberek kedélyét. Ted Chiang hatvan oldalas

novellája fantasztikusan, egyszerre okosan és érzelmesen meséli el az idegen lények első megjelenését. Az emberek egymással sem tudnak normálisan kommunikálni, így miért menne az idegenekkel? És ez csak egy a nyolc novellából a kötetben, amit korunk egyik legfontosabbjának tartanak, és ami megkapta többek között a

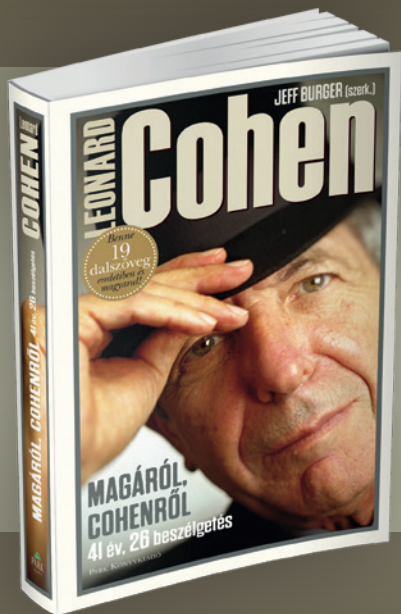

Nebula-, Hugo- és Locus-díjakat. Chiang bravúrosan hoz létre világokat, valaki például egyre okosabb és okosabb lesz egy kísérleti gyógyszer miatt, közben

olyan izgalmas kérdések merülnek fel, mint hogy mi lenne velünk, ha az ősi Babilon törvényei szerint élnénk, és a Föld lenne mindenek a közepe?(vL)

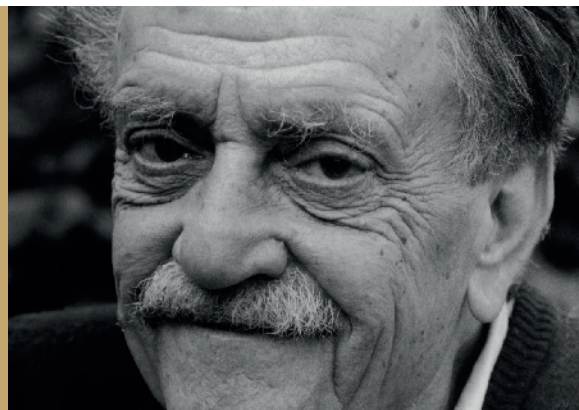
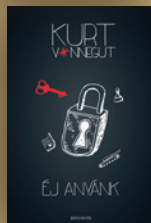
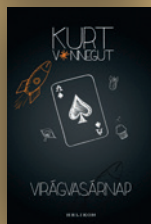
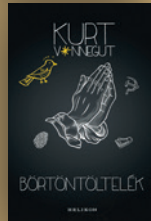
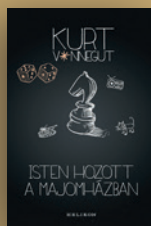
HIRDETÉS

41 év, 26 interjú,
19 dalszöveg angolul és magyarul

LEONARD
Cohen
1934 – 2016

A slágerlisták illékonyak. Cohen maradandó. Hogy miért, abból sok mindenre fény derül ennek a kötetnek a gondosan válogatott, ihletett beszélgetéseiből. – MÜLLER PÉTER SZIAMI

KURT
VONNEGUT
ÉLETMŰVE
A HELIKON KIADÓ GONDOZÁSÁBAN

- A SOPOZAT 2016-BAN MEGJELENT KÖTETEI
- ÉBÉN A FOLYÓVÁL
  - ÁLDJUK MEG AZ ISTENT, MR. ROSEWATER
  - A TITÁN SZERÉNYEI
  - AZ ÖTÖS SZÁMÚ VÁGÓHID
  - BAJNOKOK REGGELIJE
  - BŐRLESZK
  - GÉPZONGORA
  - MACSKABŐLCŐS
  - M. SZÉP, HA NEM EZT
  - HALÁLNAK IS POSSZABB

KÖVEK ÉS GYÖNGYÖK

Nadia Hashimi

Az afgán nők ma is tartó küzdelmének krónikája egy megindító családregényben elbeszélve. Khaled Hosseini ajánlásával.

ANIMUS KIADÓ
 □432 ○3980

33 SZERELMI HÁROMSZÖG A TÖRTÉNELEMBEN

Hahner Péter

A „100 történelmi tévhit” sorozat szerzője 33 történelmi személyiséget mutat be nekünk hétköznapi szerepben, ami érdekes adalékokat szolgáltat jellemrajzukhoz.

ANIMUS KIADÓ
 □336 ○3980

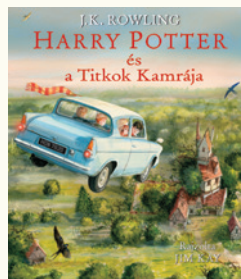

SZENT SZÖVETSÉG

A.J. Kazinski

A szerzőpáros új krimijének lendülete egy óvodás fiú gyilkosságát ábrázoló rajzától egészen a dán királyi ház belső termeiig sodor bennünket.

ANIMUS KIADÓ
 □464 ○3980

HARRY POTTER ÉS A TITKOK KAMRÁJA – ILLUSZTRÁLT KIADÁS

J. K. Rowling

A sorozat illusztrált változatának 2. kötetében – amely a regény teljes szövegét tartalmazza – Jim Kay pazar illusztrációi jelenítik meg a varázsvilágot.

ANIMUS KIADÓ
 □373 ○6980

MADARAK ETETÉSE A HÁZ KÖRÜL

MEGFIGYELÉS, MEGHATÁROZÁS ÉS HELYES ETETÉS

Detlef Singer

66 madárfajt ismerhetünk meg részletesen (külsőalak, hang és ének, előfordulás, viselkedés). A könyvből gyakorlati tanácsokat is kapunk az etetőkhöz és a saját készítésű madárelvedelhez.

SZIGET KIADÓ
 □128 ○2280

A TERMÉSZET PATIKÁJA – 100 KIMÉLETES GYÓGYMÓD

Rita Pilaske

Ez a könyv bemutatja, hogyan enyhíthetjük és gyógyíthatjuk a panaszokat természetes szerekkel és gyógymódokkal. Megismerhetjük a hatékony növényeket és felhasználási területeiket.

SZIGET KIADÓ
 □128 ○2950

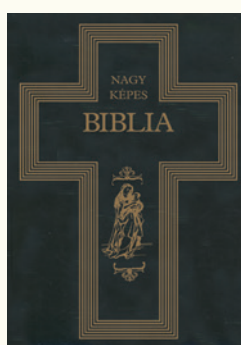

FŐZZÜNK FŰSZERNÖVÉNYEKEL!

Renate Volk és Friedhelm Volk

A fűszernövények mellett rég elfeledett, ehető vadnövényeket is bemutatunk. Hogyan ismerjük fel, mikor és hová ültessük, hogyan tartósítsuk és hasznosítsuk a vad- és fűszernövényeket a konyhában.

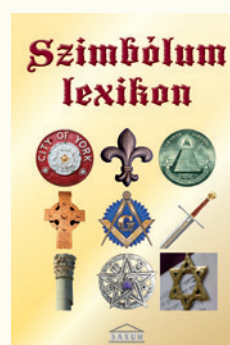
SZIGET KIADÓ
 □128 ○2500

NAGY KÉPES BIBLIA

Az Ó- és Újtestamentum teljes szövegével, Michelangelo, Tintoretto, Veronese, El Greco, Murillo és mások bibliai tárgyú festményeinek reprodukcióival.

SAXUM KIADÓ
 □960+64 OLDAL SZÍNES MELLÉKLET ARANY ÉLMETSZÉSSEL ○15800

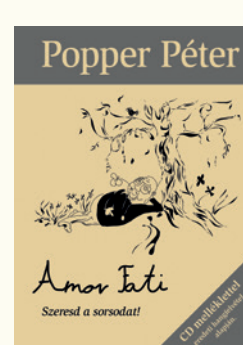

SZIMBÓLUMOK LEXIKONA

Larousse

A szimbólumok a tudás kulcsai. Könyvünk megfejti és magyarázza a nyugati kultúra több mint 900 alapvető jelképét gazdag képanyaggal illusztrálva.

SAXUM KIADÓ
 □666 ○6500

AMOR FATI SZERESD A SORSODAT!

Popper Péter

Amor Fati, ez a bölcs Nietzsche-i gondolat. Szeresd a sorsodat! Széles spektrumokon keresztül közelíti meg a szerző az embert és sorsát, helyzetét a világban.

SAXUM KIADÓ
 □200 ○2980

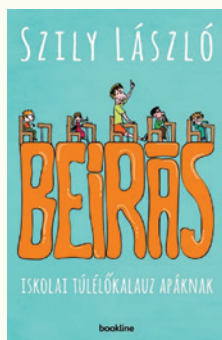

SZÉP MAGYAR ÉNEK II.

Béres József

Ez a daloskönyv azért született, hogy elvigye a családokba, baráti társaságokba, közösségekbe az éneklés örömét.

AKOVITA KIADÓ
□296 ○3800

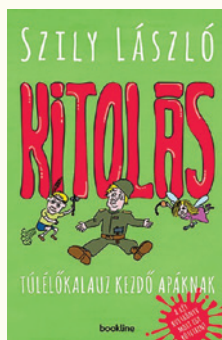

BEIRÁS - ISKOLAI TÚLÉLŐKALAUZ APÁKNAK

Szily László

A zseniális tollú újságíró legújabb könyvében a beiskolázás nehézségeiről számol be fergeteges humorral.

BOOKLINE
□302 ○3499

KITOLÁS - TÚLÉLŐKALAUZ KEZDŐ APÁKNAK

Szily László

Szily első könyve arról, hogyan éli meg a pasi, ha a csaja terhes lesz, mindezt humorral és végtelen sok szeretettel.

BOOKLINE
□420 ○3999

NAPPALI DALOK + CD ZENÉS JÁTÉKOKKAL

Palya Bea

Palya Bea legújabb könyvlemeze, új dalokkal és új mesékkel, hogy a hétköznapiak megteljenek muzsikával.

BOOKLINE
□64 ○3999

TISZTA ÖRÖM - A RENDTEREMTÉS MŰVÉSZETE - KÉPES ÚTMUTATÓVAL

Marie Kondo

Egy könyv a japán rendrakó varázslótól, hogyan tegyük rendbe a lakásunkat és ezzel együtt az életünket.

BOOKLINE
□300 ○3699

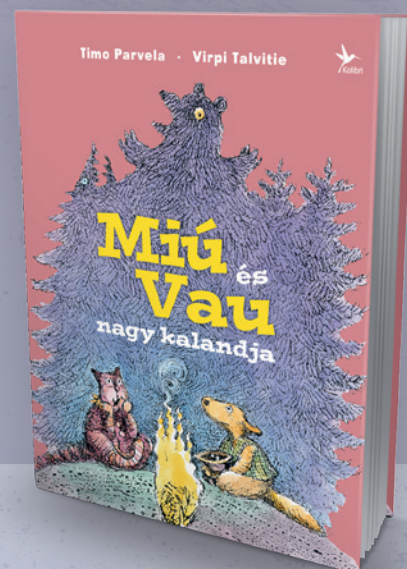
HIRDETÉS

Timo Parvela · Virpi Talvitie

Miú és Vau történetei

szívet melengetőek, és teli vannak apró boldogsággal.

Mint egy puha, meleg kabát, amibe bele lehet burkolózni.

Megnyugtató egy szimbolikus név mögött megbújva publikálni

SZÖVEG: ROSTÁS ENI

CÍMKE: SZERELMES LEVÉL, NÍPI LÍRA, THOREAU, KETTŐSSÉG

A nők megértésének vágya, a puszta élvezet vagy a realitástól való távolságtartás igénye hívta életre. Kamaszlányok példaképe, önműködő entitás vagy műfaji sajátosság. A Sorvezető témája ezúttal az írói álnév és az irodalmi alteregő.

Fekete Richárd

(*Király Odett: Magamon kívül, Palatinus, 2009*)

2006-ban a pécsi Sensus Csoportban az egyik kedvenc oktatóm egy Székely Magda-vers kapcsán azt mondta, „ilyet csak nő tud írni”. Ekkor körmöltem le az első Király Odett-verset. A technikai szempont mellett az alteregő megszületésének mentálhigiénés oka a hozzám akkoriban legközelebb álló nőkhöz kapcsolódott. A Király Odett által jegyzett első szövegek rendeltetésük szerint az ő megértésükhöz járultak hozzá (sikertelenül).

Király Odettnek *lenni* egy ideig módfelett szórakoztató volt. Egyrésztől folyamatos sikerélmények értek: a legjelentősebb folyóiratok versrovatai közöltek, és olyan szerzők méltányolták a szövegeimet, akiket nagyra tartottam (és tartok azóta is). Egy alkalommal Kiss Judit Ágnes Ködlámpa-sorozatában estet is szerveztünk, ahol egy közeli barátom játszotta el Király Odettet (állítólag hitelesen). Másrésztől nagy intellektuális kihívást jelentett, hogy a rövid idő alatt hatalmasra duzzadó levelezé-

semben egy ellentmondásoktól mentes, komplex karaktert alkossak meg. Ha csak szakmai levelezésekről lett volna szó, a következetesség nem jelentett volna problémát, ám időközben több virtuális barátságot kötöttem, aminek a következménye előbb lelkiismeret-furdalás, majd néhány esetben az alteregő négy szemközti leleplezése lett.

Mivel az egyébként könnyen írt versek erősen retorizáltak és szókimondóak voltak, így a tabunak számító témák és a könnyen kódolható forma miatt egy olyan karakán személy tűnt fel a versek mögött, akit könnyű volt példaképnek tekinteni (főleg tizenéves lányok számára), illetve akibe könnyű volt belezúgni (2008-tól kezdve elég sok szerelmes levelet kaptam). Ezeket a megkereséseket a közben kialakult szakmai és baráti kapcsolatokkal együtt már tényleg komolyan kellett venni, így a 2009-es kötet megjelenését követően megkönnyebbülten búcsúztam el az alteregőtől (és a zománcpostájától is).

Nyerges Gábor Ádám

(*Petrence Sándor: Fagyott pacsirta, PRAE.HU, 2013*)

Petrence Sándorra mindig szerzőtársként tekintettem. Közösen írott verseinket nem tekintem sajátjaimnak, csak mondjuk felerészben. Petrence

úr számomra nem fiktív személy, hanem önműködő entitás, saját nyelve, észjárása, poétikai eljárásai vannak, melyeket részben tőlem csent el, meglehetősen hálátlanul. Közös munkáin-

kat nagyon élveztem, lényegében ez az élvezet (gyermeki vagy gyermeteg?) hívta életre őket. Mondhatnám (mondom) úgy is: ilyen a humorom, szórakoztat a blódsége. Petrence úr ugyanis épp így és ezért bújít elő a kortárs *nípi* líra subájából, lényegében közös fiókunk számára írtuk a műveit, amíg Margócsy István és a 2000 szerkesztősége fel nem fedezte őstermelői hajlamait, elindítva őt az irodalmi pályán. A 2013-as kötettel nagyjából véget is ért együttműködésünk, azóta csak elvétve írunk verseket, s talán jobb is így, mivel Petrence úr épp hallgatag korszakát éli, a 2000 már nincs is (a *Litera* netnaplójában együtt sirattuk el kivéreztetésekor), de még a kispcsolysági irodalmi lapok sem mutatnak különösebben nagy érdeklődést iránta. Pedig hiányzik, be kell valljam, úgyhogy inkább át is adom a szót neki.

Na há akkor in es hozzám szónák ehho a kirdísbe, mer a Nyergess, szokása szerinyt már megin füvet-fát nem lát' meg a saját szemibe, csak másiba a kigyót, bikát, s hazudik össze-vissza. In, kirem, írják, ugyan, ha lenne rá mód, de há ahogy a köttő mongya: egyedü ez megy, há níköm meg ot van a gazdaság, a ház tály, mej körü dógaimat intizem (pl. kecske!, s egyíbb jószág), a Nyergess meg nem gyün ide 'Pocsolyságra, holot falumba már ívek óta el fogyot a papír, oszt há akkó mígis mire írjak?! Együtt szerzet verseinkrű, amiket it

fölöttem el mondot, semmi nem igaz, mindet én írttam, ő csak meg konvektúrászta azokat, s számos helyesírási hibát rakot bele! De ha eccer míg majd újra kír a níp (s hitvess Rózsikám se bánnya), írják majd újra, amennyit van mód a kapálás mellet! (Míg huyg ín blódl!)

Michael Walden

(Michael Walden: *Eshtar*, Metropolis Media, 2016)

Michael Walden írói álnévén adta ki a Metropolis Media az *Eshtar* című trilógiám első és második részét idén, így érintettként összetett véleményem van az álnevek használatáról.

Az angolszász névhasználat számos műfaj sajátossága: a sci-fi, a fantasy, szerep-, kaland- és csatajátékokhoz kiadott könyvek jellemzően álnévén jelennek meg és ez nem csak magyar jellegzetesség.

Része a könyvnek mint terméknek, akárcsak maga a cím vagy a borítókép, ráadásul nagyon befolyásolja az eladhatóságot is.

Emellett megnyugtató egy szimbolikus név mögött megbújva publikálni. Szerzőként az írás csak egy szegmense az életnek, nem szeretnék teljes mértékben azonosulni ezzel a szereppel, ahogyan például a legnagyobb művészek (például Csontváry, Kovács Margit, Bartók Béla) neve egyet jelent a munkásságukkal.

A sci-fi műfaja nagyszerűen alkalmas arra, hogy jelen korunk problémáit fiktív környezetbe ültetve tárjuk fel és megoldást keressünk. A társadalmi dilemmák univerzális és nem aktuálpolitikai jellegét

kívánom hangsúlyozni a műfajválasztással. Az írói álnév használatával is a realitástól való távolságtartást igyekszem erősíteni.

Ezek mellett a névválasztás tudatosan jelképes. A „Walden” Henry David Thoreau *Walden - A polgári engedetlenség iránti kötelességről* című munkájára utal. Thoreau 19. századi íróként a természet és az ember kapcsolatát kereste, küzdött a rabszolgatartás ellen, és az embertársaira mint célra tekintett, nem mint eszközre... Részt vállalt a nyugati civilizáció azon mozgalmában, melyben a társadalom a vallástól függetlenül, sokszor azzal szemben újraértelmezte az alapvető morális kérdéseket. Természetrizajai pedig egészen egyedülállóak! A Michael ezzel szemben Mihály arkangyalra utal, aki a jelenések könyvében az égi seregeket vezeti a sátán ellen. Ezt a kettősséget kívántam megfogni, az ember örök vergődését az égi és a földi kérdések között, a vallás és a tudomány határán. **k**

HIRDETÉS

50 RECEPT. Hagyományosan. Másképp.

Üljünk egy asztalhoz

BUDAI
ZSANETT

TONTÉ
BARBARA

**ROMANI
GASTRO**

GORDON ZSIGMOND

az Este oknyozó riportere 1930-ban, a Budapest Noir előtti időkben, bűnügyi szempontból gyanús, szakmája fedezékéből sem veszélytelen bűnügyek után nyomoz.

KONDOR VILMOS nemzetközi sikerű Bűnös Budapest regényfolyamát már nem kell bemutatni az olvasónak. Legújabb regénye azonban a Budapest Noir előzménytörténete, amelyből fény derül Gordon Zsigmond ifjúkorára, a tőzsdekrachok éveire és kedvenc zsurnalisztánk első pesti ügyére, amelyet a már ismert kalandok sora követ.

A festészet másképp része az általános műveltségünknek

SZÖVEG: ROSTÁS ENI | **KÉP:** VALUSKA GÁBOR

CÍMKE: REFERENCIALITÁS, BALATON, ÁLTALÁNOS MŰVELTSÉG

Ismét merész magyarokról, sőt igazi hősookról írt könyvet Nyáry Krisztián. Mert mihez is kellene nagyobb merészség, mint a szerelemhez, és ki is lehetne nagyobb hős, mint aki minden nélkülözés és mellőzöttség dacára a végsőkig kitart választott társa mellett, és azonnal követi őt, akár a sírba is.

A *Festői szerelmek* lapjain megidéződik a Szántó- és Vas-féle véd- és dacszövetség, a Mednyánszky- és Kurdi-féle örök lángolás, túlárad a nevelőapai szeretet, gyilkol a szenvedély, és mire a kötet végére érünk, óhatatlanul felmerül a kérdés: máshogy szeret egy festő, mint egy író? „A rövid válasz: nem. A hosszú válasz: igen.”

SZERELEM: Bár a szerelmi élet sémái mindenkinél ugyanazok, beszéljünk akár művészekről, akár mérlegképes könyvelőkről, Nyáry szerint azt is ki lehet

jelenteni, hogy egy festő másképp szeret, mint egy író. „Egy 19-20. századi magyar festő életpályája kevésbé volt Budapest-centrikus, mint például a nyugatosoké. Amíg az írók a tanulmányaik lezárulta után néhány fővárosi kávéházban, színházi előcsarnokban és szerkesztőségben töltötték az életüket, és többnyire partnert is arrafelé találtak, a festők többsége külföldön, jellemzően Münchenben és Párizsban is tanult vagy egyenesen ott is élt egy darabig.” A festők nagyobb eséllyel választottak maguk mellé külföldi partnert, akit teljesen máshová kötött a kultúrája, és gyakran a magyar nyelvet sem beszélték, gondoljunk csak Rippl-Rónai francia feleségére, Lazarette Baudrionra, vagy Czöbel német-holland első nejeire, Isolde Daigra. Ráadásul míg a nyugatosok Cool-listás korabeli hípsztereként nyüzsögtek a pesti éjszakában, egy festőnek nem feltétlenül kellett a fővárosi társasági élethez kötődnie, egy kis faluból is eljutottak a képei a fővárosi tárlatokra.

MAGÁNÉLET: A művészettörténészek valószínűleg épp úgy viszonyulnak a *Festői szerelmek*hez, ahogy az irodalomtörténészek viszonyultak az *Így szerettek ők* kötetekhez. „Van, aki örül, mert közelebb viszem az átlagemberhez a témáját, más pedig nem örül, mert nem tudományos logikával dolgozom. A műkereskedelemnek az az érdeke, hogy szülessenek közérthető, mégis tudományos igényű munkák a művészekről, mert kiderült, hogy a reménybeli vásárlók számára nagyon fontos a referencialitás, azaz a műalkotások mögötti emberi történet.”

Nyárynak nem az volt célja, hogy művészettörténeti tanulmányokat írjon, pedig a műalkotások keletkezés-és hatástörténete, valamint a festők

magánélete között igen lehet átfedés. „Ha egy apró albérleti szobába nem fér el egy nagyobb vászon, amire festeni lehetne, akkor nem csupán esztétikai kérdés, hogy kis képeket alkot a művész”, emlékeztet a Vajda házaspár életművét befolyásoló körülményekre. Ilyen befolyásoló körülmény lehet a szerelem is. „Azt, hogy Márffy Ödön 15 évig lényegében csak Csinszkat festette, nem lehet tisztán művészetelméleti megközelítésben vizsgálni. Ezek a képek egy érzelmekkel teli, bonyolult párapcsolat képi dokumentumai is.”

KULISSZATITKOK: Nyáry a Szent György-hegyen kezdte a nyári írói szezon, ám mire eljut a Balaton-felvidékre, már

túl van a könyvtárazás nagyobbik részén, és a vázlatokból lassan összeáll az első változat. „Nagyjából úgy néz ki egy alkotói évem, hogy decemberben megálmodom, milyen könyvet szeretnék, januárban elkezdem a kutatói munkát, ami főként könyvtárazást, esetleg levéltárazást jelent. Ilyenkor beszélgetek vagy levelezek a téma szakértőivel, kérdésekkel nyaggatom őket.” Mire kitavasodik, a tartalomjegyzéke már kétszer akkora duzzad, mint amennyi bekerül a könyvbe, nyár elejére pedig „két-három »tartalék« mellett megvan a névsorom, és mindenkiről van 60-80 oldalnyi jegyzetem. Ebből kell nyár végére 4-5 oldalas írásokat faragnom. Ahogy kész vagyok egy történettel, küldöm a szerkesztő munkatársamnak, Hevesi Juditnak, aki rengeteg észrevételt tesz, tartalmi dolgoktól a húzási javaslatokig. Ő dolgozik mellettem a legtöbbet a könyvön, végigkíséri az egész munka folyamatot.”

Hullám és délibáb: Ha kedvencet kellene választania a kötetből, két József-re, az Egyre meg a Kosztára esne a választása, mégpedig azért, mert korábban egyikük sem érdekelt, ám az életrajzuk megismerésével párhuzamosan az életművük is kinyílt előtte. „Kosztára a fejemben rá volt ragasztva egy címke az »Alföld festője« felirattal, Egyre pedig a »Balaton festője« stemplit

FESTŐI SZERELMEK Nyáry Krisztián

CORVINA 248 5490

1

„Az 54 éves Rippl-Rónai József 1915 őszén a Csengery utcai Hatvani vendéglőben ebédelt francia feleségével és nevelt lányával.”

ütötték. Ez bőven elég volt ahhoz, hogy eszembe se jusson betérni mondjuk az Egyre-múzeumba. Hülye voltam, mert zsenik voltak, nem véletlen, hogy az avantgárdtól nagyon-nagyon távol álló Kosztáért még Kassák is rajongott. Olyan egyéni látásmód, színkezelés, kompozíció, hogy ha előfeltevések nélkül közelíted meg a képeit, azonnal a hatása alá kerülsz. Egyrevel ugyanez a helyzet.” A két festő között nemcsak annyi volt a

hasonlóság, hogy vonzódtak a sík felületekhez, hanem az is, hogy mindketten élethosszig tartó szerelemben éltek párjukkal. Koszta mellett Szeifert Annuska, vagyis Mamuka tért vissza ahhoz a paraszti életformához, amitől menekülni akart, Pauler Juliska pedig első férjét, Vízkelety Ferenc ezredest cserélte egy haldokló fiatal bakára.

HIÁNY: Bár a nyugatosok négy-öt tagját bárki fel tudja sorolni, aki egy kicsit is figyelt a középiskolában, a Nyolcakkal vagy a nagybányai első nemzedékkel már kevesen boldogulnának. Nyáry szerint ennek két oka van. Az egyik, hogy „a festészet másképp része az általános műveltségünknek. Rippl-Rónai nevét sokan ismerik, talán még egy-egy képe is megjelenik sokak előtt a neve hallatán, de az életéről alig tud valamit, akinek nem ez a szakmája.” A másik, hogy a magyar festők, kevés kivételtől eltekintve (*A nap szerelmese, Aranyecset*) „nem lettek igazán hősei sem az irodalomnak, sem a filmművészetnek. A francia impresszionisták, az olasz reneszánsz festők vagy akár Rubens életéről sokkal többet tud egy magyar ember, mint a saját festőinkről, mert róluk látott filmet, olvasott regényt, a magyarokról meg nem.” *A Festői szerelmek* talán változtat ezen. Regényes élettörténet és megfilmesíteni való szerelem bőven akad benne. **k**

HIRDETÉS

STAR WARS

MEGJELENÉS: DECEMBER 19.

*Milbacher Róbert kapta
az idei Margó-díjat*

„Picit ráuntam az irodalomra, az az igazság”

SZÖVEG: ROSTÁS ENI | KÉP: VALUSKA GÁBOR

CÍMKE: KISEMMIZETEK, CUKROZOTT EPE

Két év után elhamarkodott lenne mintáról beszélni, de az már látszik, hogy ha valaki Margó-díjas akar lenni, nem árt, ha Somogy megyéből származik, van egy irodalommal kapcsolatos polgári foglalkozása, és a könyvében elhangzik néhány izes káromkodás. Tavaly a műfordítóból íróvá lett Totth Benedek, idén pedig Milbacher Róbert irodalomtörténész, a Pécsi Tudományegyetem egyetemi docense kapta a legjobb első prózakötetért járó elismerést.

Szűz Mária jegyese című novellaciklusában Milbacher egy meg nem nevezett falu életéről mesél valamikor a huszadik század második felében, egy megbízhatatlan, habókos narrátor kockás füzetbe körmölt perspektívájából. Szent József cukorkönyveket hullajt, a világ legkövérebb emberévé válni életcél, az öregek meg ünneplőben várják a halált. Irodalmi Rorschach-teszt felejtlenivaló elsőről, romantikus humorról és folytathatatlan írói hagyományról.

AZ ELSŐ: Most nem fogok arról beszélni, hogy az első az igazi, és azt soha nem felejtjük el, mert de: ha akarom ilyen hálátlan az ember, ha akarom, csak így tudunk működni. Ez az én elsőm bizony már egy kicsit a fejemre nőtt, ahhoz hogy a második jöjjön, nagyon el kéne felejtetni, mert a nosztalgikus emlékezet furcsa és groteszk szerelmeket produkál. Egyrészt úgysem lehet megismételni, másrészt meg nem is akarom, mert akkor nagyon unalmas lenne az élet. Arany János az ötvenes évek közepén azon kesergett, hogy még mindig az 1846-os *Toldijával* azonosítják, amin már régen túlépelt. Megírta például *A nagyidai cigányokat*, ami legalább olyan jó, mint a *Toldi*, csak másképp, vagyis Aranynek egy radikálisan másik oldalát mutatta meg, amire viszont az első (*Toldi*) miatt bizony senki se volt kíváncsi, mert ugyanazt akarták tőle hallani újra, ami miatt íróvá lett. Szóval ez maga a 22-es csapdája. Most azon vagyok, hogy felejtsek.

FALU: Épp most olvastam (újra) Takáts József egy tanulmányát, amely Vitkovics Mihály és Berzsenyi Dániel episztolaváltását tárgyalja, amelynek a városi és a falusi élet dicsérete illetve gáncsolása a tárgya. Már náluk is több ezer éves hagyományként jelent meg az az érvkéslet, amely a falu és város ellentétét katalogizálja, amely mára mit sem változott. Hol a béke és harc, tisztaság és romlottság, hol a vadság és civilizáltság, az elmaradottság és fejlődés ellentétpárjai mentén fogalmazódik meg máig a kérdés különféle politikai beállítódások mentén. Azt hogy én most falun élek, részben választás, részben kényszer eredményezte, és látom az előnyeit is és a hátrányait is. Egy biztos: sohasem próbálom valamifajta ideológia jegyében értelmezni azt, amihez pragmatikus viszonyom van. Így hát köszönöm, általában jól vagyunk itt az „erdő szélében”, közben pedig köszönjük, de használjuk a város nyújtotta előnyöket is.

HUMOR: Meglepett, hogy viccesnek találták az olvasók a könyvem, ami nyilván a narrátori szólamnak köszönhető, hiszen a naiv/dilettáns elbeszélő nézőpontja korlátozott, és egyben a mindenkori olvasó tudatszintje alattiként, perspektíváján kívüliként tétéleződik. Ez azt az illúziót kelti, mintha az olvasó az ábrázolt világon (sorsokon, történeteken, magatartásformákon) kívül kerülne, fölülről látna rá, és így el is távolítja magától. Ugyanakkor a nevetést az elbeszélő, amelyek nagyon is részei az olvasó életvilágának is (különben nem is értené), vagyis paradox módon önmagunkon nevetünk, amikor látszólag a kismizettek a nevetésünk tárgyai. Ez is a romantikus humor egy fajtája: ahogyan a könyv szereplői saját nyomorúságukon is képesek nevetni, úgy az olvasó is a saját lehetséges emberi gyengeségét látja a történetekben. A színre vitt létezés tragikusságának elviselhetetlen könnyűsége váltja ki a nevetést. Létünk cukrozott epéje, ahogy a bölcs Arany János megmondta, de semmiképpen sem vicc.

KULTÚRA: A kultúra fogalmát én antropológiai és semmi esetre sem fogyasztói értelemben használom, vagyis az érdekel, hogy az ember a legkülönfélébb és legszélsőségesebb helyzetekben hogyan képes viszonyulni a mikro- és a makrokörnyezetéhez, hogyan próbálja definiálni önmagát és a másikat, egyszóval: hogyan képes reflektálni a létezésére. A magaskultúra nem más, mint az évezredek alatt kidolgozott reflexiók letisztult rendszere, vagyis annak katalógusa, amit az ember képes volt emberként elérni. Amikor és ahol mindez látszólag nem működik (lefoszlik rólunk), akkor csak a készen álló készlet, csak a máz tűnik el, az, amiből ez létrejött, vagyis az ember reflexiók képessége megmarad, amiből lassan minden újraépül ilyen-olyan szinten. Szóval kicsit még (talán naivan) hiszek a humánus sajátos, kultúrateremtő képességében – csak nem feltétlenül kötöm a magaskultúra gyakorlásához és/vagy fogyasztásához –, jóllehet, tudom, hogy kissé ósdi, konzervatív nézet ez. Ennek a képességnek az egyik legfontosabb mozgatóereje a szabadságra, autonómiára való törekvés, (ez meg egy ósdi liberális nézet, persze), amely többek között a káromkodás familiáris beszédmódjában realizálódik a könyvemben.

HAGYOMÁNY: Amikor a *Szűz Mária jegyese*nek narrációját kitaláltam, azzal próbálkoztam, hogy lehet-e az irodalmi megszólalás elé (vissza)menni, ha

SZŰZ MÁRIA JEGYESE Milbacher Róbert

MAGVETŐ 271 2990

„Még mielőtt bárki is kinyitná, vagy ne adj' isten, elolvasná ezt a könyvet, csak annyit akarok leszögezni a tisztánlátás meg a mihez tartás végett, meg hogy ne érjen senkit se meglepetés: nem azért írtam le ezeket a lett dolgoknak a bizonyosságát – ahogyan az Esperes szokta annyira szépen mondani -, mert ilyen híres meg olyan híres akartam volna lenni, vagy pláne, hogy gazdag.”

nagyolni akarok, akkor Homérosz elé, egészen a póre, formázatlan mesélésig, ugyanis úgy érzékelem, hogy a megformált irodalmiság kódrendszere bizonyos értelemben elvesztette a hitelességét, hogy úgy mondjam: kimerült. (Hangsúlyozom, hogy ezt nem általános igazságként mondom, hanem én így érzékelem. Picit ráuntam az irodalomra, az az igazság.) Talán úgy pontosabb volna, hogy egyre nehezebb érvényes mondatokat olvasni, és még nehezebb érvényes mondatokat leírni. A könyvem narrátora nem író, hanem mesélő, aki persze nem tudja lerázni magáról a magaskultúra leszálló és rászáradó üledékét, de ezt csak fölismerhetetlen, torzított formában tudja használni, márpedig valamennyire használnia kell. No de, eddig még csak egyfajta romantikus népiesség képzetéről volna szó, amelynek az ironia nélküli újrahazsnosítása maga a szintiszta dilettantizmus, hiszen az is nyilvánvaló, hogy a szerzői pozícióim mélyen beágyazott bizonyos irodalmi hagyományokba, amelyekkel még az egyszeri szerzőnek is muszáj számot vetnie, ha egyáltalán írni akar: a könyvben ez vendégszövegek, műfaji kódok, allúziók formájában idéződik meg. Valahogy így próbálja folytatni a könyv a mindinkább folytathatatlan tünő irodalmi hagyományt. **k**

SZÖVEG: APRÓ ANNAMÁRIA | KÉP: ATHENAEUM KIADÓ

CÍMKE: SOROZAT, PARA, MISZTICIZMUS, KISVÁROS

Laura Palmer visszatért

Pár nappal az amerikai megjelenés után már magyarul is olvasható a *Twin Peaks titkos története* című könyv, amely tovább mélyíti a sorozat köré szőtt mitológiát.

A Twin Peaks egyik kiagyaloja, Mark Frost új regényével a sorozat készülő harmadik évadát készíti elő, felfedve a kisváros és lakói múltját, valamint az amerikai miszticizmus gyökereit. Laura Palmer 25 év elteltével visszatért, pont ahogy Cooper ügynök látomásában ígérte.

Az 1990 áprilisától vetített és két évadot megélt, Mark Frost és David

Lynch által készített Twin Peaks című televíziós sorozat pillanatok alatt kultikussá vált, megkerülhetetlen popkulturális jelenséggé vált, és több generáció számára tette egyértelművé, hogy a baglyok nem azok, amiknek látszanak. Az október végén megjelent regény tökéletesen illeszkedik a Twin Peaks mitológiájába: egy óriási, valós eseményeken is alapuló konteógyűjtemény, amelyben feltűnnek kedvenc hőseink, Cooper ügynök, a félszemű Nadine vagy Tuskó Lady. Mindenki megnyugtatózására kijelenthetjük, hogy megérte 25 évet várni a folytatásra.

Idővonal

A BAGLYOK TÉNYLEG NEM AZOK...

A Twin Peaks egyszerre szappanopera, klasszikus krimi, pszichológiai thriller, természetfeletti horror és abszurd vígjáték, nagyon erős atmoszférájával, nagyszerűen felépített karaktereivel és cselekményszálaival, valamint posztmodern eklektikusságával beszippantja világába a nézőt, és nem eresztí. A világba, amely egyszerre poros, hétköznapi és kispolgári, egy másik szinten pedig misztikus és transzcendens, ezoterikus, okkult és metafizikus. Szerkezete, dramaturgiája, idézet- és utalásrend-

1805. 09. 20. | **William Clark** és **Meriwether Lewis** először találkoznak a nez-percé (átfürt orrú) indiánokkal Washington államban, kissé délre a mai Twin Peakstől.

1805. 09. 25. | **Csigás Haj** törzsfőnök térképet rajzol az ikerhegyekről és a vízesésről a felfedezőknak, valamint **Lewis**nak ajándékoz egy jádegyűrűt a titokzatos jellel. **Lewis** a térkép alapján elér csapatával a vízesésig, és bejut a Black Lodge-ba.

1809. 10. 10. | **Lewis**t elárulják és rejtélyes körülmények között meggyilkolják.

1877. 10. 05. | **Joseph (In-Mut-Yah-Lal-Lat)** nez-percé indián leteszi a fegyvert, ezzel véget ér az utolsó háború az őslakosok és az Egyesült Államok között.

1875–1880 között | **Denver Bob** és bűnöző haverja eljutnak a Bagolybarlangba, ahol **Bob** eltűnik.

1927 májusa | **Andrew Packard** 16 éves cserkészként titokzatos élményeket él át a Twin Peaks-i erdőben, megtalálja a juharfakört, és lát egy óriást, akinek a lábnyomait is megtalálják.

1947. 06. 24. | **Kenneth Arnold** pilóta egyidejűleg kilenc ufót észlel.

1947. 07. 08. | **Douglas Milford** a Roswell Field-i bázis mellett ufó-bechapódás szemtanúja, ez a híres Roswell-incidens.

1947. 09. 07. | **Einer Jennings** ufó-észlelése Twin Peaksben.

1947. 09. 08. | **Douglas Milford** szemtanúja, hogy három gyermeket elrabolnak az ufók a Gyöngy-tónál. Egyikük a 7 éves **Margaret Coulson**, a későbbi **Tuskó Lady**.

1947. 12. 09. | Elindul a Jel Hadművelet az ufóészlelések kivizsgálására.

1949 februárja | Elindul a Harag Projekt, az ufóészlelések kivizsgálására és a nyilvánosság dezinformálására.

1951 | Elindul a Kék Könyv Projekt, a légielő harmadik ufóvizsgálati programja.

1958 | **Pete Martell** és **Catherine Packard** összeházasodnak.

1973. 02. 19. | **Nixon** elnök elviszi **Douglas Milfordot** a Homestead

Légitámaszpontra, ahol a föld alatt titkos ufókutatások zajlanak. Egy földönkívülivel is találkoznak.

1974. 07. 24. | **Nixon** megbízza **Milfordot**, hogy indítson titkos ufókutatási programot.

1981 | **Andrew Packard** elveszi feleségül **Li Csun Fung** Interpol által körözött bűnözőt (új nevén: **Josie Packard**).

1981 | **Dr. Lawrence Jacoby** visszatér Hawaii-ról Twin Peaksbe, előtte megjelenik könyve **Isten szeme: az aboriginál elme szent pszichológiája** címmel, melyben ayahuasca és egyéb transzcendens élményeiről ír.

1982. 07. 14. | **Garland Briggs** őrnagy és családja megérkezik Twin Peaksbe.

1983 november | **Briggs** és **Douglas Milford** vezetésével elindul az Alpha Lehallgató állomás a Twin Peaks feletti erdőben, ufókutatási céllal.

1987. 09. 26. | **Andrew Packard** felrobban hajójával (igazából eltűnik a nyilvánosság elől).

1987 november | **Nagy Ed** véletlenül kilövi felesége, **Nadine Gertz Hurley** szemét egy vadászbalesetben.

1989. 02. 24. | **Laura Palmer** meghal.

1989 március eleje | **Andrew Packard** visszatér, **Josie Packard** meghal.

1989. 03. 18. | **Douglas Milford** meghal, **Briggs** őrnagyot elrabolják az ufók.

1989. 03. 28. | Felrobban a Twin Peaks-i Takaré- és Hitelbank, **Pete Martell**, **Andrew Packard** és **Delbert Mibbler** meghal, **Audrey Horne** súlyosan megsérül.

1989. 03. 28. | **Briggs** őrnagy találkozik **Cooper** ügynökkel, életbe lép a Mayday-protokoll.

2016.07.17. | Előkerül egy kézi készítésű szénacél páncéldoboz, benne egy Twin Peaks városáról és az azt övező rejtélyekről szóló dossziéval.

2016.08.04. | **Gordon Cole** FBI igazgatóhelyettes **Tamara Preston** különleges ügynöknek adja a dossziét feldolgozásra.

szere is az ezoterikus hagyományokhoz köthető.

A sorozat, főleg a záróepizód perspektívájából nézve, egy szabályos beavatási szertartás rituáléját mutatta be, írta 1993-ban a Filmvilágban Bóna László, vagyis az egész sorozat története egyetlen beavatással vált, és ugyanez a beavatásos szerkezet jellemzi Mark Frost új Twin Peaks-regényét is, amely egyrészt a sorozat harmadik évadának előkészítését is szolgálja, másrészt tovább pörgeti a Twin Peaks-örületet, beavat, de a megfjtések mellett ugyanannyi újabb rejtéllyel is szolgál. A kötet a sorozathoz hasonlóan posztmodern gesztussal él, darabokra töri a lineáris történetmesélést: idézetek, utalások és információtöredékek labirintusában az olvasó feladata, hogy valamiféle igazságra rájőjön, miközben a szerző minden pillanatban relativizál és elbizonytalanít.

...AMINEK LÁTSZANAK...

A regény körül a kiadó legalább olyan titokzatos légkört igyekezett teremteni, mint a harmadik évad körül, amelyről gyakorlatilag semmi sem szivárgott még ki, holott a forgatás már befejeződött. A regény anyakiadója, az amerikai Flatiron Books a könyvszakmában szokatlan kéziratbiztonsági és titoktartási felelősségvállalás mellett adta át a művet magyarországi kiadójának, az Athenaeumnak. Leghamarabb egy héttel az amerikai megjelenés előtt tehették közzé a regény tartalmával kapcsolatos konkrét információkat. A kéziratot a kiadó elzárva tartotta, a műfordítón (Veres Mátyás) és a szerkesztőn (Szabó Tibor Benjámin) kívül a könyv műszaki előkészítésének megkezdéséig más nem láthatta a szöveget.

A *Twin Peaks titkos történetét* számos kötet előzte meg: David Lynch lánya, Jennifer Lynch még 1990-ben, 22 évesen megírta Laura Palmer naplóját (magyarul: *Ki ölte meg Laura Palmert?*), a családi vállalkozásban Cooper ügynök naplóját pedig Scott Frost, Mark Frost testvére jegyzi 1991-ből. Ugyanebben az évben Mark Frost is írt egy kötetet *Welcome to Twin Peaks* címmel. A szerző egyébként belengette, hogy a sorozat harmadik évada után újabb könyv is várható majd.

...KÉNYSZERÍTŐ SZEREPÜK VAN...

A *Twin Peaks titkos történetének* kerete szerint 2016. július 17-én egy aktív nyomozási helyszínen előkerül egy kézi készítésű páncéldoboz, benne egy Twin

Peaks városáról, lakóiról és az őket övező rejtélyekről szóló dossziéval. A váratlanul felbukkanó anyagot Gordon Cole FBI igazgatóhelyettes (a sorozatban őt Lynch alakította) a TP monogrammú Tamara Preston különleges ügynöknek adja át, hogy vizsgálja meg és derítse ki, ki állította össze. A regény így olvasható detektívregényként, a nyomozó alakja pedig rögtön meg van triplázva, ha magunkat, olvasókat is beleszámoljuk.

A dossziét egy titokzatos, önmagát Archivistának hívó, Twin Peakset tökéletesen ismerő személy állította össze: egyszerre tartalmaz szigorúan titkos kormányzati jelentéseket, levél- és újságrészleteket, telefonbeszélgetések leiratát és egyéb színes dokumentumokat, amikhez az Archivista naplószerűen fűzi hozzá gondolatait, ezáltal szintetizál és értelmez, mélyebb összefüggéseket világít meg.

Tamara Preston különleges ügynök pirossal jegyzeteli és kommentálja az olvasottakat, bejegyzései egyszerre szolgálnak értelmező lábjegyzetként, valamint erősítik meg vagy kérdőjelezik meg az olvasottakat. A harmadik nyomozó maga az olvasó, aki egy lépéssel a különleges ügynök előtt jár, mert ismeri a szereplők egy részét, valamint a Twin Peaks-mitológiát a bagolybarlangtól a tökéletes cseresznyés pitén át a félelmetes Gyilkos Bobig. Az olvasó Tamara Prestonnal együtt ismeri meg ezt a titkokkal és összeesküvésekkel átitatott világot, amelyben a természetfeletinek és a földönkívüli jelenségeknek kiemelt szerep jut. Mark Frost tökéletes érzékkel keveri az amerikai történelem valóban megtörtént eseményeit és személyiségeit fiktív, esetleg a Twin Peaksből már ismert karakterekkel, az egészből pedig egy hatalmas 20. századi összeesküvés-hálózat szövege.

Ez az olvasónak is szép feladatot ad: a könyv dokumentumai új világokat nyitnak meg, hiszen nemcsak a különböző híres ufóészlelésekről, hanem történelmi szereplők okkultizmushoz, szabadkőművés-séghez vagy mágiához fűződő viszonyáról is rengeteget lehet olvasni. A *Twin Peaks titkos története* így bevezető lehet a nagy amerikai összeesküvés-elméletek világába, de a valós történelemben is, amelyet érdemes a regénnyel párhuzamosan újraolvasni, szórakoztatni. Például a regényben sokszor említett Kék Könyv nevű ufóügyi gyűjteményt 2015-ben már közzétették: ez az amerikai légierő csaknem 130 ezer oldalnyi, a titkosítás alól feloldott, azonosítatlan repülőgépek észlelésével és ufóügyi vizsgálatokkal kapcsolatos dokumentumait foglalja magába. A Project Blue Book Collection (Kék Könyv Projekt Gyűjtemény) a Kék Könyv Projekt, a Jel Projekt és a Harag Projekt fedőneve, ufóészleléssel kapcsolatos katonai nyomozások anyagait tartalmazza.

...ŐK EMLÉKEZTETNEK RÁ...

A regény története az 1800-as évek elejéig nyúlik vissza, amikor William Clark és Meriwether Lewis (valós történelmi személyek) expedíciójuk során először találkoznak a nez-percé (átfúrt orru) indiánokkal Washington államban, Twin Peakstől kissé délre. A nez-percék leszármazottja egyébként Tommy „Sólyom” Hill is, a seriff helyettese. Csigás Haj nez-percé törzsfőnök térképet rajzol az ikerhegyekről és a vízesésről a felfedezőknél, valamint Lewisnak ajándékoz egy jádegyűrűt a titokzatos bagolyjellel (a gyűrűt a *Tűz, jöjj velem* című Lynch-filmből ismerhetjük), ami a regényben is számos helyen feltűnik. Lewis a térkép alapján elér csapatával a vízesésig, és bejut a fekete barlangba. Jefferson elnök naplójából megtudjuk, hogy Lewis találkozott a „néma férfival”, és írt az elnöknek a „misztikus erőről, melyre B. Franklin bukkant rá”, valamint a „vörös szín mélyén rejtőz titkokról”. A regényre végig jellemző, hogy a szereplők bizalmi emberei az aktuális elnöknek, a dokumentumok többsége pedig szigorúan titkos besorolású. A szabadkőműves hátterű Lewist 35 éves korában rejtélyes körülmények között meggyilkolják.

Követhetjük az Egyesült Államok és az indiánok közötti utolsó háborút, amelyben szintén szerepe lesz az ikerhegyeknek, a vízesésnek és a Nagy Szellemfőnöknek, a szálak tehát ezúttal is Twin Peakshez vezetnek. Az amerikai történelem meghatározó momentumai valamilyen megmagyarázhatatlan okból újra és újra a washingtoni

kisvároshoz kapcsolódnak. Nem véletlen, hogy a regény kulcsszereplője, a sorozatban csak percekre feltűnő Douglas Milford – aki szintén fontos szerepet játszik az USA történetében – szintén Twin Peaks szülötte. A szálak egyébként Trumpig is elérnek: Milford ifjú özvegye „rövid ideig flörtölt egy bizarr frizurájú ingatlanmogullal”. Lana ekkor még nem tudhatta, hogy egyszer Trump lesz az USA elnöke.

...HOGY NÉZZÜNK BELE A SÖTÉTBE

Az okkultizmus és miszticizmus történetét, valamint az ufoészleléseket dokumentumokon keresztül bemutató részekén kívül a Twin Peaks-rajongók imádni fogják azokat a fejezeteket, amelyek a kisváros lakóinak sorsát és előtörténetét dolgozzák fel. Súlyos titkokat tudhatunk meg Josie Packardról, kiderül, hogy Twin Peaks első feminista nem volt más, mint a földönkívüliek által szintén elrabolt Tuskó Lady, akinek tragikus szerelmi történetével is megismerkedhetünk. A legszórakoztatóbb fejezetek Dr. Lawrence Jacobyhoz köthetők, aki az *Isten szeme: az aboriginál elme*

szent pszichológiája című könyvében pszichotropikus növények által átélt élményeiről beszél, pácienseiről felvett személyiségképei és terápiás javaslatai pedig frenetikusak. Például így jellemzi a félszemű Nadine-t: „Páciens tökéletes jelölt lett volna új optikai integrációs rendszerem tesztelésére. Szemüveg, piros polarizált lencsével a jobb szemre, kék polarizált lencsével a balra. Munkaelméletem szerint a piros spektrum enyhén elnyomja a bal vagy logikus félteke aktivitását, míg a kék spektrum ugyanezt teszi az agy térbeli/intuitív oldalával (...). Nekem működik, de hát nem engem kell meggyőzni. Páciens tökéletes alany lett volna a tesztelésre. A fenébe, hogy csak egy szeme van.”

Dr. Jacoby fenti idézetéből kiindulva a regényben található számos képet érdemes 3D-szemüveggel nézni, hogy újabb titkokat ismerjünk meg. Az olvasás közben fordítsunk kiemelt figyelmet a baglyokra! Emellett figyeljük az Archivista üzeneteit is: ha azt írja, „a jó irodalom tükör, amelyben tisztábban láthatjuk magunkat”, érdemes lehet egy tükörben is megnézni az adott oldalt. Emellett a dosszié számos ellent-

mondást is tartalmaz, illetve apróbb jeleket is rejt, melyeket csak a nagyon figyelmes olvasók vesznek észre. Szóval az új Twin Peaks-könyv nem hagyományos értelemben vett regény, hanem egy nagy nyomozós játék!

A regényből kirajzolódik Norma és Nagy Ed szerelmi szála is, valamint kapunk néhány adalékot Laura Palmerről is. Ezen fejezetek legnagyobb erénye azon kívül, hogy előtörténettel szolgálnak valamely szereplővel kapcsolatban, és tovább árnyalják a sorozatban megismert alakok motivációs rendszerét az, hogy a figurák egymásról írnak (feljegyzést, levelet, naplót), így egyszerre két személyhez is közelebb kerülhetünk: a mesélőhöz, akinek a szemszögéből látjuk a történetet és a történet aktuális szereplőjéhez is. Sok Twin Peaks-hóst már a szóhasználat leleplez, nem nehéz kitalálni például, ki tesz szövegében rajongó megjegyzéseket a Dupla R kávéjára és pitéjére. A regény lezárása nem meglepő módon roppant nyugtalanító, akár csak a sorozat második évadjának záróepizódja: Cooper ügynökkel valami nem stimmel. Innen várjuk jövőre a sorozat folytatását. **K**

HIRDETÉS

BÖLCSEK II. KÖNYVE II.

Tizennégy kivételes életút esszenciája

„Ha egy nap nem neveltünk, eltékoztunk az egész napot.”

Nagy sikerű interjúkötetünk folytatásában 14 olyan emberrel beszélgettünk, akik közös nevezője a teljesítmény és a hitelesség.

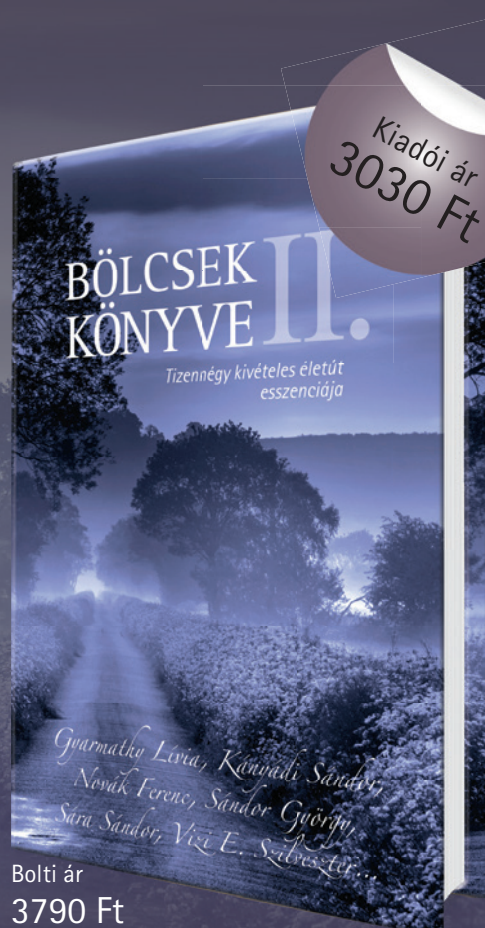
A legilletékesebbektől érdeklődtünk tehát arról, hogy mi mindenre tanít a közelmúlt történelme; ki miként próbált helytállni a mégoly emberpróbáló időkben, vagy éppen miért a dolgokról való lemondás a bölcsesség egyik ismerve.

hetiválasz
k · i · a · d · ó

RENDELJE MEG 20%
KEDVEZMÉNNYEL A KIADÓTÓL!

1027 Budapest, Horvát utca 14-24. Telefon: (06 1) 461-1400

MEGRENDELHETŐ: KONYV.VALASZ.HU

Bolti ár
3790 Ft

HOW DOES IT FEEL? HOW DOES IT FEEL TO BE WITHOUT A LIKE A COMPLETE UNKNOWN A ROLLING STONE? HOW DOES IT FEEL TO BE ON YOUR OWN NO DIRECTION HOME UNKNOWN LIKE A ROLLING STONE? HOW DOES IT FEEL TO BE ON YOUR OWN NO DIRECTION HOME UNKNOWN LIKE A ROLLING STONE? HOW DOES IT FEEL TO BE ON YOUR OWN WITH NO DIRECTION HOME UNKNOWN LIKE A ROLLING STONE?

**HOME
DOWN LIKE
DOES
FEEL
WITH NO
COMPLETE
ING STONE?
OW DOES IT
VN WITH
KE A COMPLETE
ING
EL
BE ON YOUR
ON HOME
OWN**

Egy generáció szószólója.
A legnagyobb hatású
dalszövegíró. Nem is tud
énekelni. Igen, ezt mind
Bob Dylanról mondták.
De ha mindenáron
be akarjuk emelni a
popkultúrát az irodalmi
kánonba, akkor miért
egyértelmű mégis, hogy
csak Dylanen keresztül
tehetjük ezt meg?

MIKÖZBEN A HATVANAS ÉVEK

ikonikus zenészeinek Magyarországon is el szokták ismerni a jelentőségét John Lennontól és Paul McCartneytól kezdve Mick Jaggeren át Jimi Hendrixig, addig Bob Dylan hazai ismertsége jóval kevésbé áll arányban a nemzetközivel. Ennek az sem mond ellent, hogy Dylan neve is jól ismert, több dalt is ismer tőle az átlagos magyar újságolvasó, de hogy akárcsak megközelítőleg azonos lenne a népszerűsége a Beatlesszel, a Rolling Stonesszal vagy akár a Led Zeppelinnel, az szóba sem jöhet.

Az irodalmi Nobel-díj pedig vélhetően inkább ráerősít arra a tévhitre, hogy Bob Dylan első sorban a dalszövegei miatt lehet fontos, amit mi, magyarok úgyse nagyon értünk, amikor zenét akarunk hallgatni. Pedig Dylan popkulturális jelentősége sokkal komplexebb ennél, és nem véletlenül emlegetik az amerikai zenetörténet legnagyobb alakjaként, hiába hat ez szentségtörésként azoknak, akik szerint nem is tud énekelni. Épp ezért nincs nála jobb érv amellett, hogy ebben a műfajban sokadrangú kérdés, hogy ki hány hangot tud kiénekelni vagy hány akkordot tud lefogni a gitárján. De mégis mi mindent köszönhetünk a 75 éves Bob Dylannek? És hogy jutott egy

minnesotai kisvárosból a Nobel-díjig? Az idáig vezető állomás legfontosabb állomásai egyetlen évtizedre estek.

A FOLK ÚJ REMÉNYSÉGE

Az biztos, hogy a tinédzser Robert Allen Zimmermannról még senki sem sejtette, hogy rövidesen generációja szóvivőjeként beszélnek majd róla. Amerikai tizenévesek százezreihez hasonlóan ő is rock and rollt hallgatott, sőt, középiskolásként játszott is; Little Richardot, Elvis Presley-t, Chuck Berryt bálványozta, de számára más út vezetett a sikerhez. Egyetemistaként az intellektuálisan nagyobb kihívást jelentő folkzene bővületébe került, míg a rádióban hallható rock and roll-slágerok szövegei ritkán mentek csak túl a közhelyeken, bár ennek egyéb oka is volt.

Erre a korszakra esett a rock and roll válsága, vagyis a Buddy Holly halála utáni időszak, amikor Elvis katonának állt, Little Richard megtért, Jerry Lee Lewis és Chuck Berry pedig feketelistára került, és a műfaj ártalmatlan, megszelídült verziója uralta a rádiókat, egészen addig, amíg a Beatles és nyomában a többi angol zenekar újra fel nem kavarta az állóvizet. Nem

véletlen, hogy Dylan figyelme is a folk felé fordult: „**Ha az ember kimondja az igazat, az nagyon rendben van, és ha kimondja a nem igazat, hát az is nagyon rendben van. Ezt a folklalokból tanultam meg**” - írja *Krónikák* című önéletrajzában.

És a folkzenészek nagyon is kimondták az igazat és a nem igazat is, amire az ereje teljében lévő Amerikában egyelőre csak kevesen voltak kíváncsiak. Amikor Zimmermann immár Bob Dylanként New Yorkba költözött, javában létezett a Greenwich Village-i folkszintér, mely akkor még egy kis, belterjes közösség volt, de később páratlan hatást gyakorolt az amerikai könnyűzenére, ebben pedig természetesen Dylannek volt a legnagyobb szerepe.

Dylan eleinte folk- és bluesztenderdeket játszott, leginkább fő példaképe, a folklenda Woody Guthrie hatására, de rövidesen maga is rákapott a dalszerzésre. „**Egy dolog biztosnak látszott: ha folklalokat akarok szerezni, valamiféle új szabásmintára van szükségem: olyan filozófiai egyéniségre, amely nem fogy el, nem ég ki. Ennek pedig magától, kívülről kellett megérkeznie**” - írta több mint négy évtizeddel később.

Nagy szerepet játszott ebben, hogy New Yorkban olyan emberek kerültek kapcsolatba, akik révén olyan irodalmi műveltségre tehetett szert, amire odahaza, Duluthban aligha lett volna lehetősége. Ezeket becsatornázza végül megszülettek az első Dylan-dalok, amelyek pont elkapták a korszellemet: azt, ahogy a háború utáni nemzedék megkérdőjelezi az amerikai társadalom erkölcsi és politikai alapjait.

Távolról sem Dylan volt az egyetlen, aki foglalkozott ezekkel a problémákkal, de ő tudta a leghatásosabban dalba foglalni a legégetőbb társadalmi és politikai kérdéseket, Guthrie, valamint Pete Seeger tematikus dalainak mintájára. Saját dalszerzői munkásságára Bertolt Brecht és Kurt Weill Koldusoperájának egyik dala, a Kalóz Jenny volt a legfontosabb hatással: „Megállapítottam, hogy minden szem előtt van, minden látható benne, csak az ember nemigen veszi észre. Minden jó erős kampókkal volt fölerősítve a falra, de az ember csak akkor látta meg a részekből összeálló egészet, amikor eltávolodott tőle, kivárta a végét. Olyan volt, mint Picasso festménye, a Guernica” - írta a *Krónikák*-ban arról, hogyan találta meg a dalszerzés titkát.

Rögtön az egyik elsőként megjelent saját dala, a hamar polgárjogi himnusszá váló *Blowin' in the Wind* át is törte azokat a falakat, melyeket a korábbi folkzenészeknek nem sikerült, noha ehhez eleinte a Peter, Paul and Mary trió feldolgozása kellett. A háborúellenes *A Hard Rain's a-Gonna Fall* viszont már az ő előadásában lett világhírű protestdal, ebben pedig szerepet játszott az is, hogy az atomháborúval fenyegető kubai rakétaválsággal egy időben jelent meg, és a költői képekkel operáló, tudatfolyamként hömpölygő szöveg új iskolát jelentett a folkzenében. Az első években még Dylan bevett módszere volt, hogy a dalait meglévő népdalok alapján írta: a *Blowin' in the Wind* például egy

felszabadított rabszolgák által énekelt, 19. századi spirituálé dallamára íródott, az *A Hard Rain's a-Gonna Fall* pedig egy angol-skót ballada melódiájára. A folkzenében ez nem volt szokatlan, Dylan szövegei viszont páratlanul egyénieknek hatottak.

1963-ban Dylan emelte a tétet, és a bibliai utalásokat is tartalmazó *The Times They Are a-Changin'* című számában megzenésítette azokat a nemzedéki feszültségeket, amelyek a hatvanas években mindennél jobban megosztották az amerikai társadalmat. Ezt a dalt ír és skót balladák ihlették, de a korábbiakkal ellentétben teljesen a saját szerzeménye volt. Egy hónappal azután, hogy Dylan rögzítette, Dallasban agyonlőtték Kennedy elnököt, ő pedig másnap már ezzel a dallal kezdte a koncertjét.

MENEKÜLÉS AZ ÉDENKERTBŐL

Ekkorra már egyértelműen Bob Dylan volt az az amerikai zenész, aki a dalaiban leginkább reflektálni tudott a történelmi időkre, viszont a sikerei ellenére mégiscsak egy sokak által idejétmúltnak tartott műfajt képviselt, egy szál akusztikus gitárral. Ha Dylan nem változtat, akkor ma nagyjából úgy emlékeznenék rá is, mint Joan Baezre vagy a többi protest folk énekesre, akik nagyon fontos dolgokat mondtak ki, de a szavaikra mégsem mozdultak meg százezrek. Dylan pedig pontosan érezte, hogy a változó időkhöz neki is alkalmazkodnia kell.

„*A folkzene világa olyan volt nekem, mint a paradicsom, amelyet el kell hagynom, mint Ádámnak az édenkertet. Túlágságosan tökéletes*” - vonta le a tanulságot a *Krónikák*-ban. Dylan remek érzékkel figyelte meg, hogy a Beatlest, amit eleinte még a kortársaik is lenéztek, mint múltó örületet, súlyos hiba lenne négy, tüneményeknek játszó hülyegyerekeknek elkönyvelni. Pontosan látta, hogy a zenekar nyomában ▶

NÉGY IKONIKUS DAL BOB DYLANTŐL

1

The Times They Are a-Changin' (The Times They Are A-Changin', 1964)

Minden protest dalok öregapja, az egyik első példa rá, hogy három percben is lehet fontos dolgokról énekelni.

Come writers and critics
Who prophesize with your pen
And keep your eyes wide
The chance won't come again
And don't speak too soon
For the wheel's still in spin
And there's no telling who that it's naming
For the loser now will be later to win
Cause the times they are a-changing

2

Visions of Johanna (*Blonde on Blonde*, 1966)

A talán legtöbbet vitatott jelentésű Dylan-szöveg, abban viszont mindenki egyetért, hogy akármiről is szól, páratlanul egyéni.

As she, herself prepares for him ¶
And Madonna, she still has not showed ¶
We see this empty cage now corrode ¶
Where her cape of the stage once had flowed ¶
The fiddler, he now steps to the road ¶
He writes everything's been returned which was owed ¶
On the back of the fish truck that loads ¶
While my conscience explodes ¶
The harmonicas play the skeleton keys and the rain ¶
And these visions of Johanna are now all that remain. ¶

3

Like a Rolling Stone (*Highway 61 Revisited*, 1965)

Példátlanul gúnyos és kárörvendő dal egy lecsúszott nőhöz, aki végül megszabadul a konvencióktól, ez pedig nagyon is rock and roll.

You've gone to the finest
school all right, Miss
Lonely ¶
But you know you only
used to get juiced in it ¶
And nobody's ever taught
you how to live out on the
street ¶
And now you're gonna have to get used to it ¶
You said you'd never compromise ¶
With the mystery tramp, but now you realize ¶
He's not selling any alibis ¶
As you stare into the vacuum of his eyes ¶
And say do you want to make a deal? ¶

BOB DYLAN HIGHWAY 61 REVISITED

falak dőlnek le, addig egymástól teljesen idegennek tűnő műfajok között szűnik meg a határ: a Beatles nagy mértékben merített a brit folkból, az Animals sikerre vitt egy régi népdalt, a *House of the Rising Sun*, a Byrds pedig beatslágerként csinált Dylan saját folkdalából, a *Mr. Tambourine Man*ból.

Az utóbbival egy időben Dylan is nyitott az új műfaj felé: előbb megjelentetett egy lemezt (*Bringing It All Back*), melynek egyik oldalán elektromos hangszerezésű dalok kaptak helyet, majd 1965 júliusában jött a botrány, amikor a newporti folkfesztiválon elsőként dugta be a gitárját egy erősítőbe, és egy rendes bluesegyüttes kísérette. Ezzel végleg leszámolt protestdalnok mivoltával, miközben ugyanazon a nyáron már egy ízig-vérig rockszámmal került fel a slágerlistákra: ez volt a *Like a Rolling Stone*, amely a lemezkiadó aggodalma ellenére is tarolt a listákon, dacára annak, hogy egy hatperces dalról van szó. Sőt, máig ez Dylan védjegyszerű dala is.

A folk után tehát Dylan megújította a populáris zene nyelvét is, és a nyomában egyre többen ébredtek rá, hogy egy háromperces beatslágerrel sokkal többet is ki lehet fejezni annál, mint hogy meg szeretnénk fogni egy lány kezét. Hirtelen érdemes lett odafigyelni a szövegekre a rock and rollban is. Ahogy azt Bruce Springsteen mondta Dylan beiktatásakor a Rock and Roll halhatatlanjai közé: „Bob úgy szabadította fel az agyadat, ahogy Elvis szabadította fel a testedet - ráébresztett, hogy csak azért, mert alapjában véve testi zenéről beszélünk, nem kell antiintellektuálisnak is lennie.”

Korábban is volt rá példa, hogy a könnyűzenében meg-megjelenjen az elismert költészet: erre a legjobb példa a Dylan által is elismert Chuck Berry, akinek a szövegei különböztek a korabeli slágerek kliséitől, amit ő maga annak tulajdonított, hogy fiatalon a javítóintézetben kapcsolatba került az irodalommal. Dylan azonban tudatosan ►

Jobb is így

Jobb is így, hogy nem Nadas Péter nyerte el a Nobel-díjat. Maradjon csak meg a *Párhuzamos történetek* felforgató erejű könyvnek, igazán nem kívánom, hogy a rangos méltóságok túl közel menjenek Döhringhez a Fasanen utcában, amikor épp vastagon beszarik, vagy hogy lássák, miket csinál a mi Mózes Gyöngyvérünk a Pozsonyi úti albérletében. Végtére is örülök, hogy ezt a nagyregényt nem fogja a szájára venni a világ. A Nobel-díj kárt is tud okozni a műnek, ellaposítja, kanonizálja azt, amit tulajdonképpen nem szükséges hirtelen kanonizálni; élje a maga vad életét, csússzon-másszon a margón, legalábbis NE koronázzák meg, maradjanak csak körötte a kételyek, utasítsák el sokan, mások meg forrón ragaszkodjanak hozzá. Ne legyen házi olvasmány. Sokkal szimpatikusabb egy Nobel-díj nélküli regény, mint egy ajánrózott, agyonmelegetett könyv. Jobb a *Párhuzamos történetek*nek, ha nem kap semmilyen díjat már, kapott eleget.

Nadas lényében volt valami a lázadóból, noha soha nem tüntetett a fenegyerekségével és nem volt hippis sem, de volt, van benne valami lényeges, ami minden kasztriból kilóg; igazi másként gondolkodó ő. Teljesen individuális az esze járása, amit nem könnyű követni. Dévaj is tudott lenni néha, lásd Móser Zoltán fotóját.

Bob Dylannel nekem nincs semmi kapcsolat, bajom sincs vele, ez a fajta zene kívül esik az érdeklődési körömből, mely enélkül is épp elég tág. De nem örültem annak, hogy Dylan kapta meg az idei Nobel-díjat. Elvi okokból nem. A dalszövegeket nem tartom irodalomnak. A zenész az zenész, muzsikos, nem író. Ha versel is, akkor sem költő, alkalmazott lírát művel legföljebb. Hajdanán a verseket zenekísérettel előadták, ez igaz, de ma a zenéhez szoktak szöveget írni, vagy eleve dalszövegeket gyártanak. Még ha Dylan dalszövegei határesetek is, és jó, sőt kimagasló színvonalúak, akkor sem érdemlik meg a legmagasabb irodalmi kitüntetést.

Nem érdekel engem Bob Dylan, azonban az irodalom igen, és őszintén szólva óvom a magas irodalmat. Elhatárolódom a repülőtéri irodalomtól, a lektúr minden fajtájától meg a tömegkultúrától is, mert nem fér bele az életembe. Én a ma divatjamúltnak számító magas irodalomban lelem élvezetemet. Ez a munkám, és ezzel szórakozom. Tudom, hogy nem éppen posztmodern álláspont az enyém, nem is szoktam hivalkodni vele, vagy inkább lejártni magam vele, csak azért mondom, mert megkérdeztek. Azokat a műveket szeretem legjobban, amelyek megőrizték az irodalom autonómiáját. Az a különleges szféra,

amelybe ez a fajta irodalom vezet, számomra létfontosságú. Semmi mással nem pótolható. A legszebb dalokkal sem.

Nadas egy helyütt leírja, hogy amikor Mészöly Miklóssal vitatkoztak, a mondat minősége, hitelessége és ereje volt a tét. „A mondat minősége az emberi életnél azért fontosabb”, pontosan így írja. Szent volt a mondat. Mészöly, Nadas, Esterházy, ők képesek voltak órákig kalapálni egy-egy mondatot, a szövegeiket sokszor átnézték, javították, a dolognak kifogástalannak kellett lennie. A műgond ethosz náluk. A jó mondat: élvezet. Akárcsak a precízen kimunkált vers. Ebben láttuk, szagoltuk a minőséget. Hogy mi az irodalmi minőség, lehetetlen meghatározni, de a magyar irodalomban is kifermálódott egy ízlés, mely rámutatott a döntő darabokra. Múlt időben beszéltek.

Ma már a kutyának sem kell az esztétikai kritika, a tökéletesség és „a mondat minősége” nem eszmény. Fogarassy Miklós élete utolsó évében is József Attila remek költői képét dicsérte:

**„Mint egy tányér krumplipaprikás,
lassan gőzölög lusta,
langy estében a piros palás,
rakás falucska.”**

Íme hát, ez az irodalmi minőség. Egy ilyen remek hasonlat, kép, pontosan kicentizett versszak az, amittől beizzottunk. József Attila verselését ajánlanám etalonnak irodalmi minőség ügyében. Vagy miért vannak olyan finoman kimunkálva az *Emlékiratok* könyvének mondatai? Miért van a *Párhuzamos történetek*nek mind az ezerszáz oldalán minden bekezdés egész pontosan kimérve-bemérve, odatéve, interpunkcióstul a lehető legjobbra kidolgozva? Miért kinlódott Giacometti néha hónapokig, sőt volt, hogy évekig egy-egy szoborral, festménnyel? Pedig ő külsőségek tekintetében igazán nem nevezhető perfekcionista. Vagy Cézanne? Nem klasszicizálásról, akadémizmusról van tehát szó, hanem arról, hogy legyen meg AZ. Lehet, hogy József Attila három perc alatt leírta ezt a versszakot, a lírája minőségéért azonban a lelkét jócskán kalapálták az angyalok. Lehet, hogy egy forma rögtönzöttnek tűnik, mint például Tolnai Ottónál, de Tolnai hatalmas műgonddal és rengeteg olvasással tartja karban folyamatosan a művészetét.

Ezeknél az alkotóknál, akiket most itt emlegettem, egy egész élet kellett annak a bizonyos rejtélyes minőségnek a kihordásához. Több ezer oldalt gondosan megírni, néhány év alatt létrehozni egy hatalmas költészetet, az más lapra tartozik, mint a rajongótábornak gitározni és énekelni; nem kicsinylenem le az utóbbi, szeressék az emberek, csak az irodalmi munka becsét őrizgetem. Szerintem a Nobel-díj elbírálói összekeverték a szezont a fazonnal. Meg akartak felelni a korszellemnek. Lazítani, lightoskodni. Nyitottnak látszani. Bizonyára nem könyvmolyok. Még az is lehet, hogy nosztalgizáltak, amikor egy kiérdemesült hippit sztároltak.

Ha Nadas Péter kapta volna meg a Nobel-díjat, akkor sokan kénytelenek lennének elolvasni ezerkét oldalát, meg még ezret, lassan, mert Nadas művei lassú olvasásra valók, és ezt a tortúrát nem kívánom az elfoglalt embereknek; a világórának kéne lelassulnia hozzá. És el kéne gondolkodni olyan antropológiai adottságokon, amelyek a mai csilivili civilizáció nem képes elgondolkozni, és erre nem is lehet rávenni senkit. **1**

beépített a dalszerzői folyamatába mindent, amit olvasott, hallott, látott. A már említettekén kívül Rimbaud és Verlaine hatásáról ő maga beszélt később, és még a nevük is elhangzik a *Blood on the Tracks* egyik dalában.

Az igazi kulcsot azonban az akkor színre lépő beatnemzedék adta a kezébe: Kerouac, Ginsberg, Ferlinghetti hatása különösen a korai korszakában egyértelmű. De Dylan a költészet mellett olvasott regényeket, filozófiát, sőt hadtörténeti munkákat is, és interjúiban, emlékirataiban elképesztően sok nevet említ, míg pályája kései szakaszában aztán a Biblia veszi át a főszerepet. De hivatkozott ugyanígy festőkre, filmekre és még egy sereg szokatlanabb hatásra is, mindez pedig utánozhatatlan módon állt össze koherens egészé a szövegeiben, méghozzá már egész fiatal korában is.

Ahogy a Beatles és Dylan oda-vissza hatottak egymásra a hatvanas évek közepén, az semmihez sem fogható jelentőséggel bírt a könnyűzenében. Nekik köszönhetően egy-két év leforgása alatt a felismerhetetlenségig átalakult a populáris zene, és megszületett a modern pop. Dylan ráadásul egyéb módon is hatással volt a Beatlesre: ő ismertette meg Lennonékkal a marihuánát, amelynek direkt hatása is észrevehető volt a Beatles dalain, és ennek is köze volt ahhoz, hogy a korabeli rockkultúra összefonódott a drogfogyasztással.

Dylant ez a felszabadult, folyamatosan mozgásban lévő, határokat feszegető kulturális közeg segítette a legtermékenyebb korszakához: gyors egymásutánban jelentette meg óriási hatású, folkot, rockzenét, bluest szintetizáló, és persze egészen új nyelven beszélő albumait - a már említett *Bringing It All Back* mellett a *Highway 61 Revisited*et és a legtöbbet által csúcsművének tartott *Blonde on Blonde*-ot. Mindezt 14 hónap leforgása alatt, közben pedig szinte folyamatosan

turnézott. Három ilyen jelentőségű albumot kihozni bő egy év alatt azóta is páratlan teljesítmény, ám mindennek megvolt az ára.

KISZÁLLÁS A MÓKUSKERÉKBŐL

Egyre több jele volt annak, hogy az amfetamintól túlpörgetett Dylan nem fogja bírni a saját tempóját, miközben egyre nyomasztóbban nehezedett rá a generációs szócső szerepe, melyet valójában soha nem is érzett a magáénak. 1966 nyarán kis híján végzetes motorbaleset érte, amely majdnem egy évre kivonta a forgalomból. De ez csak elsőre tűnt csapásnak: „Az az igazság, hogy ki akartam szállni a mókuskerékből. Az, hogy gyerekeim vannak, megváltoztatta az életemet, és elválasztott az eseményektől” - írta később.

És ki is szállt, noha nem volt könnyű dolga, hiszen az emberek szemében az egész évtized ellenkulturális felfordulásának és polgárjogi mozgalmainak kulcsfigurája volt. Neki pedig elege lett ebből: **„Én nem tettem mást, mint dalokat énekeltem, amelyek teljes nyíltsággal szólaltak meg, és nagy erejű, új valóságokat fogalmaztak meg. Nagyon kevés közöm volt ahhoz a nemzedékhez, amelynek állítólagos szövivője voltam, és még annál is kevesebbet tudtam róla.”**

Dylan visszavonult a nyilvánosság elől, és majdnem nyolc teljes évig nem is turnézott. Akaratán kívül azonban egy szabályos kulturális ellenforradalom élére állt, amikor újra lemezt jelentetett meg: ugyan a pszichedelikus korszak nem jöhetett volna létre Dylan nélkül (és nem csak azért, mert ő kínálta először fűvel a Beatlest), ő volt az egyik első, akinek elege lett a túltölt LSD-zésből, és az egyre elszálltabb korabeli popzenétől.

Visszatérő albuma, az 1967 végén megjelentetett *John Wesley Harding* letisztult, akusztikus, vissza a gyökerekhez típusú lemez lett, pont az ellentéte a harsány,

Bob Dylan Bringing It All Back Home

4

Subterranean Homesick Blues

(*Bringing It All Back Home*, 1965)

Két perc, rock and roll, blues, folk, Kerouac keveredik nyaktörő tempóban drogos és aktuálpolitikai utalásokkal.

Johnny's in the
basement ¶

Mixing up the
medicine ¶

I'm on the pavement ¶

Thinking about the
government ¶

The man in a trench
coat ¶

Badge out, laid off ¶

Says he's got a bad
cough ¶

Wants to get it paid
off ¶

Look out kid ¶

It's somethin' you did ¶

God knows when ¶

But you're doin' it
again ¶

You better duck down
the alley way ¶

Lookin' for a new
friend ¶

A man in a coon-skin
cap ¶

In a pig pen ¶

Wants eleven dollar
bills ¶

You only got ten ¶

színes, tomboló pszichedéliának, ráadásul beemelte a rockzenei kánonba a countryt, melyet addig pont a Dylannel azonosított rockkultúra ellentétének tartottak. A lemez nyomában betört a listákra a country-rock, mások pedig visszatértek a kályhához, akár a country volt az, akár a folk, akár pedig a blues. Ráadásul volt a lemezen egy újabb klasszikus, a Jimi Hendrix által sikerre vitt *All Along the Watchtower*. Ezzel egy időben kísérőzenekarával, a később önállóan is naggyá váló The Banddel is hasonló hangvételű dalokat vett fel, melyek csak nyolc évvel később jelentek meg *The Basement Tapes* címmel, de kalózfelvételként épp eleget keringtek ahhoz, hogy ráerősítsenek a hatásra.

Hogy végképp összezavarjon mindenkit, ezt követően megjelentetett egy teljes egészében countrylemezt, melyen Johnny

Cashel is duettezett. De megtehetette, mert addigra elmondhatta magáról, hogy aktualizálta a folkzenét, élen járt a folk-rock megteremtésében, lebontotta a műfajok közötti merev határokat, teljesen megújította a rock and roll dalszövegírást, és végül még a country-rock (vagy Americana) megszületésében is elévülhetetlen érdemei voltak.

AMERIKA HANGJA

1 1968-ban mérleget vonni talán korainak tűnik, de az tény, hogy Dylan innentől kezdve már soha többé nem tudott (és már nem is akart) olyan hatással lenni az egyetemes pop történetre, mint addig. Csinált még számos nagyszerű lemezt, írt még sok klasszikussá nemesedett dalt, de onnantól kezdve lemezei már nem jelentettek akkora szenzációt. Új próféták, új bálványok jöttek, Dylan pedig azzal foglalkozhatott, amihez kedve volt.

Egyre ritkábban jelentkezik lemezekkel, melyek még mindig elképesztő szövegírói tehetségről tesznek tanúbizonyságot, és ezeket már kivétel nélkül tisztelettel fogadja a közvélemény. Hiszen nem szokás megkérdőjelezni, hogy nélküle egész máshol tartanánk most. Ő pedig szintén egyre inkább a múlt felé fordul, akár zenéjével, akár pedig azzal, hogy elkezdte írni az emlékiratait. Vagy éppen fest, ha ahhoz van kedve.

Ugyan évek óta fel-felröppent a neve az irodalmi Nobel-díj esélyesei között, mégis általános meglepetést okozott, amikor megkapta a díjat. A viták vélhetően még hónapokig nem fognak elcsendesedni arról, hogy megérdemelte-e, de az elég nyilvánvaló, hogy ha valakinek járt a Nobel-díj a rockzenéből, akkor az csakis Bob Dylan lehetett.

(A *Krónikákból* vett idézetek Révbíró Tamás fordításai.)

DYLAN ÉS A NOBEL-DÍJ

1 Bob Dylan a Svéd Akadémia indoklása szerint azért kapta az irodalmi Nobel-díjat, mert megújította a költői kifejezésmódokat az amerikai dalszerzői hagyományban.

2 Toni Morrison 1993-as Nobel-győzelme óta Dylan az első amerikai, aki megnyerte a díjat, és egyben a harmadik G. B. Shaw és Al Gore mellett, aki Oscar- és Nobel-díjat is kapott.

3 A brit irodalomtudós, Christopher Rick szerint Dylan szövegei nemcsak hogy versekként kezelhetők, de Dylan egyenesen minden idők legjobb költőinek egyike, Miltonnal, Keatsszel és Tennysonnal áll egy szinten. Dylan Woodie Guthrie mellett Arthur Rimbaud-t és Paul Verlaine-t nevezi meg a legfontosabb hatásoknak, és még művésznévül is egy költő, Dylan Thomas miatt választotta a Bob Dylant.

4 Amikor 1965-ben megkérdezték Dylantól, hogy költőnek vagy dalszerzőnek tartja-e magát, azt nyilatkozta: „I think of myself more as a song-and-dance man.”

5 Miután Sara Danius, a Svéd Akadémia állandó titkára bejelentette Dylan győzelmét, a díjazott két és fél hétig nem reagált a hírré. Végül a Telegraphnak válaszolt, akik azt akarták tudni, elmegy-e a decemberi stockholmi díjátadóra. „Feltétlenül, ha tudok.” Dylan az interjúban arról is beszélt, hogy nagyon örült a díjnak, és saját bevallása szerint alig tudta elhinni, hogy megkapta. Amikor a Telegraph azt firtatta, hogy miért hallgatott eddig, Dylan csak annyit mondott: „Nos, most itt vagyok.”

6 2014-ben megjelent ezeroldalas, és csupán 3 ezer példányban nyomott kötetében, a *The Lyrics: Since 1962*-ben Dylan több mint ötven év munkásságát gyűjtötte össze. A bevezetőt író Christopher Rick szerint a kötet nem más, mint egy emlékeztető arra, hogy egy zseni azt csinál, amit csak akar.

7 „Bob Dylan jó énekes, de egyáltalán nem nagy író. Úgy gondolom, ez a mai kultúra növekvő frivolságának kifejeződése.(...) Sok olyan író van, aki megérdemelte volna a Nobel-díjat, és akit félretoltak. De ez a látványosságok civilizációja, és úgy tűnik, ez a trend elérte a Svéd Akadémiát is” - mondta a sokak által bírált döntésről 2010 irodalmi Nobel-díjasa, a 80 éves Mario Vargas Llosa.

8 Öt nappal a Nobel-díj bejelentése után jelent meg Dylan honlapján az elismerés híre, de utána gyorsan le is szedték.

LEONARD COHEN: MINDIG OLYAN AKARTAM LENNI, MINT AZ IMÁ

DYLAN BEVALLJA, hogy negyedóra alatt írta, majd viszontkedveskedik, a *Halleluját* méltatja, mire Cohen elárulja, hogy az neki legalább egy évébe telt, mert a dalai nagyon hosszan készülnek, „szavanként jönnek”. Dylan és Cohent sokszor emlegetik együtt, bár mire Dylan ismertté vált, addigra Cohen már sok verset és két regényt megírt. Allen Ginsberg szerint „Dylantól mindenki eldobja az agyát, kivéve Leonardot” (241). Ez persze nem pont így volt, a Nobel-díj bejelentésekor azt mondta, hogy olyan Dylant díjazni, mint a Mount Everestet kitüntetni csak azért, mert az a legmagasabb hegy. Bob Dylan 2016-ban Nobel-díjat kapott, Leonard Cohen november 7-én, 82 éves korában meghalt.

A védjegyszerű öltönyéről és kalapjáról, hosszú, dörmögős dalairól ismert Leonard Cohen író, költő, dalszerző volt, egy olyan fantasztikus figura, aki dalaival óriási hatást gyakorolt zenészekre és zenehallgatókra egyaránt. Utolsó, tizennegyedik stúdióalbuma (*You Want It Darker*) pár héttel a halála előtt jelent meg, a címadó dalban azt énekli, hogy „készen állok, uram”. Az utolsó pillanatig dolgozott, például egy versesköteten is.

Leonard Cohen Montrealban született 1934-ben, apja kilencéves

korában meghalt. Szigorú nevelést kapott, keresztény iskolába járt, litván hittudós rabbi nagyjapja révén a zsidó vallást és szokásokat ismerhette meg közelről, ezek a hatások jól nyomon követhetők munkáiban. Sokat olvasott már gyerekként is, tizennégy éves korában találkozott a 20. század elejének fontos spanyol költője, Federico García Lorca verseivel, amelyekre úgy emlékezett vissza, hogy segítettek neki meghatározni a „tisztaság” és a „költészet” szavak jelentését. Egyik legnagyobb slágere, a *Take This Waltz* egy Lorca-vers, lefordítása és megzenésítése százötven órájába és egy idegösszeomlásba került. Az eredeti vers az *Egy költő New Yorkban* című kötetében jelent meg, Weöres Sándor *Egy kis bécsi valcer* címen fordította le:

**Van Bécsben tíz leány,
egy váll, és ráborulva sóhajt a halál,
kitömött gerlékkel telt liget
dermedten áll.
A hajnalból kis törmelék
a déz múzeumában látható,
egy termen ezer ablak ég,
ó, ó, ó, ó!
E dal csukott ajkadra való.**

Leonard Cohen korán gitározni kezdett, falta a zenét, elmondása szerint tizenhárom éves korában már a város összes zenegépét

Egy párizsi kávéházban ül Bob Dylan és Leonard Cohen, beszélgetnek mindenféléről, főleg zenéről és dalszövegekről, ez nem egy vicc, a most megjelent interjúkötetben, *Leonard Cohen – Magáról, Cohenről*ben olvasom. Cohen lelkesen dicséri Dylan *Slow Train Coming* című szövegét.

ismerte, lopott negyeddollárosokkal járta az utcákat és zenét hallgatott, ezért nem is tartotta soha helytállónak azt a kritikát, hogy ő egy irodalmár, aki leereszkedik a popzenéhez.

Tizenöt évesen otthagyta az iskolát, később a McGill Egyetem irodalom tanszékére járt, ahol verseivel versenyt is nyert. Először 1954-ben publikálta verseit, amikre ekkor Lorca mellett Yeats, Walt Whitman, Henry Miller és Irving Layton volt nagy hatással, utóbbi az egyetemen tanította, mentorálta, később jó barátok lettek. Első kötete 1956-ban jelent meg *Let Us Compare Mythologies* címmel, és a 15-20 éves kora között keletkezett írásokat gyűjtötte össze, jó kritikákat kapott, még a híres irodalomtudós, Northrop Frye is írt róla. Cohen az életének ezt az időszakát a *The Favorite Games* című önéletrajzi regényében dolgozta fel.

Kamaszként megalapította első zenekarát, a Bucksin Boyst, ami még countryt játszott, itt szeretett bele a dalszerzésbe, ami egész életére foglyul ejtette: „Számomra fáradságos és fájdalmas a dalszerzés folyamata, mert arra a helyre kell elmennem, ahol a dal van. Benne kell laknom, és hagynom kell, hogy velem járja be az utat.” (327. oldal – a szerk.)

Huszonhét évesen jelent meg második verseskötete, a *The Spice-Box of Earth*, ami után tényleg az egyik legtehetségesebb kanadai fiatal költőnek nevezték. A hatvanas években folyamatosan írt (1963-ban megjelent a *The Favourite Games* című első regénye, a következő évben a *Flowers for Hitler* című verseskötete), elképesztő helyeken élt, például az Ídra nevű görög szigeten, ahol befejezte a *Szépséges lúzerek* című regényét, amit magyarul a Cartaphilus adott ki 2006-ban. Ezen a szigeten történt, hogy hajóval egy másik szigetre tartva a negyven fokban, a halász a ponyva alá invitálta, de nem ült be. Mikorra visszaért a szigetére, nem tudott felmenni a házhoz, számmárral vitték fel. Tíz-tizenöt napig nem evett, hallucinált, teljesen megőrült, 52 kilóra lefogyott: „De ez teljesen rendjén valónak tűnt: keményen dolgoztam és gyorsítókát szedtem. Nyilván napszúrást is kaptam. És épp akkor fejeztem be a könyvet.”

A *Szépséges lúzerek* tele van szexualitással és kanadai indiánokkal, jó kritikákat kapott 1966-ban, egy évvel az előtt, hogy megjelent első nagylemeze, a *Songs of Leonard Cohen*, amin szerepelt a *Suzanne*, a *Sisters of Mercy*, a *So Long*, *Marianne és a Hey, That's No Way to Say Goodby* is.

Cohen két regényt és négy verseskötetet írt, jó kritikákat és számos díjat kapott, de a boltban a számlákat sem tudta kifizetni, éhezett, ezért dalokat kezdett

összerakni. Az írók között zenész, a zenészek között író maradt, Mick Jagger a Plaza Hotel halljában egyszer azt kérdezte tőle, hogy „felolvasóestre jöttél New Yorkba?”

Cohen két szék közé került, mert „az egyik oldalon az irodalmi emberek igencsak neheztelnek rám, amiért pénzt csináltam a rockzene világában. (...) A másik oldalon ott vannak a rock intézményéhez tartozó emberek, akik, (...) a cikkeikben folyamatosan azt sugallják, hogy semmit sem tudok a zenéről, hogy a dallamvilágom nagyon korlátolt, hogy ha akarnék, se tudnék kiénekelni egy bővített hangzatot.” (81. oldal – a szerk.)

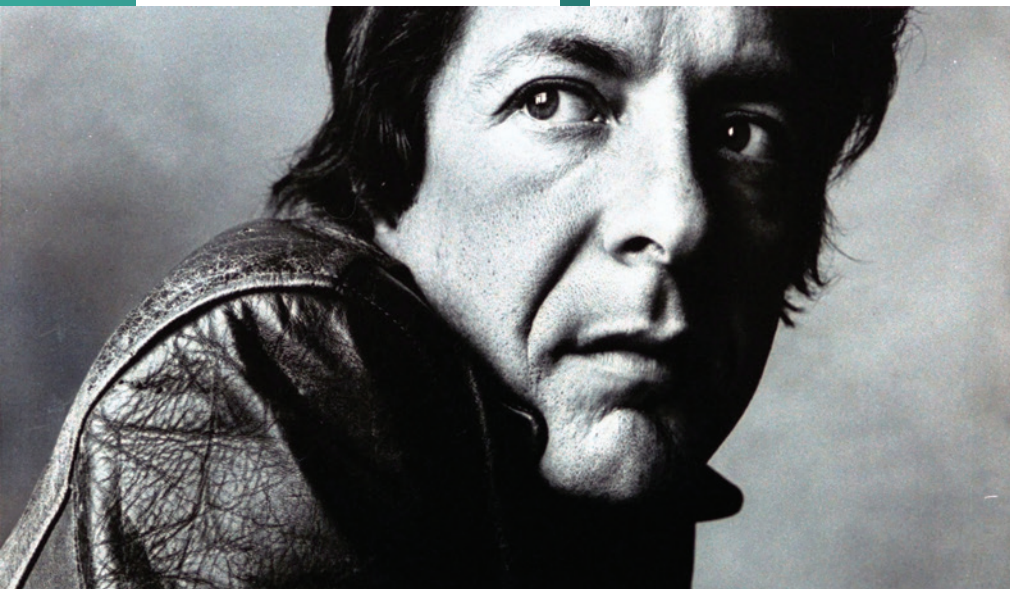
A verset és a dalt mindig szétválasztotta, nem beszélt úgy a dalairól, mint versekről: „A dalok nagyrészt daloknak lettek kitalálva, a versek pedig verseknek” (84. oldal – a szerk.) A vers és a dal szerinte a maga módján utazik, ritkán lépett át egyik a másik birodalmába: előbbi várakozik, titokzatos úton járja be a világot, utóbbit elénekli nőnek, barátoknak vagy közönségnek. Amíg a dalokat a koncerten szívesen énekelte, addig nagyon nehezen vette rá magát, hogy verseiből vagy regényeiből felolvasson a könyvbe-mutató-turnékon, mert annyira személyesnek tartotta őket, mint az imákat. Regényírónak és költőnek sem vallotta magát, csak dalszerzőnek, aki „napjának jó részét az íróasztalánál tölti, a rosszabbat pedig kínban vergődve a szőnyegen”. Saját bevallása szerint soha nem voltak ötletei vagy nagy víziója,

mint például Szolzsenyicinnek, kismesternek tartotta magát.

Cohen nem gondolkodott ilyen skatulyákban, és azért is szeretett Európában turnézni, mert ott a nézők sokkal nyitottabbak voltak rá, nem akarták címkézni. „Nem úgy gondolok magamra, mint énekesre, íróra vagy bármi ilyesmire. Ezeknél sokkal nagyobb feladat embernek lenni.” (64. oldal – a szerk.) Dalaival nagyon mélyről akart felszínre hozni témákat, érzéseket, sokszor hasonlított a írást egy hordóhoz, amiből próbál felszippanítani valamit.

Úgy tartotta, hogy csak azért, mert a sorok nem futnak ki a lap széléig, még nem feltétlenül minősülnek költészetnek. És csak azért, mert kitöltik az oldalt, még nem válnak prózává. A szerepét egy olyan kántoréhoz hasonlította, aki egy a sok énekes és pap között, a liturgia megteremtője: „Mindig önazonos voltam, és úgy éreztem, nincs távolság köztem és az olvasó között sem. Sosem azt éreztem, hogy könyvet írok, sokkal inkább azt, hogy odalépek valakihez, és megragadom a kabáthajtókáját. Mindig olyan akartam lenni, mint az ima, amelyet a pap mond a gyülekezetnek a misén. Nem arról van szó, hogy a nyakukba varr egy imát, hanem hogy előhozza a hívekből a legjobb részüket. Ez a feladat érdekel mindenkifelett”. (25. oldal – a szerk.)

Dalai önéletrajziak, a mindennapok lenyomatai, de reménye szerint objektívek: az „egész munkássága egyetlen nagy napló, gitárra hangszerelve”. (128. oldal – a szerk.) A legfontosabb állítása az volt, hogy „azonos vagyok a dalaimmal”. (66. oldal – a szerk.) A valódi események rögzítése miatt saját szorongó, depressziós személyisége is hangsúlyosabbá vált, ezért ő nem ötletekből indult ki, vagy ahogy fogalmazott, nem spekulált. Utolsó albuma a halálra történő készülődésről szól. **k**

Kicsoda Elena Ferrante?

A legtitokzatosabb írónak tartják, pedig könyveiben mindent elárul magáról

SZÖVEG: ROSTÁS ENI | KÉP: PEXELS

CÍMKE: NŐI SORS, TÖREDÉKEK, BARÁTSÁG, HIÁNY

„Elena Ferrante én vagyok” – írják ki az oldalukra twitterezők százai, amikor egy túlbuzgó újságíró, vagy az olasz irodalmi élet valamelyik prominensnek látszó szereplője azt állítja, megfejtette a kortárs irodalom legnagyobb rejtélyét. Leleplezte Elena Ferrantét.

A világhírt a Nápolyi regényekként ismertté vált sorozat hozta el a több mint húsz éve álneven publikáló szerző számára, melynek első darabja, a *Briliáns barátnőm* november közepe óta magyarul is olvasható. A kvartett angol megjelenése óta nemcsak a szenzációhajász olasz sajtó akarja tudni, hogy kit rejt a név, hanem az egész világ. Neki viszont nagyon egyszerű

válasza van azok számára, akik a valódi identitásáról faggatják: „Elena Ferrante (vagyok). Hat könyvem jelent meg húsz év alatt. Ez nem elég?”

Elena Ferrante úgy beszél az egyetemes női tapasztalatról, legyen az elnyomás, áldozathozatal vagy elhagyatottság, hogy nőnemű olvasóként nehéz nem a legbizalmasabb, legbriliánsabb barátnőnket felismerni benne. A női lélek legsötétebb mélységeibe ereszkedik, és olyan érzéseket hoz a felszínre, amelyekről a társada-

lom szemében illetlenség beszélni. Hősei nem színlelnek, nem félnek feláldozni az identitásukat, és nem hajlandóak azonosulni a szerepekkel, amelyeket a társadalom rájuk kényszerít. Első könyve, a *Tékozló szeretet* (*L'amore molesto*, 1992) főszereplője, a hajadon, gyermektelen Delia, édesanyja halála után tér vissza gyermekora helyszínére, Nápolyba, hazatérése egyszerre búcsú és önvizsgálat. A regényt Mario Martone adaptálta vászonra 1995-ben, a film pedig az addig leginkább szakmai figyelmet kapó

Ferrantére irányította a reflektorfényt. Részben ez volt az oka, hogy debütálása után tíz évig nem jelentkezett újabb könyvvel, részben pedig az, hogy úgy érezte, csak elcsépelte, igazságot nélkülöző történeteket sikerült papírra vetnie.

Látszólag egyszerű történeteket mesél elválásról, ragaszkodásról, hősei pedig olyan öntudatos, művelt középosztálybeli nők, akik tisztában vannak a jogaikkal és képesek saját életük irányítására. Ám minden erejük és emancipáltságuk ellenére nagyban meghatározza őket az a társadalmi közeg, amelyben élnek, különösen a körülöttük felbukkanó férfiak, akik bármire képesek, akár arra is, hogy teljesen elpusztítsák őket. Ferrante fiktív világa erősen reflektál arra a világra, amelyet gyerekkorában megismert, erről így nyilatkozott a *Financial Times*-nek:

„Olyan világban nőttem fel, ahol teljesen elfogadottnak tűnt, hogy a férfiaknak (apák, fiútestvérek, barátok) joga volt megütni téged azért, hogy kijavítsanak, hogy megtanítsák, hogyan legyél nő, végső soron a saját érdekedben. Szerencsére mára sok minden változott, de még mindig úgy gondolom, hogy kisebbségben vannak azok a férfiak, akikben tényleg megbízhatasz. (...) Túl sok nőt aláznak meg mindennap, és nem csak szimbolikus szinten. És a való világban túl sokat büntetnek meg az engedetlenségéért, akár halállal is.”

NÁPOLY ÉS A LÉLEK MOCSKA

Mire a Nápolyi regények első darabja, a *Briliáns barátnőm* (*L'amica geniale*, 2011) megjelent, Ferrante már túl volt három regényen. Tíz évvel a *Tékozló szeretet* után érkezett az *Amikor elhagytak* (*I giorni dell'abbandono*, 2002), amelyben a harmincas éveik végén járó Olga küzd a párkapcsolati gyász leglátványosabb szakaszaival, a dühvel és a fájdalommal, 2006-ban pedig jött a *Nő a sötétben* (*La figlia oscura*), amelyben az elvált professzorasszony, Leda utazik magányos vakációra, és értékeli áti élete nagy döntéseit és az anyasághoz való viszonyát. Ha Delia, Olga és Leda történetét trilógiaként vizsgáljuk, akár egy női életút különböző szakaszainak is tekinthetjük őket, melyeknek közös, keserű tanulsága, hogy egy nő minden helyzetben csak magára számíthat, de akár úgy is olvashatjuk őket, mint egy hármas útkereszteződés előtt álló nő lehetséges sorsalternatívái: hogy mi lesz a vége, attól függ, melyik útra lép. ▶

BRILIÁNS BARÁTNŐM

Elena Ferrante

PARK 341 3990

„Ma reggel telefonált Rino, azt hittem, megint pénzt akar, készültem is nemet mondani.”

Ferrante női sorsalternatívákat mutat be a Nápolyi kvartettben is, amely a szorgalmas, ám önmagában örökké bizonytalan narrátor, Elena 'Lenú' Greco és a lobbanékony, karakán, csupa tűz Rafaella 'Lila' Cerullo élethosszig tartó barátságának krónikája, egy *coming-of-age* regényként induló politikai, társadalmi láttelet a háború utáni Olaszországról. Elena és Lila beleszületnek és beleszoknak az erőszakba, szorítkoznak az a négy fal közé vagy a nápolyi dialektustól hangos telep határain belülre, kitörni belőle pedig csak egyetlen módon lehet: tanulással. Életterük olyan, mint egy agresszív szappanopera, amelyben a hatalmi ranglétra különböző fokain álló családok vetélkednek egymással, apák hajítják ki az ablakon lányaikat vagy bocsájtják áruba őket a család boldogulása érdekében. Csak a Greco család egyezik bele, hogy lányuk továbbtanuljon, az első regény Lila számára a női princípiumokban teljeseedik ki, tizenhat éves korában férjhez megy.

Bár a környezetük eltagadhatatlan hatással van a személyiségük alakulására, Elena és Lila életét, legyenek bármilyen távol is egymástól, a barátságukat működtető, egyszerre konstruktív és destruktív erő mozgatja. Ferrante előtt még soha senki nem beszélt ilyen zsigerien és komplexen két nő barátságának valódi természetéről, arról a fajta barátságról, amelyben a felek egyszerre családtagok, vetélytársak és egymás alternatív énei, olyasvalakik, aki a másik sosem merne lenni.

EGY HÖLGYTŐL

A fiatal Ferrante teljesen biztos volt abban, hogy egy jó könyvnek férfi hőse kell hogy legyen, és ez kétségbe ejtette. Tizenöt éves volt, amikor elkezdett történeteket kitalálni komoly bajba került lányokról, ám közben még inkább elhitte, hogy a legnagyobb narrátorok mind férfiak, és meg kell tanulnia úgy mesélni, ahogy ők. Nem bírt elszakadni a gondolatától, hogy a nők szerelemlről, házasságról szóló történeteket írnak, és hiába voltak lányok a főszereplői, merészségükben, de főleg szabadságukban mind azokra a hősökre hasonlítottak, akikről a férfiak által írt könyvekben olvasott. „Nem akartam úgy írni, mint Madame de La Fayette, Jane Austen vagy a Brontë-nővérek – abban az időben nagyon keveset tudtam a kortárs irodalomról – úgy akartam írni, mint Defoe, Fielding, Flaubert, Tolsztoj, Dosztojevszkij vagy akár Hugo” – nyilatkozta kiadóiának, Sandro és Sandra Ferrinek a Paris Reviewban.

Tizenöt éves volt akkor is, amikor az irodalomtanárától először hallotta, hogy Jane Austen név nélkül publikálta a regényeit. Az Austen-életműre csak húsz éves kora körül kezdett ráérezni, ám attól a pillanattól nemcsak megszerette a könyveit, de az anonimitásához is szenvedélyesen viszonyult. Erről az *Értelem és érzelem* illusztrált kiadásának (Folio Society, 2015) előszavában számolt be, és bevallotta azt is, hogy szeret eltűnődni azon a pillanaton, amikor Austen úgy döntött, a nyilvánosság elé tárja titokban írt szövegeit, majd amikor a saját pénzén kinyomtatta őket, még annak az ötletét is elvetette, hogy álnevet találjon ki magának. Debütáló regénye 1811-es megjelenésekor az egyetlen nyom, ami a szerző személyére utalt, annyi volt: Egy hölgytől. Előszavában Ferrante arra kíváncsi, ki is volt ez a hölgy, kérdését pedig akár saját magára is vonatkoztathatnánk.

Mert ki is ez a titokzatosnak kikiáltott, de valójában nagyon is kitarulkozó író, aki megalkotta a Nápolyi-regényeket? Elena Ferrante, vagy csupán egy sokat látott és tapasztalt ismeretlen, aki ennyire tudatában van annak, hogy a világ egy nő számára a legbizonytalanabb, és a női figyelemnek másodpercekre sem szabad lankadnia, sem szerelem, sem kimerültség, sem együttérzés okán, mert „egyik pillanatról a másikra elveszíthetünk mindent, amit elértünk.” Austennel ellentétben Ferrante könyveinek van szerzője, ám némi büszkeséggel jelenti ki, hogy hazájában a regényei címét sokkal

jobban ismerik, mint a nevét. Az írásban szerinte azt elérni a legnehezebb, hogy a szereplők és az események ne csak valóságosnak hassanak, hanem valódiak legyenek: a Nápolyi regények narrátor-főszereplőjének is azért adta a saját magának választott nevet, hogy egyszerűsítse kicsit az alkotói folyamatot. „Az Elena valójában az a név, amit a leginkább a magaménak érzek. Fenntartás nélkül mondhatom, hogy teljes identitásom benne van a könyvekben, amiket írok.”

NŐK KARANTÉNBAN

„Ha (a könyvben) nincs szerzői fotó egy nőről, akkor a játéknak vége: világos, hogy ebben az esetben egy férfival vagy az írásművészetért rajongó férfias férfiak egész csapatával állunk szemben.”

Ferrante szerint a könyvszakma és a média hajlamos irodalmi gynaikonitiszbe, vagyis az ókori görög oikoszok látogatók elől elzárta, nők által használt helyiségekbe zárni az irodalommal kacérokodó nőket. Ahhoz viszont, hogy elismerjék végre, egy nő is képes valódi sikereket elérni, be kellene fejezniük az olyan közhelyek hangoztatását, mint hogy egy férfi kisujjból kirázza a női hangot, míg egy nő sosem tudna hitelesen megszólalni férfival. Sőt, arról is meg kellene feledkezni végre, hogy egy nő csak olyan témákról írhat, és olyan hangon szólalhat meg, amit a férfihagyomány alkalmasnak talál számára.

Legtöbbször az olasz íróról, Domenico Starnonéről próbálták bizonyítani, hogy ő áll az Elena Ferrante írói álnév mögött. Kettejük életében mindössze szülőhelyük, Nápoly a közös pont, valamint az, hogy mindketten írtak már könyvet olyan nőről, akit fiatalabbra cserélt a férje, ám ez még nem ad alapot az összehasonlításhoz. Ha adna, akkor Starnone szerint akár az Anna Kareninával is párhuzamba állíthatnák a könyveit. A pletyka évek óta tartja magát az olasz kiadói körökben és az irodalmi tippjátékokban, Starnone neve pedig idén októberben került ismét a szélesebb figyelem középpontjába, amikor az *Il Sole 24 Ora* üzleti napilap munkatársa, Claudi Gatti leleplezőnek szánt cikket publikált Ferrantéről.

Olaszul, franciául, németül és angolul egy időben megjelentetett cikkében azt állítja, Ferrante nem más, mint a Rómában élő, német származású műfordító, Anita Raja, vagyis Starnone felesége. Raja neve sem először merült fel a Ferrante-rejtély kapcsolatban, ám Gatti sokkal messzebbre

merészkedett, mint eddig bárki, aki a rejtély megoldására vállalkozott. Ferrante olasz kiadójának kifizetéseit vizsgálta, és arra jutott, hogy Raja és férje épp abban az időben vásároltak római luxusingatlanokat, amikor a titokzatos író nemzetközileg is felkapott lett. A témában írott második cikkében Raja komplett élettörténetét is felvázolta, amelynek „nincsenek nyomai Elena Ferrante fikciójában.” Állítása szerint nem megtámadni, hanem megérteni akarta Ferrantét, ám cikke nemcsak a szakmát háborította fel Jojo Moyestól a The Times Literary Supplement szerkesztőjéig, de az olvasókat is, akik szerint, ha egy újságírónak oknyomozni támad kedve, inkább Donald Trump adóügyeire kellene összpontosítania a figyelmét.

Bár úgy tűnhet, hogy Gatti cikke annál károsabb, minél több vita tárgya lesz, nagyon is fontos beszélni róla, mert olyan jelenségekre világít rá, amelyek Ferrante egész életművét, de különösen a Nápolyi regényeit meghatározzák: az elnyomásra és a lealacsonyításra. Rachel Donadio újságíró szerint az, hogy az olasz sajtó ennyi energiát fektet abba, hogy bebizonyítsa, Elena Ferrante férfi, sokkal többet elárul a

kortárs Olaszországról, mint az író műveiről. Ám a probléma sokak szerint nem korlátozható az olasz határon belülré. „Elena: túl privát, »megérdemli«, hogy leleplezzék”-posztolta a Twitterre nem kevés iróniával Laura Snapes kulturális újságíró.

FERRANTE ALAKÚ HIÁNY

„**H** iszek benne, hogy miután megírták őket, a könyveknek nincs szükségük a szerzőjükre. Ha van mondanivalójuk, előbb vagy utóbb megtalálják az olvasóikat: ha nincs, nem fogják” – állt a levélben, amit Elena Ferrante küldött kiadójának első regénye, a *Tékozló szeretet* megjelenése előtt. Ferrante leszögezte, hogy nem vállal nyilvános fellépéseket, még akkor sem, ha a könyv esetleg díjat nyer, nyilatkozni pedig kizárólag írásban fog, ám azt is csak annyiszor, ahányszor elengedhetetlenül szükséges. „Különben is, a promóció drága dolog, nem igaz? Én leszek a kiadó legolcsóbb szerzője. Még a jelenlétemtől is megkíméllek titeket.”

Az 1991-ben lefektetett játékszabályok azóta is érvényben vannak, az árnyékban

töltött két és fél évtized során mindössze a nyilvánosságtól való ódzkodás oka változott. Kezdetben már a gondolat is megrémisztette, hogy előbújjon a csigaházából, később viszont a médiával szembeni ellenérzése is megerősítették döntésének helyességében. Nem akart részt venni a kötelező önpromócióban, amelyben a szerző „nemcsak a könyveit, hanem saját magát, a saját képét is áruba bocsájtja”, ám ironikus módon épp a nagy hallgatás irányította rá a figyelmet. A hiányt, amit a médiából önként száműzött alakja teremtett, lassacskán betöltötték a művei, és a visszavonultság évtizedei alatt olyan fokú alkotó szabadságot tapasztalt meg, amelyben minden általa papírra vetett mondatot igazán a magáénak érezhetett. A valódi olvasó pedig úgyis épp ezt keresi: a szerző szavak mögött felsejlő lecupaszított lelkét.

Ha valójában tudni akarjuk, kicsoda Elena Ferrante, a saját játékszabályai szerint kell játszsanunk. Mindössze annyi a dolgunk, hogy összeillesztjük az életművében szétszórt, éles és nagyon eleven identitás-töredékeket. **K**

HIRDETÉS

Ötletek és útmutatók a ferrerounnepidekor.hu oldalon

Készüljön az ünnepekre a Ferrero pralinékkal

FERRERO

**KÖNYVES
INTERJÚK**

RICHARD FLANAGAN
SOFI OKSANEN
JOANNA BATOR
JEAN MATTERN
KRISTIAN BANG FOSS
ILMA RAKUSA
LJUDMILA ULICKAJA

Richard Flanagan apja túlélte a halálvasutat

CÍMKÉ: HÁBORÚ, SZERELEM, HAZUGSÁG, APA

KESKENY ÚT ÉSZAKRA
Richard Flanagan

JELENKOR 476 3999

„Miért van mindig
fény az elején?”

Richard Flanagan Man Booker-díjas regénye, a tizenkét évig készülő *Keskény út északra* csak látszólag háborús történet, valójában a bűntudat és – bármilyen meglepő – a szerelem regénye. Cselekményét Flanagan édesapjának élettörténete ihlette, aki a második világháború idején a japánok hadifoglyaként építette az akkori Sziámot és Burmát összekötő halálvasutat. Az éhezés, a kolera, a kegyetlenkedések, a megfeszített munka miatt hadifoglyok ezrei lelték halálukat a dzsungelben. A háború után legtöbbször képtelen volt beszélni a történetekről. „Amikor leszereltek, a katonaorvosok azt mondták nekik meg a családtagjaiknak, ne beszéljenek róla, a beszéd csak árt. Különbösen sem hetvenkedhettek hőstettekkel. (...) A sárgákat szolgálták” – olvasható a regényben. Ám Flanagan apja, aki éppen azon a napon halt meg, amikor fia befejezte a könyvet, sosem titkolta, mi történt vele a második világháború alatt, és minden kérdésre válaszolt. A *Keskény út északra* az áldozatok mellett az elkövetők nézőpontját is magáévá teszi, ítélni viszont nem akar. Míg a halálvasút építése Flanagan szerint a japán történelem egyik mélypontja volt, a japán irodalom és költészet máig személyes kedvence. A regény címe is egy tizenhetedik századi japán klasszikusra utal, a szöveget pedig áthatja a japán költészet iránti tisztelet. A háborús borzalmak ellenére regénye szentimentális és vállaltan szerelmi történet is egyben, de a szerelem nem egyenlő a boldog beteljesedéssel és a hollywoodi filmek hazug romantikájával. Egy befejezetlen, soha össze nem érő kör marad, akár a tizennyolcadik századi haikuköltő, Siszui halálverse. 2014 Man Booker-díjasát tasmániai otthonában értük utol telefonon: a szerelmi történetek szabályairól, édesapja haláláról és egy szerencsés kimenetelű fogadásról is mesélt nekünk.

A regényt a 335-ös azonosítószámú hadifogolynak ajánlotta. Nem titok, hogy az édesapja inspirálta a könyvet. Vissza tud emlékezni, hogy mikor hallott először arról, mi történt vele a második világháború alatt?

Nem emlékszem olyan időre, hogy ne tudtam volna róla. Mi ezzel a tudattal nőttünk fel: hatan vagyunk testvé-

rek, és mindig is tudtuk, hogy az apánk japán hadifogoly volt. Tisztában voltunk azzal is, hogy ez milyen rettenetes. Az apám kicsit más volt, mint a túlélők többsége, ő ugyanis mesélt valamennyit, még ha nem is sokat. Inkább vidám történeteket, és olyanokat, amelyek a könyörületről és a kedvességről szóltak. A sötétebb oldaláról nem szívesen beszélt. Ahogy idősebb lettem, azt vettem észre, hogy az évek során a szeretet kapott nagyobb hangsúlyt az ő olvasatában. Ugyanakkor ez egy rettenetes élmény volt, sokkal-sokkal szörnyűbb annál, mint ahogy azt én gyerekkoromban gondoltam.

Az egyik hadifogolynak azt javasolja a regénybeli katonaorvos a háború után, hogy ne beszéljen az élményeiről, mondván, a beszéd csak árt. Emiatt viszont a csend és a ki nem mondott történetek formálják az egykori foglyok személyiségét és családjaik életét is. Az ön édesapja magától is megnyílt? Mi volt például a legmarkánsabb emléke?

Igen, önként mesélt. Szerintem azonban az emlék nem csak azt jelenti, hogy valaminek a szemtanúi vagyunk. Persze nagyon fontos az is, de az emlékezés dinamikus, és kreációt, alkotást is jelent. Azokat a dolgokat, amelyekre emlékezni akarunk, elválasztjuk azoktól, amelyeket el akarunk felejteni. Szerintem az apám meg akarta találni a jót, de az egyik legmeghatározóbb élménye mégis borzalmas volt. Az egyik legjobb barátját addig verték a japánok, míg meg nem halt, a foglyoknak pedig az egészet végig kellett nézniük. Holott az az ember nem is tett semmi rosszat.

Ezek után talán nem véletlen, hogy a regény egyik legmegrázóbb és egyben legemlékezetesebb jelenete éppen az, amikor Füstös Gardinert verik a fogva tartói. Ez volt az a jelenet, amelyből az egész regény kibomlott?

Itt alapvetően arra voltam kíváncsi, hogy miért érzik mindannyian bűnösnek magukat a háborúban. Mindenki, aki végignézte a verést, úgy érezhette, mintha valamilyen szinten a részese lenne. Ezt tette velük a háború, a jó embereknek borzalmas tetteket kellett végrehajtaniuk. Aligha lehetett rosszabb annál, mint hogy valakit arra kény-

szerítsenek, hogy végignézze a barátja megölését, mégpedig úgy, hogy esélye sincs segíteni neki. Sok évig foglalkoztatott, hogy ezek az emberek hogyan tudtak megbékélni a bűntudat érzésével. De ez a könyv nem csak a háború borzalmairól szól, hiszen egyben egy szerelem története is. Ha az ember megtapasztalja a sötétségnek ezt a fokát, akkor szüksége van olyan történetre, amely reményt sugall. Ezért volt szükségem a szerelmi szála. A szerelemnek nincsenek szabályai, a szerelmi történetnek viszont vannak. Ezek egyike, hogy legyen bennük halál, mert csak így érthetjük meg, hogy a szerelem örökkévaló. Éppen ezért szerintem egy háborús történetnek, kivált egy halálról szóló történetnek, a szerelemről is kell szólnia.

A regény egyik szereplője viszont egyenesen pokolinak festi le a szerelmet, ez esetben tehát boldog, beteljesült szerelemről egyáltalán nem beszélhetünk.

Van egy amerikai elképzelés arról, hogy a szerelem egyenlő a boldogsággal és a moralitással. A szerelem ugyanakkor egy fura és gyakran szörnyen pusztító erő. Másrészt a könyv a szerelem, a szeretet sokféleségéről is szól. Az erotikus szerelemről, a családi szeretetről, a bajtársi szeretetről, a könyvek, a költészet, a szavak szeretetéről. A szeretetnek sokféle formája létezik. A legtöbb formája aligha ad választ a világ rejtélyeit firtató kérdésre, csupán lehetővé teszi számunkra, hogy rövidtávon szabadabban lássunk bizonyos dolgokat.

A regény címe egy híres japán klasszikusra utal, és ahogy ön is említette, a költészetnek fontos szerep jut benne. Nem érez ellentmondást abban, hogy egy japán irodalmi művet választott inspirációs forrásként, miközben a kötet a japánok által elkövetett háborús bűnöket is taglalja?

Nem, éppen ellenkezőleg. A könyvem egy szörnyű háborús bűnről szól, hiszen a halálvasút építésénél többen haltak meg, mint Hirosimában vagy Nagaszakiban. A japán kultúrának ez volt az egyik mélypontja. Az irodalom viszont a japán kultúra egyik csúcspontja. Nem lett volna értelme egy olyan könyvnek, amely csak a szenvedésről szól. Ha az embereket csak áldozatként ábrázolod, akkor nem mutatod be teljes emberi valójukban őket. Meg kell próbálni

némi megértést tanúsítani az iránt, hogy miért tettek bizonyos dolgokat egymással – a japánok, a németek, bárki. Meg kell értenünk, hogy ez minden emberi természet sajátja. Tudtam, hogy ha írás közben meríteni tudnék a japán irodalom formáiból és módszereiből, az segíthetne nekem. Arra törekedtem, hogy ne ítélkezzek a japán szereplők felett. A költészet felszabadítóan éreztem, és bár nem vagyok a japán líra szakértője, de nagyon szeretem. A könyv sokban támaszkodik a japán irodalomra, számos utalás található benne, de az egyik, amit tényleg a japán költészetből merítettem, az olvasó tisztelete volt. A japán költészet rendkívül minimalista, és a mű megköveteli az olvasótól, hogy kitalálja a jelentését annak, ami le van írva. Én is ezt szerettem volna megvalósítani ebben a könyvben. Nem akartam egyetlen véleményt az olvasóra erőltetni, az akartam, hogy ő hozza meg a saját ítéletét.

Azt gondolnám, hogy a perspektívák, idősíkok, helyszínek közötti szöveg váltás nagyon szigorú tervezést követel egy írótól. Tudni lehet önről, hogy tizenkét évig írta a regényt, de hogyan tudta ilyen hosszú ideig tartani magát ezekhez a szabályokhoz? És miért tartott ilyen sokáig, hogy befejezze?

Azért tartott ilyen sokáig, mert többször nekiveselkedtem, de azok a változatok nem voltak jók, elégettem őket, és kezdtem az egészet előlről. Az ember minden regényre úgy gondol, mint egy komplett univerzumra – néha könnyű megteremteni, de néha csak magadban hordozod, próbáld megragadni, újra és újra vissza kell térned hozzá. De igaza van, a szerkezet elég bonyolult volt, sok munka van abban, hogy működjön.

Amikor a végére ért, érzelmileg kimerült vagy inkább felszabadultnak érezte magát?

Próbáltam nem nagyon érzelmelkedni, de a végére nagyon kimerültem, néhány hónapig tényleg nem csináltam semmit. Fura érzés volt ezt a könyvet írni, különösen, mivel pont azon a napon fejeztem be, amikor meghalt az édesapám. Tehát egy nagyon különös személyes kapcsolat is fűz hozzá.

Az édesapja bele tudott még olvasni a kéziratba?

A halála előtt már nem volt igazán jól. Óriási ajándékot adott nekem azzal,

hogy bármit kérdeztem is, mindenre válaszolt, függetlenül attól, hogy az egész konkrét dologra vonatkozott-e, vagy valami elvontabbra. De soha nem volt semmilyen kérése felém. Érdekelte, hogy mit csinállok, ugyanakkor nem firtatta, hogy mi a cselekmény, hogy mi történik a szereplőkkel, semmit. Miután meghalt, csak akkor jöttem rá, hogy ez nagy szabadságot is adott. Hiszen egy regényírónak szabadnak kell lennie ahhoz, hogy alkotni tudjon, és ő megadta ezt nekem. Szerintem ez rendkívüli dolog volt. Nagyon fontos volt neki, hogy az emberek ne felejtsek el, mi történt velük annak idején. Megbízott bennem, és ez hatalmas ajándék.

Igaz, hogy a Man Booker előtt az édesanyja fogadott az öngyőzelmére?

Ez igaz, tényleg így történt! Teljesen padlót fogtam. 96 éves volt akkor, és feltette a nyugdíját. Én épp Londonban voltam, mert a bejelentésre meg kellett jelennünk. Szóval épp a világ másik végén voltam, és teljesen elhúltam, amikor tudomást szereztem arról, hogy mit tett. De végül is bejött neki, nyert, és nagyon büszke volt. (RUFF ORSOLYA)

A halálvasút. A japán hadsereg 1942-től 61 ezer angol, holland, ausztrál, amerikai, új-zélandi és kanadai hadifoglyot, valamint körülbelül 200 ezer indiai, kínai, indonéz, maláj, burmai és thai munkást dolgoztatott a 415 km hosszú vasútvonal megépítésén. Ez biztosította volna az utánpótlást a japán hadsereg számára Burmában (ma Mianmar), valamint egy India elleni, későbbre tervezett támadás során. 1943 végére elkészült a „halálvasút”, ám a terepviszonyok, a trópusi időjárás, a betegségek és az örök kegyetlensége miatt 16 ezer hadifogoly és mintegy 100 ezer ázsiai munkás vesztette életét az építésén.

Sofi Oksanen: A nemek közti egyenlőségen mindig dolgozni kell

CÍMKÉ: TÁRSADALMI NEMEK, HAJKERESKEDELEM

NORMA
Sofi Oksanen

SCOLAR 313 3950

Sofi Oksanen ötödik regényében, a *Norma*ban nemcsak a szépségipar uniformizáló ideáljainak áldozatairól olvassunk, hanem a meddőségről és a bérnyaságról is.

Új regényében a haj központi szerepet kap, a női test kontroll alá vonásának, a társadalmi elvárásoknak való megfelelés kényszerét jelzi. Miért a szépségipart választotta, hogy megmutassa a társadalmi elnyomásokat?

Ha csak a haj és a hajhoz társított jelentésekre fókuszálunk, azt látjuk, hogy évezredek óta kiemelt szerepet tölt be a nők életében. Jelzi a társadalmi státuszt, hogy valaki házas vagy hajadon. A hatalom, gazdagság, vonzerő képzetét társítjuk hozzá. Nem véletlen, hogy háború idején a büntetés egyik módja a haj leborotválása volt, és ez olyan erős kép ma is, ami zsigeri reakciót vált ki. A haj mágikus erővel bír, varázserővel, legalább olyan misztikus jelentéssel, mint a vér. A nőtörténelem elnyomásépipódjait a haj történetén keresztül is meg lehetne írni.

Sokszor hallani azt, hogy a nők visszaveszik a testük felett az irányítást, miközben ezekben a gesztusokban a férfitekintet fenntartott kiszolgálását látjuk. Milyenek ítéli ezeket a megnyilvánulásokat? Van egyáltalán mód arra, hogy elszakadjunk a női test férfiközpontú szemléletétől?

Persze, hogy van, de időbe telik. Finnországban nemrég bemutatták Anna Paavilainen színésznő előadását, a címe *Play rape* (Színpadi erőszak). Belefáradt abba, hogy minden filmben és minden színházi előadás során megerősokolják. Ebből indult az előadás ötlete. Fiatal színésznőknek nagyon gyakran ezt kell végigcsinálniuk a színpadon, a férfiaknak viszont nem, és erről szeretett volna írni egy előadást. Számos interjúban beszélt erről, a színpadi feladatok különbözőségéről, az egyenlőség hiányáról. A feladatok, akár csak a szerepek, eltérőek a színésznők és a színészek számára. Az északi országokban a nemek közötti egyenlőség helyzete nem mondható rossznak. De a helyzet javításán most is és mindig dolgozni kell, ez a munka sosem ér véget. A női politikusokkal szemben támasztott elvárások eltérnek a férfipolitikusok felé közvetített elvárásoktól, és ez azt jelzi, hogy akad bőven tennivaló. A megjelenést illetően is különböznek

az elvárások. Emlékszem, hogy az első női miniszterelnök külföldre utazásakor az újságok a fenekéről cikkeztek, mert mutatósnak találták. Ha férfipolitikusról van szó, ez fel sem merül. Az eset vitát váltott ki a nemek közötti egyenlőségről, elmondhatjuk, hogy pozitív hozadéka is volt.

Norma című regényében a bérnyaság rejtett, de annál valósabb világában találjuk magunkat, és azt látjuk, hogy szegényebb országok, mint Ukrajna, Románia azok az országok, ahol a bérnyák pénz reményében vállalkoznak arra, hogy gazdagabb országok gazdagabb nőinek szüljenek. De a jó minőségű, kémiai anyagoktól mentes nyugatra exportált haj is ezekből az országokból származik. A szegényebb országok gazdagabb országok általi kizsákmányolása jól látható a regényben, és az is hangsúlyos, hogy Norma ebben a világban cselekvésképtelen. Hogyan értelmezhető Norma cselekvésképtelensége?

Normát nem támogatja senki. Azt szerettem volna, ha a főszereplőm ugyanannyira kiszolgáltatott, mint a kizsákmányolt nők, és legalább annyira él rettegésben és félelemben, mint ők. Nem akartam újra a bevándorló nő szempontjából megírni a történetet, hiszen ezt már megtettem a *Sztálin teheneiben*, szóval fontos volt számomra, hogy a főszereplőm finn legyen. Mégis, lehetetlen volt olyan átlagos finn nőt kigondolnom, aki hirtelen bármiféle támogatás, segítség nélkül találja magát. Egy finn nő, hasonló helyzetben bizonyára a rendőrségre menne (a finnek bíznak a rendőrség megfelelő működésében), emiatt olyan nőre volt szükségem, aki ezt nem tenné meg. Olyasvalakiről akartam írni, aki ilyen értelemben a másságot képviseli—és *Norma*ban azt a nőt találtam meg, aki a képességeivel ezt a másságot testesíti meg. A helyzet okát kereshetjük a gazdasági szakadékban, ami sok országban a korrupció eredménye. Számomra a korrupció nemcsak amiatt visszatetsző, mert nem helyénvaló, hanem azért is, mert minden egyenlőség érdekében tett lépésünket aláássza. Dióhéjban: minél kevesebb a korrupció, annál jobb életszínvonalnak örvendhetünk. (TAMAS-BALHA ETELKA)

Joanna Bator trilógiává írta a várost, ahová sosem akart visszatérni

CÍMKE: MÁGIA, TÖRTÉNELEM, NŐI SORSOK, KINCS

SZINTE ÉJSÖTÉT
Joanna Bator

MAGVETŐ 410 3990

Joanna Bator gyerekként soha nem készült arra, hogy író legyen, és a világ másik felére kellett utaznia, hogy a gyerekkor ízei és szülővárosa legendái, emlékképei felerősödjének benne. Az utóbb Niké-díjjal elismert *Szinte éjsötét*ben megint nagyon erős női karaktereket szerepeltet, akiknek egymás közötti viszonyrendszerét alapvetően meghatározza a történelmi kor, amelyben élnek. A lengyel írónővel gyerekkori magányról, ragacsos édességekről és kétarcú városokról is beszélgettünk.

A magyarul eddig megjelent három könyvében az egyik legmarkánsabb közös nevező a helyszín, a szülővárosa, Walbrych. Tudható önről, hogy évek óta nem él már ott, de íróként mi vonzza mindig vissza a városba?

Csak tizenkilenc évet töltöttem abban a városban, és amikor elmentem egyetemre, vissza se néztem, és azt gondoltam, soha többet nem fogok visszatérni. Nem gondoltam túl sokat a városra, nem kutattam a történetét; valahol ott bujkált a gondolataimban. Elmentem, amilyen messzire csak mehettem, egészen Tokióig, ahol hirtelen elkezdtek visszatérni az érzéki benyomások, ízek, illatok; nem is igazán nevezném ezeket emlékeknek. Például a szénpor, az édességek illata, a gyerekkor ízei. Nálam ez a regényírói vonal úgy került elő, ahogy a bűvész egy nyuszt ránt elő a kalapból. Soha nem gondoltam arra, hogy írónő leszek, nem írtam lánykoromban sem. Végül megírtam három könyvet arról a városról, ahová soha nem akartam visszatérni, és most tulajdonképpen a város tiszteletbeli nagykövétévé váltam, ami a mai napig mulattat és hihetetlenül csodálkozom rajta. Nemsokára meg fog jelenni a negyedik kötetem, ami már nem Walbrych-ban játszódik, bár meglehetősen közel hozzá.

A város merőben új arcát mutatja a *Szinte éjsötét*ben, mintha egy teljesen más várost jelenítene meg, mint a trilógia előző két kötetében. Mi volt a kiindulópontja a regénynek?

Az alapélményem Walbrych-hal kapcsolatban az, hogy ennek a városnak két arca van. Van egy felszín, ami egy nem különösebben érdekes várost takar, viszont a föld alatt van egy másik is. Ez egy bányászváros, és végtelen folyosók húzódnak alatta, melyeket teljesen eláraszt, ellep a fekete víz. Ez valami egészen szörnyű kép. Nem csak elárasztott bányák ezek, hiszen például

a vár alatti folyosókon rendezték be Hitler főhadiszállását. Tehát nem lehetünk biztosak abban, hogy mi van Walbrych városa alatt.

A könyvében felbukkanó gyerekek végtelenül magányosak. A magány, az egyedüllét gyerekként mennyire volt az ön számára meghatározó élmény?

Életem első hat évében nagyon magányos voltam. Az én generációmban meglehetősen meghatározó és gyakori élmény volt, hogy a gyerekek nevelésében a nagyszülők segítettek: vagy magukhoz vették a gyerekeket, vagy rendszeresen látogatták őket. Életem első hat évét a nagyszüleimnél töltöttem, ami talán nem lett volna annyira rossz, ha nem lettek volna nagyon szomorú emberek, akikkel életük során számos személyes tragédia történt. Nekem nem volt testvérem, és nem játszhattam a gyerekekkel a házban, mert a szüleim nagyon féltettek. Emlékszem, amikor hatévesen először kerültem be a nagycsoportba – és akkor kerültem először csoportba! –, sokkolt az élmény. Nagyon töredékes emlékeim vannak életem első hat évéről. Talán azért írok ennyire sűrű gyerekkorokról, mert én olyan kevésre emlékszem. Ötéves voltam, amikor a nagyapám meghalt. Egész gyerekkoromban súlyos beteg volt, és amire emlékszem belőle, az a hatalmas szőrös férfifüle. Mindig egy kis asztalkánál ücsörgött, ez a fül pedig nekem gyerekként mindig szemmagasságban volt, erre emlékszem. Ezért is született meg ebből a motívumból a *Homokhegy*-ben a nagyapa alakja. Jobban emlékszem amúgy a németek után maradt berendezésre: a régi bérházakban a hatalmas szekrényekre vagy a kanapékra a hatalmas karfákkal.

Tudta akkor, hogy honnan származnak ezek a tárgyak?

Nem valamiféle racionális tudás volt ez, de tudtam, hogy azok furcsa, különös dolgok, melyek úgy maradtak ott, hogy előttünk németek éltek a lakásban, és azok az ő dolgaik voltak. Bizonyára azért, mert magányos gyerek voltam, és nem volt kapcsolatom más gyerekekkel, a tárgyakkal alakítottam ki egyfajta kapcsolatot, és van olyan tárgyam, amely abból az első lakásból a mai napig megvan.

Elárulja, mi az?

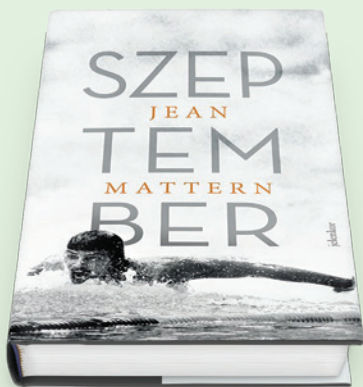
Egy régi, német puncostál, a nagyszüleim sose tudták, hogy mi az. A második könyvemben is felbukkan, ott Napóleon éjjeliedényként szerepel.

(RUFF ORSOLYA)

Jean Mattern: A müncheni mészárlás még mindig tabunak számít

CÍMKÉ: OLIMPIA, TERRORIZMUS, EMLÉKEZÉS

SZEPTEMBER
Jean Mattern

JELENKOR 141 2990

1 972. szeptember 5-én a Fekete Szeptember nevű palesztin terroristacsoport behatolt a müncheni olimpiai faluba, és túszul ejtette az izraeli küldöttség tizenegy tagját. A boldog olimpiaként definiált sportünnep pillanatok alatt rémálommá változott, a németek mentőakciója a túsok halálával végződött. Bár Jean Mattern negyedik regénye a túsdráma pillanataiban jut el a katarziséig, a francia szerző nem a terrorszállra, hanem két idegen hirtelen kibontakozó, szenvedélyes kapcsolatára fókuszál. A *Szeptember* két férfi, egy brit és egy amerikai újságíró személyes drámája egy nyilvános tragédia árnyékában.

A könyv ötletét egy gyerekkori emlék adta: édesapja nem tudta, hogyan magyarázza meg önnek, mi történik Münchenben. Emlékszik, hogy pontosan milyen szavakat használt, hogyan próbálkozott?

Állandóan azt motyogta, hogy nem tudja megmagyarázni, mert az túl nehéz lenne, ahogy megérteni is az lett volna. Ez nagyon frusztrált. Még mindig emlékszem az érzésre, nem tartottam fairnek, hogy nem tud magyarázatot adni sem arra, miért ölték meg a tizenegy túszt, sem az érzéseire. Hiszen azt is tudni akartam, miért olyan feldúlt és elkeseredett. Annyira megrendítettek a történetek, hogy sosem találta meg a szavakat hozzá. A frusztráció, a kielégületlenség érzése, ha nem is a felszínen, de hosszú évekre velem maradt. Amikor a családtagok a londoni olimpián nem emlékezhetek egy perc csenddel az áldozatokra, újra előjött. Lenyűgöző, hogy működik az ihlet: nagyon mélyről hirtelen előbukkan belőled valami, és arra kényszerít, hogy regényt írj.

A Nemzetközi Olimpiai Bizottság (NOB) a hivatalos indoklás szerint azért nem engedélyezte az egyperces főhajtást az egyik áldozat, Andrea Spitzer vívőedző özvegyének, mert nem szoktak személyes megemlékezéseknek helyet adni. Ankie Spitzer később azt nyilatkozta, neki az mondták, huszonegy arab küldöttség fenyegette bojkottal és hazautazással a londoni olimpiát, amennyiben helyet adnak a kérelmének. Ön szerint mi lehet a bizottság döntésének valódi oka?

Ők is bűnösnek érzik magukat. Ahogy írom is a könyvben, a NOB akkori elnöke, Avery Brundage olyan gyorsan túl akart lenni az egészen, amilyen gyorsan csak lehet, és azt sürgette, hogy vigyék ki a túsokat az olimpiai faluból. Ha a túsok a faluban maradnak, a németeknek talán több idejük lett volna, hogy megoldják a válságot.

Semmi sem zavarhatta meg a boldog olimpiát.

Pontosan. A németek nagyban felelősek a túsmentő akció kudarcáért, de nem egyedüli felelősök azért, hogy az olimpia folytatódott. Sok német meg akarta szakítani a játékokat a túsdráma után, de a NOB ezt nem engedte. Nagy a felelősségük, ám ezt nem képesek elfogadni, ezért is utasították vissza a londoni megemlékezést.

Milyen a müncheni terrortámadás megítélése Németországban?

Meglepődtem, hogy az emberek még mindig nehezen beszélnek róla, még mindig tabunak számít.

Pedig a németeknek nem szokott gondot okozni a szembenézés.

A holokausztot és a náci időszakot azért tudták maguk mögött hagyni, mert az még egy másik korszak volt, de a túsdráma a demokráciában, a modern Németországban zajlott. Még nincs meg a távolság, hogy azt mondhassák, egy másik országban, társadalomban, rendszerben történt mindez, mert a rendszer, ami akkor kudarcot vallott, még mindig fennáll.

Mondhatjuk, hogy egyfajta emlékműnek szánta a regényt? Azt akarta elérni, hogy újra beszéljenek az áldozatokról, emlékezzenek a nevükre?

Nem tudom megítélni, hogy a könyvem emlékmű-e, de nagyon fontos volt, hogy olyan regényt írjak, ami tisztelettel adózik az áldozatok emlékének. Ezért is kutattam ennyit, szerettem volna, hogy minden apró részlet a legpontosabb, leghitelesebb legyen, a túsdrámával kapcsolatban minden információt háromszor ellenőriztem. Nem akartam előrángatni a borzasztó részleteket, sok mindent kihagytam a történetből a családtagok miatt. Mostanáig egy olyan hozzátartozóról sem hallottam, aki olvasta volna a könyvet, de remélem, ha lesz ilyen, érzi majd, hogy milyen fontos volt, hogy a túsok emlékéről is beszéljek.

(ROSTÁS ENI)

Kristian Bang Foss: A társadalom foglyai vagyunk

CÍMKE: BETEGSÉG, HALÁL, FEKETE KOMÉDIA

A HALÁL AUDIVAL JÁR
Kristian Bang Foss

PARK 232 2490

Gyerekként képregényeket akart készíteni, az írásban pedig ugyanaz vonzza, mint egykor a rajzolásban: kompromisszum nélkül teremthet világokat. A dán Kristian Bang Foss *A halál Audival jár* című regényéért 2013-ban elnyerte az Európai Unió Irodalmi Díját. A könyvben egy súlyosan beteg ember és a gondozója a bürokratikus és biztonságos Dániát maguk mögött hagyva nekivág Európának, hogy egy marokkói csodadoktornál keressenek gyógyírt és vigaszt. Kristian Bang Foss-szal a méltósághoz való jogról, a nyughatatlanságról és a szimbolikus autómárkákról is beszélgettünk.

Létezik egy jelentés, ami a boldogság alapján rangsorolja az országokat, a listát legutóbb Dánia vezette. Regényének két hőse viszont másra sem vágyik, mint hogy otthagyja az országot, és eljusson Marokkóba. Ön szerint mégis mi a baj Dániával?

Valójában örülök, hogy Dániában élek, a könyv ugyanakkor eléggé kritikus az ország jóléti rendszerével szemben. Utóbbival nincs különösebb bajom, tetszik, hogy mindenki kaphat esélyt, de valahogy nagyon zavarnak azok az emberek, akiket ez a fajta biztonság kitermel magából. Bizonyos szempontból eléggé el vagyunk kényeztetve, önállótlank vagyunk, és ez baj. De fogalmam sincs, mi lehet rá a megoldás.

A valóságos és a kitalált elemek keverésével való játékot mennyire érzi a sajátjának?

Nincs vele problémám, mindig is hajlamos voltam arra, hogy vegyítsem a fikciót és a realitást. Az írásaimban gyakran felteszem a „mi lenne, ha” kérdését. Korábban egy nagyon beteg ember gondozójaként dolgoztam egy dán külvárosban, hasonló módon ahhoz, ahogy a könyvben is szerepel. Annak az embernek mindig az volt az álma, hogy elutazhasson, de bürokratikus akadályok miatt ez sosem történt meg. Irritált az egész eljárás, és később talán ez az élmény is inspirálta a regényemet.

Könyve nagyon sok témát érint, hiszen olvasható egy utazás, egy barátság vagy akár az emberi hanyatlás regényeként, de szól a választásról is, hogy akarok-e élni vagy éppen befejezni az életem. Emellett a pénzügyi válság is markánsan megjelenik

benne. Önnek melyik volt a legfontosabb, amikor elkezdte a regényt?

Nem véletlen, hogy a történet 2007-ben kezdődik: azok az emberek, akik nagyobb rálátással rendelkeztek, korábban talán már sejtették a válság közeledtét, de az átlag dán ekkor ismerte fel, mi is vár ránk. Aztán ott volt az a fickó, Stein Bagger, aki egy nagy számítástechnikai cégnél dolgozott, üzleti zseninek gondolták, aztán kiderült róla, hogy egy csaló, le is csukták. Ő egyszerre testesítette meg az erőt és a nyughatatlanságot. Mielőtt feladta volna magát, még végigautózott az Egyesült Államokon, és valójában senki sem tudta, hogy miért csinálta ezt. Ugyanazt a nyughatatlanságot láttam benne, mint a regényem két szereplőjében, akik egy marokkói gyógyítót akarnak felkeresni. De a könyvben fontos szerepe van még a méltóságnak is; ez valószínűleg a választással van összefüggésben. Waldemar méltóságot akar kiharcolni magának, amikor a saját döntéseit szeretné meghozni – akkor is, ha ezek hülye döntések. De mégis a saját döntései.

Érezte valaha azt, amit a regényhősei, hogy annyira elege van, hogy szíve szerint sarkon fordulna, és mindent maga mögött hagyana?

Elég gyakran. Nem is biztos, hogy elegem van, inkább valami belső késztetést érzek. De miután saját családot alapítottam és gyerekeim születtek, már nem érzem, hogy le akarnék lépni. Az egyik nagy hősöm a *Walden* szerzője, Thoreau, aki egy kis kunyhóba költözött a Walden-tó mellett. Amikor írtam a könyvet, eszembe jutott, hogy ez talán már nem is lehetséges. A társadalom elől nem tudunk elmenekülni, a foglyai vagyunk.

Árulja el, miért épp az Audit választotta?

Nekem ez a kocsis az erő szimbóluma, és Dániában annak idején a miniszterelnök, Helle Thorning hivatalos autója is egy Audi volt. Ezenkívül Koppenhágában előszeretettel furikáznak Audival a bűnözők is. Amikor Stein Bagger keresztülszelte az Egyesült Államokat, ő is Audit vezetett. A könyveimben mindig használok márkanéveket, hiszen a mindennapi életünk annyira tele van velük. Az se véletlen, hogy a könyv két főszereplője egy Volkswagent vezet. Egy Volkswagenben sosincs esélyed egy Audival szemben. (RUFF ORSOLYA)

Ilma Rakusa: A hallgatás is erotikusabb, mint németül dadogni.

CÍMKÉ: SPOKEN WORD, SZENVEDÉLY, GYŰLÖLET

SZEPTEMBER
Jean Mattern

JELENKOR 141 2990

Két ember találkozását, elválását és kapcsolatuk utóregéseit énekl meg nyolc búcsúversben Ilma Rakusa. Az Időmérték-sorozatban megjelent *Love after love* kétnyelvű párbeszéd és egymás mellett elbeszélés, vagy, ahogy Nadas Péter nevezi a kötethez írt utószavában: „szerelmi kiáltozás a nagy nyelvi rengetegben”. Rakusa szabadversszerűen hőmpolygó emlékei, vágyai és tuskéi Kiss Noémi fordításában elevenednek meg, szenvedélyük, pátoszuk, reménytelenségük egyszerre spoken word, kaddis és litánia.

Olvasás közben úgy tűnt, mintha ezek a versek, amelyekről kicsit a spoken word, Laurie Anderson, Meredith Monk jutnak eszembe, szinte kiszakadtak volna önből. Mesélne arról, hogyan keletkeztek?

Az első és leghosszabb vers, a *Nevermore* tényleg valahogy kiszakadt belőlem, aztán volt egy kis szünet, amikor nem tudtam, lesz-e még több is. A *Nevermore* olyan, mint egy kitörés, a második, az *Everywhere* már kevésbé volt emocionális, a többi még kevésbé. Amikor éreztem, hogy ebből ciklus lesz, akkor már gondolkodni kezdtem a formán, hogy ne csak spoken word legyen, ne csak egy spontán megírt ciklus, hanem művészi alkotás. Egyébként pont ez volt az, ami lelkiileg megmentett. Naplót mindig is írtam, az egy párbeszéd magammal, ám a kötet már sokkal tudatosabb, egy másik párbeszéd azzal, akiről szól és valamilyen közönységgel.

A könyv elején még van harag, düh és majdnem hogy gyűlölet is, aztán valamiféle megbékélés következik és kicsit nyugodtabb lesz az egész. Ebből is látni, hogy a versek nem két hét alatt keletkeztek. A nyolcadik után azt éreztem, hogy most már semmi mondanivalóm sincs, megkönnyebbültem, valami meglazult bennem, és úgy tűnt, tényleg képes vagyok elengedni. Fontos, hogy nemcsak az ész mondja ilyenkor, hogy vége és el kell engedni, hanem a szív is. Az illető rögtön talált magának másik partnert, beleszeretett valakibe, én meg ott álltam, és tudtam, hogy a búcsú egy folyamat, de most már egyedül kell búcsúznom.

A kötetbe nyolc búcsúének került, melyek műfaja akár litánia vagy kaddis is lehetne.

A kaddis Isten felmagasztalását jelenti, a versekben viszont mintha ezt a bizonyos férfit helyezte volna Isten szerepébe, aki egyre jobban elveszti az istenszerűségét, ahogy haladunk előre a történetben.

Az volt a probléma, hogy nagyon függtem tőle. Franciául az jut eszembe: *amour fou*. Amikor az ember teljesen ki van szolgáltatva valakinek, dacára annak, hogy az agya azt mondja, nem lesz belőle semmi. Ő Amerikában élt, én Európában, ritkán találkoztunk, és nem tudtunk ebből valódi életet konstruálni. De nem is lett volna életrevaló. Gyűlöltem magam, amiért ennyire függtem tőle. Még senkitől nem függtem, csak az Úristentől. Ő az egyetlen, akitől hajlandó vagyok.

Nem voltam képes kiszabadulni ebből, és tudtam, hogy ez nemcsak az ő hibája, hanem az enyém is, ha egyáltalán hibáról van szó. Egyszerre volt kín és passzió. A magyarban ez nagyon szépen összecseng: szenvedés-szenvedély.

A kötet címe egyértelmű utalás Derek Walcott azonos című versére. Walcott azt írja: „You will love again the stranger who was your self.” A búcsúének azt is jelentheti, hogy attól az embertől búcsúzik, akivé a másik mellett vált.

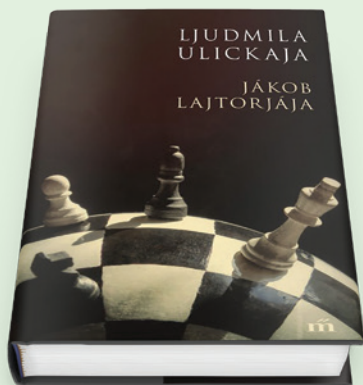
Tulajdonképpen ettől a konkrét szerelemtől búcsúzom. Nagyon fontos nekem ezt a vers, azért mertem felhasználni a címét, mert nem találtam jobbat. Az angol nyelv nagyon meghatározta ezt a kapcsolatot, mert az illető angol származású, és abban az időben én is angolul gondolkodtam. Írás közben spontán jöttek a mondatok, és akkor úgy döntöttem, maradjon az egész kötet kétnyelvű.

Máshogy szeret az ember angolul, mint németül?

Az angol közvetlen és lényegre törő, a német merev és kevésbé érzéki. A fiam élt és tanult is Amerikában, és bár volt német barátnője, egyszer azt mondta nekem: mama, én csak angolul tudok szeretni, mert az sokkal jobban működik. A német remek nyelv, ha az ember filozófiáról beszél, és költészeti nyelvnek is nagyon alkalmas, de spontán emocionális dolgokra nem az igazi. Az ember néha inkább hallgasson. Az is erotikusabb, mint németül dadogni. (ROSTÁS ENI)

Ljudmila Ulickaja: A levelek nélkül nem lett volna regény

CÍMKÉ: ÖSZINTESÉG, GENERÁCIÓS KÜLÖNBÉSÉG

JÁKOB LAJTORJÁJA
Ljudmila Ulickaja

MAGVETŐ 720 5490

Atársadalomra káros, a szovjet légerekbe száműzöttek története generációkon átívelő traumákat okoznak.

A vád sokszor ki sem derül, a vádló személyéről és motivációjáról sem tudunk meg semmit. Jákos lajtorjája az árulás könyve, az árulásé, amit nem lehet elhallgatni, de elmesélni sem. Helyette csak az ártatlanul elítéltek története marad. Hogy lehet az igazságtalanság ellenére megőrizni a méltóságot? Hogy lehet szembenézni az árulással? Ezekre a kérdésekre keresi a választ Ludmila Ulickaja legújabb regénye.

A Jákos lajtorjáját eddigi legőszintébb könyvének nevezte, miért?

Számomra ez határkérdés volt, és ebben a könyvben, úgy érzem, elmentem a végső határig. Száz évvel ezelőtt a meztelen térd ábrázolása számított merésznek, ma ez már nem sokkoló. Ibsen Nórájában azt látjuk, hogy a férj évtizedeken keresztül gondolkodik azon, hogy el kéne válnia a feleségétől, de reggel, az asztalnál, amikor megvillanni látja a felesége bokáját a szoknyája alól, rájön, hogy nem tudja megtenni. Ez az intimitás. Vannak, akik minden részletet képesek elmesélni a magánéletükről, én ebben a könyvben arról írok, hogy az apám hogyan lett áruló. Ennél intimebb témáról nem tudok beszélni. És ehhez az kellett, hogy egy korábbi meggyőződésemet arról, hogy mi megengedett, át kellett értékelnem.

Maruszja és a férje, Jákos levelezését is közzéteszi a regényben. Miért volt fontos, hogy ezeket a leveleket beemelje?

Ez egy igazi szerelmi vallomás volt. Ami annyira őszinte volt, amelyet én soha nem tudtam volna kitalálni. Remélem, hogy a nagypám megengedte volna a levelek közzétételét. Egyébként nem vagyok benne biztos. De ezek nélkül a levelek nélkül nem lett volna regény.

A levelek révén betekintést nyerünk abba is, hogy a távolság hogyan teremti meg a vágy nyelvét. Azt is látjuk, hogy az

unoka, Nóra hogyan éli meg ugyanezt, hogyan keresi meg a vágy az útját a nyelvben és a regényben. A különböző korok vágy- és testábrázolásának lehetőségeit is figyelembe vette?

Fontos volt számomra érzékeltetni a generációs különbségeket a testi tapasztalatok ábrázolásában. Ilyen értelemben is a határok kitapogatósa foglalkoztatott, mert közel szeretnék lépni ahhoz, ami még megengedett. Az anyaság tapasztalata, a szoptatás intimitása az irodalomban most kezd artikulálódni. *A Médea és gyermekei* kapcsán egy matematikus férfiismerősöm felhívott és megköszönte, hogy rálátást nyert olyasmire, amiről eddig azt hitte, mindent tud. Manapság, amikor kiéleződik a női és férfi szerepek közötti harc, akkor nagy öröm a partnerség kiépítésének az erősítése, ami a jobb megértést jelenti.

És ha ezt a kérdést kitégítjük a 19. és 20. századi orosz szerzők nőalakjaira, mit látunk?

Ha mai szemmel, vagy akár a 20. századi szemmel nézzük a 19. századi orosz szerzőket, annak alapján szexistának, a nőket lenéző szerzőknek kellene őket érzékelnünk. Ha a Turgenyev-hősnőkre gondolunk, a csodálatosan szép és harmonikus nőalakokra, akik valamiért mindig sértődöttek, azt kell látnunk, hogy Paulina García Viardotval ellentétesek, viszont érdekes az, hogy Turgenyev regényeiben annál inkább találkozunk a valódi nők karikatúrájával.

Ha Jákos álmára gondolunk, aki a létra legfelső fokán megpillantja a mennyország kapuját, ami a kötelességek és felelőségek elfogadását jelzi, akkor a regénybeli Jákos történetének létrája hova vezet?

Miután felszámolták a sztálini légereket, bűnözők milliói maradtak büntetlenül és értetlenkedtek, hiszen úgy érezték, őszintén szolgálták a rezsimet, miért kellene felelniük? Ez a „gonosz banalitásnak” a problémája, amiről Hannah Arendt írt az Eichmann-per kapcsán. Ez a teljes mértékben gyakorlati probléma mély erkölcsi és egzisztenciális kérdést feszeget. De ez nem jut el az emberi jogokat védő Eldar Dagyint ütlegelő smasszernek a tudatáig a karéliai lágerben.

(TAMÁS-BALHA ETELKA)

Nemes Nagy Ágnes nem külön kategória

SZÖVEG: ILLÉS ZSÓFIA | KÉP: BALLA DEMETER

CÍMKE: KÖLTŐNÖSÉG, KÁNONKÉPZÉS, KRITIKA

1 Nemes Nagy Ágnes addig ismeretlen, visszatartott verseit először a volt férj, Lengyel Balázs adta ki 1995-ben, négy évvel a költő halála után.

2 A Ferencz Győző által szerkesztett új kiadvány azonban még teljesebb képet ad az életműről, hiszen közel száz olyan verset tartalmaz, amelyek korábban sehol nem jelentek meg.

3 A könyv eredeti formában közli *A Föld emlékeit*, valamint a költő életében megjelent, de ebbe a kötetbe fel nem vett verseket.

4 Közreadja továbbá a jelenleg ismert kéziratos vershagyaték teljes anyagát, illetve összes gyerekversét.

5 A versekhez készült jegyzetek a keltezés adatai mellett közlik a kéziratokban fennmaradt szövegváltozatokat is.

6 Az *Összegyűjtött versek* tehát – néhány diákkori zsengetől eltekintve – tartalmazza az összes olyan verset, amelyet bizonyíthatóan Nemes Nagy Ágnes írt.

Objektív líra, mértani pontosság, hűvös távolságtartás és megingathatatlan erkölcs: ezek az eposzi jelzői a 20. századi magyar irodalom egyik legfontosabb költőjének, Nemes Nagy Ágnesnek. A kemény, szikár felszín alatt egy végletekig érzékeny női lélek lakozott, aki szubjektív, alanyi verseket is írt. A Jelenkor Kiadó gondozásában nemrég megjelent az *Összegyűjtött versek*, a Nemes Nagy-líra gyűjteményes kötete, amelyben a költő teljes életműve szerepel, köztük közel száz, eddig kiadatlan verssel.

Nemes Nagy Ágnes az egyetlen magyar költőnő, akivel középiskolás tanulmányaink során megismerkedhetünk. Valószínűleg nagyon megsértődne, ha tudná, hogy költőnőnek nevezzük, mint ahogy a valóságban is megviselte, amikor egy kritikus könnyelműen ezzel a definícióval illette. Ács Margit így emlékszik az esetre, ami 1975 szilveszterén történt Lator Lászlóknál:

„Lengyel Balázs a háttérben tudomásunkra hozta, hogy Ágnes napok óta nagyon rossz állapotban van, sokat sír, mert kiborította egy kritika. Ha jól emlékszem, az a kritika az ÉS-ben jelent meg, amelynek Balázs állandó munkatársa volt, s a kritikus hangvételét jellemző csak annyit, hogy N. N. Á.-t »költőnőnk«-nek aposztrofálta. (...) Májig tart a megdöbbenés: Ágnes egy link, felületes elménckedés miatt napokig sírt! Ha egy nő tehetséges, fel kell

készülnie rá, hogy vagy azt fogják rásütni: frigid, vagy azt, hogy fehérmájú – és én hozzátettem akkori újabb tapasztalatokkal: vagy hogy lesbikus.»

Nemes Nagy egész életében igyekezett kitörni a költőnőszerepből, nem külön kategóriában akart versenyezni, hanem magától értetődően ott lenni a költészet élvonalában, a legék közt. Nem műszaként, nem szoborszépségű szőke nőként, hanem költőként. Ezért küzdött mindvégig egy olyan politikai és társadalmi berendezkedésben, amikor nemcsak a női, hanem a férfi költőknek is nehéz soruk volt.

„NEM LEHET MAGAS SARKÚ CIPŐBEN IRODALMI SÉTÁKAT FOLYTATNI”

Az idézet Szerb Antaltól származik, és legelső találkozásukkor hangzott el, ahol Nemes Nagy olyan nyaktörően magas sarkú cipőben jelent meg, amiben járni is alig tudott. Pedig az alig tizennyolc éves

lány csak csinos akart lenni, amikor az általa leginkább kedvelt prózáíróval találkozik. Ekkor még nem volt önbizalma, nem is merete elküldeni a verseit a Nyugatnak, mert félt, hogy úgysem találnák őket elég jónak. Csak Szerb Antalnál próbálkozott, aki jóságosan a szárnyai alá vette a fiatal lányt: művészbártságuk egészen 1944-ig, Szerb elhurcoltatásáig tartott.

Ez az atyai dorgálás segített abban, hogy Nemes Nagy egy életre megtanulja, ha a verseivel akar érvényesülni az irodalomban, nem használhatja eszközként a szépségét. Csakhogy nem szépnek lenni egy karcsú, magas, szőke nő esetében nem is olyan egyszerű feladat. Nem is sikerülhetett maradéktalanul: Nemes Nagyba hosszabb-rövidebb időre szinte valamennyi férfi pályatársa beleszeretett. Pilinszky János még feleségül is kérte, annak ellenére, hogy Nemes Nagy abban az időben már házas volt.

Későbbi férjének, Lengyel Balásznak is a külseje tetszett meg először, ám csak akkor szeretett bele, amikor első

HIRDETÉS

Építs gépeket!
5990 Ft
22 oldal
265 × 235 mm

Olvassatok velünk fiúk, lányok!
4990 Ft
475 oldal
175 × 225 mm

Állatok/járművek építőelemekből
2790 Ft
96 oldal
190 × 250 mm

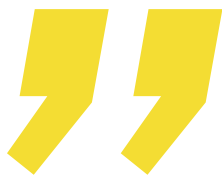

Napraforgó

1047 Budapest, Baross u. 91–95. • Telefon: (06-1) 272 1313 • Fax: (06-1) 272 1312 • E-mail: napraforgo@napraforgokiado.hu • www.napraforgokiado.hu

A boldog szerelem létfeltétel és munkafeltétel, mint a kenyér, a toll, a szabadság. A boldogtalan szerelem nem szakmám.

közös sétájuk alkalmával Nemes Nagy elszavalta neki a verseit. A lány is belehabarodott az akkor még a jogász, később azonban az irodalmár pályát választó fiúba: még a vőlegényét is otthagyta a kedvéért, és hozzáment feleségül. Közös életük a viszontagságokat sem nélkülözte. Házasságkötésükkor már javában tartott a második világháború: az esküvőt Lengyel egyik katonai szabadsága alatt tartották meg. Nemes Nagy bátran viselte magát a nehéz időkben: mikor 1945-ben hírt vette, hogy Lengyel Debrecenben hadifogoly, egy vonat tetejére kapaszkodva utazott el hozzá, hogy minél hamarabb láthassa.

A háború után a nyugalom rövid időszaka következett: a Lengyel házaspár és a társaságukba tartozó írók, költők (Vas István, Kormos István, Pilinszky) 1946-ban megalapították az Újholdat, amelyet a Nyugat, azon belül is elsősorban Babits Mihály szellemi örökösének tartottak. A „hároméves irodalom” virágzó korszaka után azonban jött az újabb sokk: a kommunista hatalomátvétel. Ahogy a fasizmustól, Nemes Nagyként az új rendszertől is élesen elhatárolódtak, amiből elég sok kellemetlenségük származott. Előfordult, hogy hajnali kettőkor csöngetett be hozzájuk a Magyar Írószövetség futára: három napon belül odát várnak Nemes Nagytól Rákosi tiszteletére. Alapvetően mégis inkább az

volt a jellemző, hogy a hivatalos irodalom teljesen hanyagolta az újholdásokat: hosszú évekig nem is jelenhetett meg tőlük semmi. Nemes Nagy Ágnes is többnyire versfordításokból és – Weöres Sándorhoz hasonlóan – gyerekversek írásából tartotta fenn magát.

Lengyel Balázs a forradalomban való tevékenységéért 1956-ban börtönbe került. Ekkor már egy ideje viszonyt folytatott egy másik nővel, ezért szabadsága után közös barátnőjükkal, Szabó Magdával üzentte meg Ágnesnek, hogy nem megy vissza hozzá, válni akar. Lengyel Balázs hamarosan újránősült, Nemes Nagynak soha többé nem lett senkije:

„Mindig is boldog szerelemben kívántam élni, eltéphetetlen kötelékben... A boldog szerelem létfeltétel és munkafeltétel, mint a kenyér, a toll, a szabadság. A boldogtalan szerelem nem szakmám. Ki nem állhatom az úgynevezett szerelmi bonyodalmaszerelemről hiszem azt, hogy reménytelen – ennél alább nem adhatom.”

LELKI TÉNYEK JELEI

Az évek múlásával a rendszer szigora egyre lazult. Nemes Nagy 1957-től újra publikálhatott, és – bár a hivatalos kultúrpolitikától mindvégig távol tartotta magát – az 1970-es és 1980-as évekre a magyar irodalmi élet meghatározó személyisége lett. Ekkoriban már utazhatott is: számos külföldi irodalmi eseményen képviselte hazánkat, sőt, 1979-ben négy hónapot tölthetett lowában az egyetem nemzetközi írótáborában is.

Lengyel Balázssal, akivel végig baráti viszonyt ápolt, 1986-ban újraindította az Újholdat, félévente megjelenő évkönyv formájában. A kötetekben nemzedéktől függetlenül bárki publikálhatott, aki azonosulni tudott az Újhold eszméivel, és írása megütötte az elvárt színvonalat.

Nemes Nagy Ágnes 1991-es halálakor már a magyar irodalom kikerülhetetlen alakjaként, a huszadik század egyik legfontosabb magyar költőjeként tartották számon. A magyar irodalomban kevés az olyan tudatosan felépített lírai életmű, mint az övé. Egész életében azért küzdött, hogy ne fizikai szépsége, hanem szellemi teljesítménye miatt emlékezze-

nek rá – ebben a törekvésében egészen odáig ment, hogy egy ízben csaknem az összes fiatalkori fotóját elégette. Hasonlóan könyörtelenül bánt írásaival is, ezért ifjúkori szerelmes verseit, szerelemről írt esszéit részben megsemmisítette, részben az asztalfiók mélyére száműzte, mert semmiképpen sem akarta, hogy ezekkel azonosítsák. Köteteit mindig mértani pontossággal szerkesztette meg, általában egyszerre tartalmazták régi és új verseit is. Életében megjelent utolsó kötetét, *A Föld emlékeit* tekinthetjük lírai örökségének, amelyben megtalálható minden Nemes Nagy által a nyilvánosságnak szánt vers. A kötet legtöbb költeménye megfelel a tárgyias költészet eszményének, melyet többek között maga a költő dolgozott ki:

„Az objektív líra képei, tárgyai (...) nem díszítők vagy szemléltetők, nem is jelképezők, hanem a másképp elmondhatatlan közlés elemei. Olyan lelki tények jelei, amelyek más módszerrel ábrázolhatatlanok. Minden tárgy valami más helyett van itt, egy benső jelenség jelcsoportjaként, mert még leginkább ez – a tárgyi megfelelő – képes hordozni, szuggerálni a más módon kifejezhetetlent. Az objektív líra minősége természetesen a szuggesztív erején múlik.”

Az objektív költő maszkja mögött végig ott rejtőzött a hús-vér nő, akinek fáj a mellőzés, a férjétől való elválás, a különféle betegségek, az öregedés és a halál közelsége, és aki ezeket a tapasztalatokat egy kvázi lírai naplóban folyamatosan meg is örökítette. Ezeket a verseket soha nem szánta kiadásra: egyrészt túl személyesnek érezte őket, másrészt nem akarta megbontani a képet, amelyet hosszú évek munkájával felépített magáról. A szövegek szubjektívek, alanyiak, gyakran szólnak mindennapi eseményekről, visszatérő elemük a testiség. Nem sterilek, nem tárgyilagosak: egy végletekig érzékeny lírai én fejezi ki bennük aktuális érzéseit, szorongásait. Bár beszédmódjuk, versfelfogásuk éppen ellentétes a tárgyias versekével, ugyanazon a félreismerhetetlen, csak Nemes Nagyra jellemző hangon szólalnak meg.

Rettentő ez az objektivitás. Ez a kötél-rend, ez a láthatatlan célzás-csomó, bujkálás a szavakban, ez a temérdek hallgatási érdem. Megfojt ez a szemérem. K

Mikrokozmosz

SZÖVEG: PÉTERFY GERGELY | KIÁLLÍTÁS: #BARTÓK (2016. OKTÓBER 08 - 2017. JANUÁR 29.) | ALKOTÁS: FARKAS DÉNES: MIKROKOZMOSZ, 2016.

Az irodalmat a kezdet kezdetétől az a vád éri, hogy szavaival nem az igazságot kutatja, hanem mindössze tetszetős látszatot teremt. Hogy nem az erényre tanít, hanem felcicomázza és érdekessé teszi a bűnt. Hogy nem a valóságot festi, hanem víziókat és lázálmodat rögzít, s ezeket valóságnak hazudja. Egyszóval, hogy a hamisság pártján áll, s így mindenestül kivetendő egy olyan világból, amelyet az erény és az igazságosság alapelvei szerint kíván a bölcsek közössége felépíteni.

A valóság, gondolhatnánk, annyi, amennyi megtörténik, az igazság pedig az, amely világnézetünk alapelveinek megfelel. Ha azt mondjuk valamire, hogy ez az igazság, mert ez történt, történik, vagy fog történni, onnantól kezdve kizártuk az igazság egyetlen lehetőségét és eszközét, a szabad elbeszélést, a gondolkodás és a latolgatás sokesélyűségét a bizonytalanság fenséges kockázatát. Mert bizony mondom néktek, az emberek jobban szeretik az igaz történetet, mint a fikciót. Mintha nem lenne mindegy. Mintha nem bíznanak abban, hogy amit a fantázia teremt, ugyan olyan jogon tartalmazza mindazt, amit a valóság kreál. Elvégre a fantázia is a valóság része, és viszont, a valóság is pusztá fantázia.

A „valóságos” „igaz” történetek tekintélyét a többség szemében az a fikció adja, hogy az emberi elme és a valóság természetesen lényegileg különbözik. Az a hit, hogy a valóság történeteit valami nagyobb erő, valamilyen mindentudó írói tehetség szövi, s így az emberi sorsokban és a véletlenekben el vannak rejtve ennek a nagyobb erőnek a legmélyebb titkai: Isten titkai, a bolygók titkai, a reinkarnáció, a karma titkai, mindegy, hogyan nevezzük. Valami emberfeletti. A valóság - gondolhatnánk - ennek az emberfeletti az irodalma.

Az úgynevezett igaz történetekben, amelyek valóságos emberekkel a valóságos időben estek meg, s mi tanúként lehetünk az elbeszélőik vagy tanúktól értesülünk róluk - különben menten felmerülne a fikció

gyanúja - azt csodáljuk, hogy a sorsnak, világnak, avagy ezen felül még történelemnek is nevezett erő miféle elképesztő sorfordulatokban fejezi ki magát. Az emberi sors a világban munkálkodó erők nyelve, tehát maga is egyfajta jelsor. Az emberi élettörténetek szövegek, amelyek egy félig érthetetlen nyelven íródtak, s csak a numennek van ahhoz elegendő tudása, hogy a teljes szöveget megértse. Az ember számára saját léte, hát még másoké: egy félig elfelejtett, vagy - ez is világnézet kérdése - egy teljesen soha meg nem tanulható nyelv szövegei. Mindennek van értelme, csak a halandó elme kevés ahhoz, hogy felfogja.

Az érthetetlen is érthető, sub specie aeternitatis. Amit igazságtalannak élünk meg, az valójában igazságos, a fájdalmas cirógató, a tragikus kacagató és a nevenséges pedig unalmas lesz, amint ez az örökkévaló olvasó tekint bele emberi létünk szövegeibe. Hiszen ott van benne az a hatalmas mennyiségű, számunkra rejtve maradt szöveg, amely felülírja és átértelmezi a mi emberi olvasatunkat.

Ezzel szemben a kitalált történeteknek nem tulajdonítunk ilyen pufferzónát, azokról azt feltételezzük, minden porcikájukban érthetőek számunkra, hiszen emberi nyelv és elme alkotta őket. Mintha bizony többet tudnánk megérteni, mint amit el tudunk képzelni, vagy többet tudnánk

elképzelni, mint amennyit meg tudunk érteni. Azzal az analógiával tekintünk a történetekre, mint a betegségre, vagy a világmindenségre. Akkor is láttuk a jeleit, amikor még nem értettük őket teljes egészében: geocentrikus nyelven igyekeztünk megérteni azt, ami heliocentrikuson íródott, a betegségeket pedig az Ószövetség nyelvéből vezettük le, nem a virológiából és a bakterológiából. Hát ez van, gondolhatnánk, a történetekkel is? Hát ha egyszer csak magunk is, egy mélyebb pszichológia, egy átütőbb szociológia, egy jövőbeni genetika- és örökléstan szemüvegén át teljesebb megértésre teszünk majd szert, s a ma történeteiben egészen mást olvasnak majd a jövő boldog emberei, mint ma mi itt, boldogtalanok. **K**

BEAT HOTEL | SIROKAI MÁTYÁS & BAJTAI ANDRÁS ROVATA

Megnyitja kapuit a Beat Hotel, Sirokai Mátyás és Bajtai András rovata. A két fiatal költő a VS.hu után itt folytatja cikksorozatát tematikus összeállításokkal és irodalmi mélyfúrásokkal. Szigorú és szubjektív szövegek, ajánlók néhány csepp savval átitatva.

Lírai csúcstámadások és mélyütések

Négy magyar verseskötet, ami nem felel meg az elvárásoknak, és mer egyszerre mocskos és gyönyörű lenni. Aki karácsonyi ajándékötletet keres, az nyugodtan lapozzon tovább. Szigorúan felnőtt besorolású könyvek!

FANTOMIKER

Tolvaj Zoltán

JAK+PRAE.HU 104 2000

Tolvaj Zoltán közel tíz év után jelentkezett *Fantomiker* című, harmadik könyvével. A zsigerien pulzáló verseket szinte szétveti a „létvizskettség”, miközben mormolásába egy „Werner Herzog-népmese” narrációja szűrődik be. Tolvaj költeményeiben a csendeleitek bűzlenek, Krisztus szívét nagyítóval égetik ki, és az istenek felfáztak. Mintha csak egy időgéppel iderángatott, megborult trubadúr csavarogna Budapest sötétebbik felén. Ne lepődjünk meg, ha a *Fantomiker* egyik versében egy rituális berber teveáldozás kellős közepébe csöppenünk. Emlékeztetések a kötet állatai, Gagarin, a macska egy szívszorító szerelmes versben bukkan fel, de Tolvaj egy kentaur hátán még a Chili bár pultjához is elvezet bennünket. A hamvasztásról és a mélytengeri halfajok szerelméről szóló talált versei pedig még a könyv öntörvényű világán belül is felejthetetlenek, de már címekben is sokat ad: *A szél külön nyelve*, *Naponta kétszer éjfél* és *A hullóagy néma* – ezek a sorok önmagukban is visszhangozhatnak a fejünkben.

„Az utcai lámpák fényében a lovas szobor megnyúló árnyéka egyszerre volt háttére és eseménye egy olyan színjátéknak, amelynek közönsége labda a látvány remegő tenyerében.”

LÍRAI CSÚCSTÁMADÁS

LÍRAI MÉLYÜTÉS

„...most addig

zokogok, amíg a cigány lovásziú

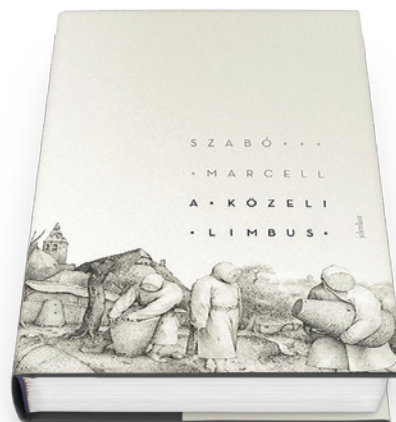
meg nem szán, és, akár az életem végéig tartó kék és felajzottság első, ártatlan mozdulata, elem nem teríti fényes borszerszámait egy már soha ki nem elégülő bűntudatnak.”

„A halálunk utáni első reggel szomorú, főleg annak, aki belőlünk jött, és folyton menne már, és visszabújna – elmúlni bűn annak, aki teremtett.”

LÍRAI CSÚCSTÁMADÁS

LÍRAI MÉLYÜTÉS

„Agyonsimogattam anyám, miután a MÁV-ban a kiürült méhét kivették, kihordott benne hatvan éve, de ha erről faggatom, annyit mond visszafogottan: én kis fagotom, csitt, a valóság zenél.”

A KÖZELI LIMBUS

Szabó Marcell

JELENKOR 84 1499

Szabó Marcell első kötete (*A szorítás alakja*) után öt évet kellett várnunk *A közeli Limbusra*, de a szerző időközben sem tétlenkedett, hiszen párizsi tanulmányai alatt fél tucat fordításkötettel rukkolt elő. *A közeli Limbus* nyelvezetén érezhetőek is a francia esszéirodalom nyomai, de ehhez a könyvhöz nem lesz szükség enciklopédiára, hiszen Szabó Marcell mondatainak tisztasága egy francia park geometriájával vetekszik. Ezzel együtt még véletlenül sem mondanánk a kötetet könnyű olvasmánynak, de akivel megesett már, hogy egy erkélyen ácsorogva egyszer csak azon kapta magát, fogalma sincs, mit keres ott, vagy egyáltalán, ki ő valójában, az biztosan talál fogódzót Szabó Marcell végtelenbe kígyózó hosszúverseiben. A kötet címadó verse egy majdnem 30 oldalas lírai szörnyeteg, amely rendezetlennek tűnő idézeteivel olyan benyomást kelt, mintha csak egy örült francia költő hagyatékából került volna elő. Költészetével az érzékelés réseibe ver éket, hogy ezeket aztán akkora versnyílásokká tágítsa, amiken keresztül folyhat a nyolcszögű uszodát dajkáló Szajna, vagy épp elérhet bennük az egész Monceau park, alléival és lődörgő hivatalnokaival együtt. (*Limbus lat 1. (orv is) szegély, perem 2. vall a pokol tornáca 3. tud rendezetlen levéltári anyag.*)

ÁLLATI FÉRJ

Németh Zoltán

KALLIGRAM 80 2500

Németh Zoltán nem idegenkedik a humortól, de az *Állati férj* a könnyed indítás után olyan állatpornós mélységekbe ereszkedik, amitől még *Az emberi százlábún* edződött gyomrunk is megmoccant. A könyv szerzője La Fontaine állatmeséit mintha csak Playboy magazinként lapozgatta volna, karkai metamorfózisokban tobzódó költeményei pedig az olyan legendás állatos versek sorát gyarapítják, mint a *Vonszoknak piros delfinek* vagy a *Héja-nász az avaron*, de Németh Zoltán animális tripjei Tompa Mihály ártatlan golyóját is könnyedén kilöki a fészkeből. Szexus és biológia keveredik ezekben az egyszerre erotikus és émelvítő állatgyakorlatokban, miközben a testnedvek gátlástalan áradását is el kell viselnünk. A brehmi LSD-hallucinációk között azonban az *Állati férj* eljut addig a felejthetetlen pontig is, hogy egy több millió éves varjúagy nézőpontjából láttassa az emberi világot, mintha csak Lovecraft ősi istenek mítoszát akarná az állatok szájába adva újramesélni. Az *Állati férj* a nyolc, jóllakott anakondaként kigyózó hosszúverssel olyan zoológiai mélyütést visz be a bátor olvasóknak, amibe még Darwin is beleszédült volna.

„Amikor húsz centiről farkaszemet nézel egy állattal, a gének másfajta elrendezésével, más aggyal, másféle kultúrával, másféle nevetéssel: szóval megdöbbenő belenézni egy csigaszembe.”

LÍRAI CSÚCSTÁMADÁS

LÍRAI MÉLYÜTÉS

„csak számnak volt védekező mechanizmusa: egy infernális okádás nyomta ki a számba tömörülő patkányürüléket, s helyébe saját hányásom került, egy biztonságot adó tartalom, centrum és origó.”

„egy régi karácsonyestén mintha minden tülevélben másodpercmutató ropogna, mint kórházvonatban az idő, termeken, természeteken átlapozó fény, mint egy nyom és felkavaró vázlat, mint a szeder-színű, hegyes mellbimbóérmék, mint egy vándorevangélista a palackzöld fényű szeméttelp mentén”

LÍRAI CSÚCSTÁMADÁS

LÍRAI MÉLYÜTÉS

„a medence álma: a jóindulatú teleológia, ahogyan alányal a víz egy gyermeklánynak – ízekre szed, mint egy hideg thriller, s akár a hiúz, vadászni indul benne a puhóság”

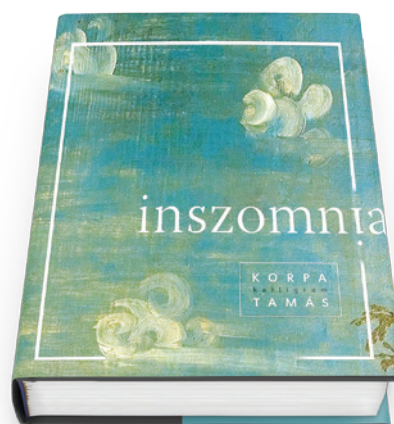

INSZOMNIA

Korpa Tamás

KALLIGRAM 80 2500

Ha létezik totális költészet, ami minden jelenséget magába akar olvasztani, akkor Korpa Tamásé ebbe a kategóriába tartozik, mert az *Inszomnia* lapjain a futballtól a popszegecseken át a *görülökig* bármivel találkozhatunk merész kombinációkban, hogy aztán gyönyörködjünk a „fák alapzajában” vagy „a lélek kontrasztanyagában”. Hangjának eredetisége önmagában is meglepheti az olvasót, de arra, hogy a versek között hirtelen egy Bach-prelúdium netről levadászott kottája is felbukkan, biztosan kevesen számítanak. Az *Inszomnia* egyszerre kiszámíthatatlan és megragadó, miközben bármelyik egyetemi szeminaristát megizzasztaná, ha elemeznie kellene ezeket a verseket. Korpa Tamás második kötetében mintha kártyalapok két oldalára írt verstestvérek táncra elevenedne meg, de a paklit a szerző agyafúrt pókerjátékosként folyamatosan mozgásban tartja. Ez az immunhiányos érzékenységgű lyra olykor himnikus magasságokba is eljut, mint az *Aki és (a hazugságról)* című versekben, amelyek kevésbé meredek belépők lehetnek a Korpa Tamás-menetbe.

A közvetlen beszédmód lefegyverző ereje

CÍMKE: LIEZON, SZAKNYELV, TÉGLATEST, KARIZMA

Vannak kulturális témák, amiket az iskolai oktatásnak köszönhetően nem kell egészen az alapokig visszanyúlva tisztázni, bemutatni, magyarázni, rá lehet feküdni valami közös konszenzusos tudásbázisra. Ilyen a zene és az irodalom, ám szegény festészet, sőt vizuális kultúra valahogy kimarad.

Nem mintha álmából felriasztva mindenki tudná, hányas szám alatt fut egy Mozart-mű a Köchel-jegyzékben, de érdekes, hogy a magyar festészet klasszikusai közül milyen keveset ismer egy átlagember.

Nyáry Krisztián is erre döbönt rá, amikor a magyar festők körében kezdte szétszálazni a szerelmi sztorikat. Míg Ady vagy József Attila olyan referenciák, akiket nem kell hosszasan lábjegyzetelni, ha áttér a képzőművészetre, akkor hosszabb és kifejtősebb szövegekre és a festői életrajzok felskiccelésére lesz szükség, mire neki lehet kezdeni, hogy ki kibe szeretett bele, ezek a vonzalmak pedig milyen kacifántos történeteket szültek. Nyáry alapos kutatómunkával feltárta ezeket a kalandokat, a közönség pedig, akit a magánélet érdekel a legjobban, a szaftos fordulatokért cserébe a képeket is közelebb engedte magához.

Nekem is az a tapasztalatom, hogy semmi sem olyan érdekes, mint egy szeretői viszony mecénásnő és fiatal festő, művész és modellje, gyűjtő és szobrász, művész és művész között. Mintha a szerelem vagy a testi vágyak felbukkanása a néző és a műtárgy között olajozná a kapcsolódást. Most olyan hallgatóságról beszélek, akiket cselekvő módon izgat a művészet, eljönnek egy tárlatvezetésre, nyitottak és szeretnének

összefüggéseiben megérteni egy kort vagy egy mozgalmat. Figyelnek, kérdeznek. Mégis, semmi nem villanyozza fel őket úgy, mint a titkos liezonok, éltető nagy viszonyok, fellobbanó érzelmek. Ez pedig teljesen jól van így.

Mind így működünk, történetek, ismerőség, saját megélt érzések mentén tudunk bármihez is kapcsolódni. Teljesen indifferens és távoli az a világ, amelyben kicsit mániás emberek épp radikálisan eltávolodnak a valódi látványtól, nem akarják hűen ábrázolni, ami előttük van, és ezentúl téglatestekre tagolva láttatják a valóságot. Mihelyt ezt a váltást lázadásként, generációs kérdésként, politikai protesztként mutathatjuk be, bármiként, amiben ismerős emberi mozgatórugók vannak, máris másképp nézünk rá. Az emberi mozgatórugók közül érthető okból mindig a szerelmek a legszerethetőbbek, de nem lehet mindig szívekhez nyúlni a művészetet magyarázó szövegeknél. Szerencsére nem is kell, mert elég egy olyan szerző, akit olvasva úgy érezzük, karon fogott egy jól sztorizó, karizmatikus alak, és körbekísér a múzeumon.

Hozzám legközelebb Ernst Gombrich áll. 1909-ben született egy bécsi polgári zsidó családban, és már kiskora óta éppúgy érdekelte a zene, mint a festészet. Művészettörténész lett, de közben pszichológiai, szociológiai szakirodalmat is olvasott. Sosem lehet pontosan megmondani, mitől tud valaki ennyire kíváncsian,

komplexen figyelni, rétegeire bontani műveket, majd mindezt izgalmas, követhető nyelven a többiek elé tárni, de Gombrich, aki 92 éves koráig dolgozott, etalon. Teljességgel szakít a művészettörténeti szaknyelvvvel, amiért nem lehet eléggé szeretni, mert még ma is bőven születnek olyan múzeumi kísérszövegek, hogy legszívesebben sírva szaladnál ki a teremből, hacsak nem vagy annak a három embernek az egyike, akik pont a kurátor csoporttársai voltak, ugyanazokat könyvtárazták végig, és értelmezhető számukra a kontextusmeghatározott ikonografikus paradigmaváltás. Gombrich arról mesél, ami emberi a művészetben, mert alapvetően mi más is lehetne, emberek érzéseiből és tehetségéből

AJÁNLOTT IRODALOM

Daniel Arasse: Festménytalányok

Nyári Krisztián: Festői szerelmek

E. H. Gombrich: A művészet története

Hauser Arnold: A művészet és irodalom társadalomtörténete

megszülető kultúra. Bármilyen evidensnek is hangzik, kevesen képesek innen mesélni a történetet.

A művészet története 1950-ben jelent meg, sok nyelven, sok kiadást élt meg, többmillióan szerették meg általa a művészetet. Alapmű.

A temesvári születésű Hauser Arnold, a művészet-szociológia egyik legnagyobb 20. századi szaktekinthelye egy évvel később jelentette meg szintén meghatározó munkáját, *A művészet és irodalom társadalomtörténetét*. Ahogy Gombrich, ő is Angliába menekült a zsidóüldözés elől és ott tíz éven át dolgozott hatalmas kultúrtörténeti munkáján. Nappal egy filmgyár kifutófiúja volt, de esténként és hétvégen végre azzal foglalkozhatott, ami érdekelt. Pesten a századeleji progresszív szellemi műhely, a Vasárnapi Kör tagja volt, Lukács Györggyel és Balázs Bélával együtt, ez adta az alapját később kidolgozott egyedi rendszerének, ami egy marxista alapú művészetfilozófia. Két kötetben veszi végig a kultúrtörténetet az ókortól a huszadik századig, kritikusai szerint méltatlanul mellőzve az építészetet és a zenét. Gombrichnak más baja volt vele, leginkább az, hogy Hauser egy elmélet felől indít, egy felvetés igazolása alá húzza be a műveket, és így nem figyel azokra eléggé. Mindenestre ez is alapmű, és szintén elég jól olvasható szöveg, tézisei vizsgatételek a világ művészeti egyetemlein.

Játékosan és izgalmasan visz közel a művekhez Daniel Arasse *Festménytalányok* című könyve. A francia művészettörténész, egyetemi kutató volt olyan merész, hogy félretett minden tanult szempontot, és azt nézte, ami a képen van. Úgy, ahogy más is nézne, akinek nem ez a szakmája, de talán a múzeumok fegyelmező légköre miatt sosem merné megkérdezni, voltaképpen mi a jóistenért térdepel az a nő ott a láda előtt, vagy mivégre olyan kurvász az a Vénusz. Ám szemben az átlagos nézővel, Arasse ismeri a művészet történetét, és meg is tudja válaszolni saját kérdéseit.

Az összes említett könyv azért jó, mert egy vonzó és követhető szálal nyújt, legyen az szerelem, rejtély, talányok, vagy csak a közvetlen beszédmód lefegyverző ereje, és hopp, már be is tereltük az olvasókat a múzeumokba. **K**

A valóság izgalmasabb, mint a képzelet.

Lenyűgöző album a természet világáról

BABILON
KÖNYVKIADÓ

www.babilonkiado.hu

Ideátról odaátra

Esterházy mindigja és örökkéje, Kertész Imre most már késze, Bowie *Blackstar*ja, Cohen *Leaving the Table*-je. Ez a híres utolsó szavak éve. Mintha többen csekkolnának ki, de legalábbis mintha a bölcsebbje most fogná menekülőre a gyorsan széteső világból. Death Is Not the End, énekl-mondja a friss Nobel-díjas Dylan, és éppen ez az élet és a művészet legnagyobb kérdése.

Halál nélkül nincs művészet, és itt most nem arra gondolok, hogy mennyi mű szól a halálról, hanem hogy halál nélkül talán meg sem született volna bennünk az ambíció a művészetre. A művészet legfontosabb funkciója, hogy az élet értelmetlenségével, céltalanságával birkózzon, azt segítsen legyűrni. Az életnek nem értelme van, hanem vége. Ez ad némi reményt arra, hogy sikerüljön valamilyen értelemmel megtölteni, hiszen egy végtelen, strukturálatlan dolgot sokkal nehezebb feldíszíteni, kiszínezni, mint egy végeset és beláthatót. „Az örökélet nem azt jelenti, hogy örökké tart az élet, hanem hogy nincs is ott idő, nem is lehet mérni, vagyis élet sincsen. Akkor mire jó az egész?”- kérdezi Esterházy az *Egyszerű történet vessző száz oldal - a Márk-változatban*. „Arra, hogy viszont végtelen a boldogság. A Földön fordítva van, van idő, van élet, a boldogsággal meg az a helyzet, hogy arra vágyakozik az ember”, folytatja. Halál nélkül nincs utókor, nincs motiváció a megértésre és vágy arra, hogy majd minket értsenek, és talmibb ambíció sem arra, hogy nevünk fennmaradásával álljunk ellent a halálnak („Nem magad nyomát veted: csupa nyom vagy magad is, kit a holtak lépte vet”, írja Babits egyik kedvenc versében). Ha idő van, ha boldogság van, akkor nincs mit érteni, és nincs miért törekedni. Ha nincs idő, akkor viszont a törekvés és a megértés adja a boldogság egyik

lehetőségét. Csupa ellentmondás az élet. Illetve a halál. Ahol én vagyok, ott nincs halál, s ahol a halál van, ott nem vagyok én, írja Epiktétosz. Ahhoz, hogy megtanuljunk jól élni, meg kell tanulnunk jól halni, mondja Szókratész. Nagyon úgy tűnik, hogy mi emberek halálról és öröklétről elsősorban ellentmondásokban tudunk fogalmazni.

Az utóbbi hónapban olvasott könyveim közül Irvin D. Yalom regénye, a Schopenhauer-terápia is elsősorban a halálról szól. A halálra készülő pszichoterapeuta utolsó terápiás csoportjában próbálja megtalálni a lezárás, a lekerekítés vigaszát. Eközben kerül elő Thomas Mann *A Buddenbrook-házának* az a része, amelyben Thomas Buddenbrook búcsúzik az élettől. Buddenbrook rémülten veszi észre, hogy semmilyen vigaszt nem talál a halálban, sem a vallás, sem a művészet vagy filozófia nem oldja kétségbeesését. Végül a haldokló egy Schopenhauer-kötetet vesz le a polcról, és ezekben a mondatokban talál euforikus vigaszt: **„Hogy hol leszek ha majd meghaltam? Mindazokban benne leszek, akik valaha kimondották, kimondják és ki fogják mondani azt, hogy Én – különösképpen pedig azokban, akik ezt teltebben, zengőbben, vidámabban mondják ki... Gyülöltem-e valaha az életet, ezt a tiszta, kegyetlen és erős életet? Balgaság, félreértés! Csak saját magamat gyülöltem, amiért nem bírtam az életet elviselni. De én szeretlek... szeretlek mindannyiokat, ti boldogok, és nemsokára kiszabadulok szűk börtö-**

 DALOK ELMÚLÁSHOZ
spoti.fi/2fRBwPH

nömből, mely töletek elvlaszt; az, ami bennem szeretet, az irántatok való szeretet, nemsokára felszárnyal belőlem, és egyesül veletek.... egyesül mindnyájatokkal.”

A halál, és kiemelten a művész halála határ és lecke is. Az alkotó halála átértelmezi az életművet, a beszélő halála újraírja a mondatokat. Bezárul az idézőjel, rácsukodik a hátsó borító a könyvre, és még folytathatnám a bice-bóca metaforákat, de a lényeg, hogy a halál pillanatában, a nekrológok megjelenésének napjaiban azonnal érezhetjük, ahogy hirtelen elkezdünk odafigyelni a szavakra, és szinte érezhető, ahogy egy élet az utókor szempontjából lekerekedik és bekereteződik. Már semmi sem befejezetlen, már minden teljes és a helyére került az életműben. A frissen elhunytak utolsó, már a közelgő halál tudatában leírt szavai, elmondott mondatai, elénekelt dalai pedig különösen nagy súllyal nehezednek ránk. Annak a képességünknek a hiányában, hogy a túlvilággal tudjunk kommunikálni, ez a legközelebbi lehetőségünk, hogy félig-meddig átbeszélgünk az élet és a halál határán. „A mindiget javítom örökkére”, Esterházy utolsó mondata – ami persze nem lenne rendes Esterházy-mondat, ha nem meta-mondat lenne, miszerint „Az elég jó utolsó mondat volna, hogy a mindiget javítom örökkére” – olyan sebességgel vált klasszikussá, hogy valószínűleg már ma is a tíz legtöbbet idézett magyar irodalmi mondat közé tartozik. Míg a

művész halálával a mindiget örökké javítja, a közönség viszonya a mondathoz ideátról odaátra változik. Az odaátról érkező mondat pedig hirtelen sokkal többet jelent, más helyre kerül. A befejezettséggel nyer értelmet a mondat és az élet, amely alkotta.

Emögött valószínűleg az a motiváció áll, amely a haláltól reméli megteremteni azt a vágyott rendet, amely az életben nem megteremthető. A kimerevedő képet, amelyen végre van idő egyesével megszemlélni a részleteket. Leonard Cohen utolsó interjúja és utolsó lemeze is sokat foglalkozik a renddel, a dolgoknak a búcsú előtti elrendezésével, márpedig ő nagy tanítója a témának, hiszen gyakorlatilag egész életműve a búcsúról szól (és még a szerelemről, de többnyire azokban is a búcsúzik): „**Egy bizonyos ponton, ha az embernek még megvan az esze és nincsenek komoly anyagi gondjai, akkor**

megvan a lehetőség, hogy rendet rakj magad körül. Ez klisé, de a fájdalomcsillapító hatása nagyon alábecsült. Rendet rakni magam körül – ez az egyik leginkább vigaszt nyújtó tevékenység, amelynek az előnyei felbecsülhetetlenek (...). A nagy változást a halál közelsége jelenti. Én egy rendes fiú vagyok. Szeretem elvarrni a szálakat, ha lehet. De ha nem lehet, az is oké. De a természetem az, hogy hogy befejezzem, amit elkezdtem.” A be nem fejezett dalairól és verseiről pedig azt mondja: „Nem hiszem, hogy be fogom tudni fejezni őket. (...) Van még tennivalóm. Készen állok a halálra. Remélem nem túl kényelmetlen. Részemről nagyjából ennyi.” Mennyire hasonló utolsó mondatok: Kertész Imre úgy fejezi be a Paris Reviewnak adott utolsó interjúját, hogy „Örökre. Most már kész.” Cohen részéről pedig ennyi. Esterházy a mindiget javítja örökké. Bowie pedig „I’ll be free”-vel fejezi be a

EZEKET OLVASTAM MÉG AZ ELŐZŐ SZÁM ÓTA

Neil Gaiman: Amerikai istenek

Ferdinand von Schirach: Bűnös?

Cormac McCarthy: Véres délkörök

Irvin D. Yalom:

A Schopenhauer-terápia

Sondre Sommerfelt: Oslo – A Poor Man’s Connoisseur Guide to Happy Living in One of the Most Expensive Cities in the World

Lazarust, Thomas Mann Thomas Buddenbrookja „kiszabadul börtönéből”. Mind arról szól, hogy a halál megszabadít a megértés keresésének kényszerétől, és éppen a lezárással tesz rendet.

A művészet azonban más. A művészet kevesebb mint egy élet, de a legjobb közelítésünk az élethez és a halálhoz. A nagy kérdés persze, hogy ha mindezt értjük, ha értjük Esterházy, Cohen, Bowie és mások szavait a búcsúról, a rendről, a szabadulásról, akkor miért nem tudunk bölcsebben, boldogabban élni? **k**

HIRDETÉS

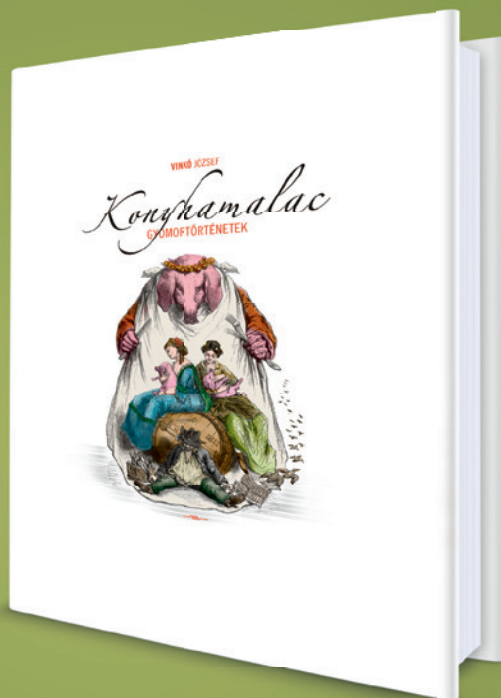
hetiválasz
k · i · a · d · ó

VINKÓ JÓZSEF

Konyhamalac

GYOMORTÖRTÉNEK

„Úgy lapozd ezt a könyvet, kedves Olvasó, mintha épp csak folytatnád a Szellem a fazékból című kulináris mesét. Kukkants be újra a konyhába, emeld meg óvatosan a fedőt, ezúttal sem illatok szállnak feléd, hanem ínycsiklandó történetek.”

Bolti ár
3790 Ft

Kiadói ár
3030 Ft

RENDELJE MEG 20% KEDVEZMÉNNYEL A KIADÓTÓL!

1027 Budapest, Horvát u. 14–24. | Telefon: 06 (1) 461–1400

MEGREDELHETŐ: KONYV.VALASZ.HU

Édesanyja fotója a falon:

Az anyám a hetvenes évek elején, az Ó utcai lakás ablakában napozik, egyedül van, és nem veszi észre, hogy éppen lefényképezik. A halála után találtam meg ezt a képet, a tárcájában. Pici fotó volt, alig féltenyérnyi, én húzatam fel egy régi fénymásolón, és nagyon megtetszett, ahogy ilyen álomszerűre szétesik.

Szentjóbý-képeslap az ablakpárkányon: Szilvi (Kuczogi Szilvia, Németh Gábor felesége – a szerk.) csinált vele egy hosszú interjú húszegynéhány évvel ezelőtt, magnókazettára. Tizenhat évvel később Szentjóbý felhívta, hogy kellene neki az a kazetta. Az interjú idején még nem itt laktunk, Tamás egy lakással korábbi kazettát keresett, ami természetesen nem lett meg. Nemrég megkért egy akcióra, és arra is, intézzem el, hogy készüljön róla felvétel. Megcsináltam, fel is vették, de sajnós az azt rögzítő lapocskát is eltűnt, a felelős kilétét fedje homály. Erre küldött nekem és a „family”-nek egy képeslapot, amin az áll: „I am responsible for all and everything.”

Légy: A nagymamámé volt, gyerekkorom egyik totemállata. Egy tálalón állt, épp a szemem magasságában. Nem lehetett máshová nézni. Nagyon szerettem félni tőle.

Jegyzetfüzet: Tandori Dezső telefonkönyvében Györe Balázs meg én egymás alatt szerepelünk, ezért akárhányszor őt akarja hívni, engem hív. Mindig van egy kis csönd, amikor felveszem, aztán bizonytalanul rákérdez: Balázs? Ilyenkor mondom, hogy „nem, Dezső, tudod, a szokásos”. Az utolsó alkalommal megkérdeztem, hogy ír-e, mire azt válaszolta, hogy nem nagyon, csak cetiliket, jegyzeteket. Letesszük a telefont, megint csöng. Most már tényleg engem keres, és lediktálja a *Lódní* című verset, amit aznap reggel írt. „Bajlódni kell, /nem lehet/ elég bajlódni./ semmi bajlódni.” Tudja, hogy le fogom írni, mert úgy mondja, mintha diktálna: „vessző”, meg „húzd alá, mert kurzív”.

Zsidó vagy?-os ereklyék:

Peter Stuyvesant New Amsterdam, vagyis a későbbi New York alapítója. A kép *Zsidó vagy?-os* ereklye, szegedi gimnazistáktól kaptam egy hosszú beszélgetés után, mint ahogy a kakaót, *Az öreg halász és a tenger* dvd-t, az üveggolyókat és a maréknyi szegedi földet.

Lánya fotója a falon:

A mamája lefotózta a rituális fürdetést, az első közös lakásunkban. Az anyám sajnos nem érhettem meg első unokája születését. A két arc befelé forduló rejtélyes szépsége számomra szétválaszthatatlanul összeköti a képeket.

Recept az üveglap alatt:

Dr. Görgényi Frigyes csodálatos ember, írt egy fantasztikus monográfiát Marcel Duchampról, amúgy „civilben” belgyógyász. Találkoztunk egy könyvesboltban, és megkértem, hogy írjon már föl nekem valamit. Felírta a Mental Syrup High Powert, azóta itt tartom.

SZÖVEG: ROSTÁS ENI

KÉP: VALUSKA GÁBOR

Boldog remegéssel ír a csobánkai házról az *Egy mormota nyarában* (Kalligram, 2016) Németh Gábor. A kertben még mindig állnak az időközben százhusz évensé öregedett fenyők, de az elbeszélés pulijainak helyén egy zsemleszín keverék szaladgál. A ház mögötti dombról rálátni az Oszoly sziklájára, a dolgozószobában pedig fényképek, emlékek révén több generációra az Ó utcában napozó édesanyától a szakács nagypáig, akit „vegyes ízelítő” kategóriában díjaztak egy 1938-as gasztronómiai versenyen. A szoba minden négyzetmétere sűrű intertextualitás: a *Zsidó vagy?-ra* (Kalligram, 2004) reflektál és megidézi Ottlik szellemét.

HÁROM KÍVÁNSÁG

Minden számban választunk három könyvet, amit nagyon szeretnénk magyarul is kézbe venni.

SZÖVEG: ROSTÁS ENI

BOY ERASED: A MEMOIRE

Garrard Conley

RIVERHEAD BOOKS 349 27 \$

1 A téli kívánságműsorba a második legfontosabb szempont, a borító alapján akartam válogatni. Az idei kedvenceimet férfiak írták, úgyhogy kettőt sajnos diszkvalifikálnom kellett, hogy helyrebillenjen az irodalmi világ egyensúlya. „A szégyen telhetetlen. Végtelen. Ahogy elkezdtem érezni, minden döntésemet átszínezte” – írta BuzzFeed-esszéjében az autókereskedőből lett baptista lelkész fiaként született Garrard Conley. 19 éves volt, amikor coming outolt a szüleinek, akik arra kényszerítették, hogy válasszon: vallásos mázzal leöntött átnevelőtábor, amelynek egyetlen célja van, végképp eltörölni (múltat, identitást, Isten ellen való szodómiát), vagy a teljes magány (család, barátok, Isten nélkül). Conley a táborban nem szabadult meg sokáig elnyomott identitásától, ami az egyház szemében a pedofilokkal és a gyilkosokkal tette egyenértékűvé, de elvesztette a kapcsolatát Istennel. Ez pedig egy bibliai tanok alapján működő program esetében épp olyan szomorúan ironikus, mint az, hogy valaki *Akcióban a szeretet* névre keresztel egy szervezetet, amely arra törekszik, hogy tönkretegy mások életét.

Miért olvasnánk? Mert végre valaki ki meri mondani, hogy a szeretet ereje sem old meg mindent. A LIA-ról többet Morgan Jon Fox 2012-es dokumentumfilmjéből, a *This Is What Love In Action Looks Like*-ből lehet megtudni.

ANGEL CATBIRD VOLUME 1.

Margaret Atwood

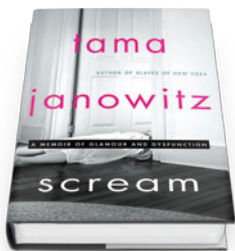
DARK HORSE COMIC 112 14,99 \$

Margaret Atwood írt egy képregényt. Mit képregényt, 2016 legjobban várt képregényét, amelynek főszereplője félig macska, félig meg bagoly, de semmi esetre sem macskabagoly. Elnézést a rossz poénért, bár nem árt hozzászokni, mert Atwood olyan szóviccekkel büntet, mint a Count Catulára keresztelt denevérmacskavámpír, vagy a Pussies in Boots nevű lányzenekar, akik arról énekelnek, hogy: „You are my dish of cream/ You are my catnip dream.” A képregények aranykorában felcseperedő Atwood az *Angel Catbird*-ben a macskák, a szuperhősök és a környezetvédelem iránti szenvedélyét ötvözte.

Fiatal génsebésze, Strig Feleedus összekuszálta a saját kísérletét, a balesetnek pedig két hatalmas szárny, néhány szuperérzékeny bajusz és egy extrahosszú fark lett az eredménye. Bár ilyen fizimiskával a VadÁdám-trilógiában is szerepelhetne, ő inkább megmenti a világot, és közben próbál úrrá lenni az új testtel járó identitásválságon. Macskamadár-ember legyen a talpán, aki el tudja dönteni, hogy mit kezdjen például egy fészkekből kihullott fiókával. Felfalja? Megmentse az életét? **Miért olvasnánk?** Hát melyik része nem elég meggyőző annak, hogy MARGARET ATWOOD ÍRT EGY KÉPREGÉNYT!?

TAMA JANOWITZ Scream: A Memoir of Glamour and Dysfunction

DEYSTREETBOOKS 304 26 \$

Nem különösebben szerettem félig híres lenni (...) A csillogás elég unalmas” – írja memoárjában a Brat Pack, vagyis az urbánus szorongást minimalista prózában megéneklő irodalmi mozgalom nagyszőnye, Tama Janowitz. Aki arra számít, hogy mindent megtud majd Bret Easton Ellis, Jay McInerney vagy

az éra popkulturális ikonjainak mocskos kis titkairól, annak csalódnia kell. A könyvbe csupa olyasmi került, ami jobban illik a nyolcvanas évek irodalmi IT-girljéhez: problémás viszony az apával, aki vizespólóversenyre küldte volna 15 éves lányát, az édesanyja betegsége, családi viszályok, szorongás,

veszteség. Miután a félhírnevet elhozó *Slaves of New York* (Crown Publishers, 1986) című novelláskötete megjelent, Janowitz köldökig hasított fekete ruhában, fülében ezüstkoponyákkal, arcán fölényes félmosollyal pózolt egy hűtőházban a *New York Magazine* címlapján, megnyűzött állatok társaságában. Épp

ilyen lett memoárja, a *Scream* is: nyers és húsbavágó.

Miért olvasnánk?

Mindenki szereti az olyan könyveket, amelyekből kiderül, hogy: az író is ember. A csodálatos *Zadie Smith új regényét, a Swing Time*-ot pedig mégsem kívánhatam. Az ügyis megjelenik majd magyarul. Ugye?

Mondj egy könyvet, mondok én is!

bookline.hu/enisolvasok

Mutasd meg, **te mit olvasol**, és nyerj
egyedi e-könyv-olvasót hetente,
vagy 50%-os könyvkupont naponta!

Én is olvasok

Winkler Róbert
újságíró

Én is olvasok

Kemény Zsófi
író, slammer

Én is olvasok

Szily László
újságíró, író, blogger

Én is olvasok

Sena Dagadu
énekesnő

bookline

Az ajánlat 2016. december 11-ig érvényes.
A tájékoztatás nem teljes körű. További információ
a bookline.hu/enisolvasok oldalon.

Történeteket adunk ajándékba

KEPES ANDRÁS
Világkép

„Humorral, könnyedén, nehogy
megjesszem magam”

Ünnepi ajánlatainkat
keresse a Libri Könyvesboltokban
és a libri.hu/karacsony oldalon!

Libri
Könyvesboltok